Kansainvälinen terrorismi ja Suomi

Toby Archer

Kansainvälinen terrorismi ja Suomi

Toby Archer

Toby Archer
Ulkopoliittinen instituutti
toby.archer@upi-fiia.fi

Tutkimusassistentti:
Mikko Väyrynen
Ulkopoliittinen instituutti
mikko.vayrynen@upi-fiia.fi

Ulkopoliittinen instituutti
Utrikespolitiska institutet
The Finnish Institute of International Affairs 2004
http://www.upi-fiia.fi

Kansainvälinen terrorismi ja Suomi
UPI-raportti 7/2004

Raportteja voi tilata
Ulkopoliittisesta instituutista
puh. (09) 4342 0718
erja.kangas@upi-fiia.fi
Raportit ovat saatavilla myös
Ulkopoliittisen instituutin kotisivuilla
http://www.upi-fiia.fi

Käännös: Traduct Oy
Editointi: Teresa Pohjola ja
Mikko Väyrynen
Ulkoasusuunnittelu ja kannen kuva:
Vesa Tuukkanen
Taitto: Teresa Pohjola

Ulkopoliittinen instituutti
Mannerheimintie 15 A
FIN-00260 Helsinki
Puh. (09) 4342 070
Fax (09) 4342 0769
http://www.upi-fiia.fi
e-mail: etunimi.sukunimi@upi-fiia.fi

ISBN: 951-769-154-8
ISSN: 1458-994X
Paino: Otamedia Oy, Espoo

Sisällys

Kiitokset....4
Tiivistelmä....7
Terrorismi ja Suomi – määritelmät....10
Poliittinen väkivalta, terrorismi, globalisaatio ja Suomi....14
Poliittisen väkivallan lähes täydellinen puuttuminen Suomessa toisen maailmansodan jälkeen....15
Merkkejä "uudesta" poliittisesta väkivallasta kylmän sodan jälkeisessä Suomessa....18
Ääri-islamilaisen terrorismin historiallinen tausta....23
Takfir ja *jihad:* terrorismin teologinen oikeutus....23
Wahhabismi ja Saudi-yhteys....24
Muslimiveljeskunta ja Sayyid Qutb....27
Afganistanin *jihad* ja al-Qaidan perustaminen....30
Vihollinen "lähellä" ja "kaukana" – Yhdysvalloista tulee kohde....32
Itä-Afrikan tilanne ennen syyskuun 11. päivää....35
Päättymätön sota?....36
Terrorismin uhka Suomessa....40
Toimintakyky....41
Motiivi....43
Ääri-islamilaisten terroristien motiivit....45
Ääri-islamilainen radikalismi Euroopassa....50
Tiedustelutoiminnan epäonnistumisia ja virheitä....62
Ääri-islamilaisuus Suomessa?....64
Suomeen kohdistuvat epäsuorat uhat....73
Ulkomailla sijaitseviin suomalaiskohteisiin kohdistuvat uhat....73
Muualla Euroopassa tehtävien iskujen aiheuttama uhka ja iskujen vaikutukset Suomessa....74
Rauhanturvaaminen/rauhaan pakottaminen....79
Taloudelliset intressit....80
Muut epäsuorat riskit....80
Kansainväliset organisaatiot ja terrorisminvastainen toiminta....83
Yhdistyneet kansakunnat....83
Euroopan unioni....85
Nato/rauhankumppanuus....92
Johtopäätökset....96
Viitteet....100
Lähteet....107
Haluatko tietää lisää?....113
Aikaisemmin sarjassa ilmestyneet....114

Kiitokset

Haluaisimme kiittää asiantuntijoita, viranomaisia ja tutkijoita, jotka ottivat meidät vastaan ja vastasivat kysymyksiimme. Tapasimme seuraavien tahojen edustajia:

Yhdysvaltain ulkoministeriö
Yhdysvaltain puolustusministeriö
Yhdysvaltain kansallinen turvallisuusneuvosto
United States Congressional Research Service
Ison-Britannian ulkoministeriö
Ison-Britannian sisäministeriö
Ruotsin puolustusministeriö
Ruotsin keskusrikospoliisi
Ruotsin puolustusvoimien tutkimusinstituutti
Ruotsin valmiusviranomaiset (Krisberedskapsmyndigheten)
Euroopan komissio
Euroopan neuvoston pääsihteeristö
European Union Institute of Security Studies
Naton sotilasesikunta
Naton kansainvälinen sihteeristö
Ranskan atomienergian tutkimuskeskus
Strategiantutkimuslaitos, Pariisi (Fondation pour la Recherche Stratégique)
Kings College, puolustusopintojen laitos (Lontoo)
RAND (Cambridge, Iso-Britannia)
Strategian tutkimuslaitos, Washington (Centre for Strategic and International Studies, CSIS)
RAND (Washington)
Heritage Foundation (Washington)
The Cato Institute (Washington)
AEI – American Enterprise Institute (Washington)

ANSER Institute for Homeland Security (Washington)
National Defense University (Washington)

Haluamme lisäksi kiittää Suomen Washingtonin suurlähetystöä ja Suomen Nato-edustustoa Brysselissä avusta haastattelujen järjestämisessä.

Tiivistelmä

Tämän puolustusministeriön Ulkopoliittiselta instituutilta tilaaman raportin tarkoituksena on tutkia kansainvälisen terrorismin vaikutuksia Suomeen al-Qaidan Yhdysvaltoja vastaan syyskuun 11. päivän 2001 tekemien tuhoisien terrori-iskujen valossa.

Raportissa analysoidaan käsitteellisiäkin kysymyksiä, kuten ”mitä terrorismi on?”, mutta käytännöllisyyden vuoksi ilmiöstä käytetään funktionaalista määritelmää: terrorismi on ei-valtiollisten toimijoiden harjoittamaa väkivaltaa, jolla pyritään vaikuttamaan yhteiskuntaan tai valtioon, taivuttamaan se tai pelottelemaan sitä poliittisen, ideologisen tai uskonnollisen päämäärän saavuttamiseksi.

Al-Qaidan ja siihen liittyvien ryhmien nykyisissä terrorisminvastaisissa toimissa saaman laajan huomion vuoksi raportissa keskitytään toimintaan, jota kutsutaan yleisesti islamilaiseksi (*Islamic*) terrorismiksi, mutta jonka nimitykseksi kuitenkin sopisi paremmin ääri-islamilainen (*Islamist*) terrorismi. Raportissa valotetaan näiden islamin pyhien tekstien ääritulkintojen alkuperää ja sitä, kuinka eräät nykyhistorian prosessit ovat synnyttäneet, voimistaneet ja levittäneet ilmiötä. Ääri-islamilaisten maailmankuvaan liittyy keskeisesti kaksi käsitettä: *jihad*, joka heidän ajattelussaan merkitsee uskottomia vastaan käytävää sotaa sekä *takfir*, joka merkitsee muiden muslimien julistamista uskottomiksi ja siten oikeutetuiksi *jihadin* kohteiksi. Tämä ideologia muuttui Neuvostoliiton miehitysvaltaa vastaan Afganistanissa käydyn sodan myötä maailmanlaajuiseksi ilmiöksi. Äärimuslimit olivat useissa muslimimaissa sorretussa asemassa, minkä johdosta he olivat marginalisoituneet poliittisten prosessien ulkopuolelle, eikä heillä ollut mahdollisuuksia tuoda aatettaan julkisesti esille. Kun äärimuslimeilta oli riistetty toimintamahdollisuudet kotimaassa, moni matkusti Afganistaniin osallistuakseen siellä neuvostoliittolaisia vastaan käytyyn *jihadiin*. Useat

arabi- ja muslimimaat antoivat Afganistanin *jihadille* aktiivista taloudellista ja poliittista tukea. Tuen motiiveina oli suosion kasvattaminen kotimaan muslimipiirien silmissä sekä uskonnollisten nuorten miesten toiminnanhalun ohjaaminen tavalla, joka ei uhannut maan sisäistä turvallisuutta. Kun sota päättyi Neuvostoliiton tappioon, ympäri maailmaa levisi suuri joukko hyvin koulutettuja ja radikalisoituneita taistelijoita, joilla oli yhteinen ideologia. He muodostavat nykyisin toimivan, väljästi toisiinsa liittyvistä terroristeista koostuvan ”verkostojen verkoston”.

Raportissa käsitellään kahta tekijää, joita terrori-iskun toteuttaminen välttämättä vaatii – toimintakykyä ja motiivia – sekä sitä, onko näitä olemassa Suomeen kohdistuvien uhkien osalta. Raportin mukaan käytännön hankaluudet rajoittavat mahdollisten terroristien kykyä iskeä Suomessa, mutta monet tekijät (kuten Schengenin sopimuksen edellyttämä vapaa liikkuvuus) haittaavat myös turvallisuusviranomaisten pyrkimyksiä estää motivoituneiden terroristien aikeet. Raportissa esitetään, että ääri-islamilaiset terroristit näkevät olevansa sodassa ”juutalaisia ja ristiretkeläisiä” vastaan, joihin käytännössä lukeutuu koko läntinen maailma. Eräät maat tosin näyttävät olevan ensisijaisia kohteita, mutta mahdottomana ei pidetä sitäkään, että Suomi tai suomalaiset voisivat joutua terrori-iskun kohteeksi, jos sopiva tilaisuus siihen tarjoutuu.

Raportissa käsitellään edelleen erityisesti nuorten muslimimiesten ja yhteiskunnallisesti syrjäytyneiden muslimien radikalisoitumista Euroopassa. Ääri-islamilaisten terroristien ideologia nähdään luonteeltaan universaalina, se ei siis ole rajoittunut syntymämaihin tai -alueisiin. Ideologialle on keskeistä maailmanlaajuisen muslimien uskonyhteisön *umman* puolustaminen, mikä tarkoittaa sitä, että radikalisoituneet eurooppalaiset muslimit kokevat taistelevansa esimerkiksi rasismia tai köyhyyttä vastaan osana muslimien maailmanlaajuista kamppailua. Tämä yhdistää heidät poliittisesti ja kulttuurisesti niinkin suuresti toisistaan

poikkeaviin paikkoihin kuin Tšetšenia, Kashmir ja Israelin miehittämät alueet. Näin ollen vaarana on, että tällä tavoin kansainväliseksi mielletty *jihad* ilmenee paikallisesti myös Euroopan sisällä. Viranomaiset ovat tehneet tyhjäksi useita terroristien salahankkeita eri puolilla Eurooppaa, ja tiedustelutietojen mukaan terroristien toimintaa on jo havaittavissa.

Raportissa kuvataan ja arvioidaan Suomen kannalta tärkeiden kansainvälisten organisaatioiden, kuten YK:n, EU:n sekä Naton ja sen rauhankumppanuusohjelman toimenpiteitä terrorisminvastaisessa taistelussa. Johtopäätöksenä todetaan, että vaikka asiasta on puhuttu paljon ja paljon on tehtykin, tulokset ovat jääneet vähäisiksi ja kyse on kaiken kaikkiaan poliittisesta reaktiosta syyskuun 11. päivän iskujen synnyttämään ymmärrettävään tunteeseen, että ”jotakin on tehtävä”. Raportissa esitetään, että menestyksekäs yhteistyö terrorisminvastaisessa toiminnassa on edelleen pääosin tiedustelu- ja turvallisuusorganisaatioissa työskentelevien alan ammattilaisten välistä yhteydenpitoa.

Johtopäätöksenä todetaan, että Suomen riski joutua terroriiskun kohteeksi on edelleen suhteellisen pieni. Tämä ei kuitenkaan merkitse sitä, ettei riskiä olisi lainkaan. Raportissa osoitetaan, ettei ole syytä ajatella, että Suomi ei voisi joutua ääri-islamilaisten terroristien iskun kohteeksi, jos tilaisuus siihen tarjoutuisi. Toiseksi tämä väkivaltainen ja maailmanlaajuinen aate usein ilmenee paikallisella tasolla, terrori-iskun voi toteuttaa hyvinkin pieni ryhmä tai jopa yksittäinen henkilö, joka on valmis toimimaan uskomustensa mukaisesti.

Terrorismi ja Suomi – määritelmät

Terrorismissa on kyse pelon synnyttämisestä. Tämä toteamus saattaa vaikuttaa itsestään selvältä, mutta havainto on tärkeä terrorismin tutkimisen eettiseltä kannalta. Terrorismia on tutkittava, jotta opimme ymmärtämään sitä ilmiönä. Samalla on kuitenkin pidettävä mielessä vaara, että tutkimukset itsessään saattavat tietoa lisäämällä lisätä myös pelkoa. Terrorismin tutkija saattaa siten työskennellä terroristien hyväksi. Jos päädymme terrorisoimaan itseämme, terroristit, joiden tulisi säilyä marginaalisena sosiaalisena ilmiönä, ovat voittaneet.

Terrorismin todennäköisyys Suomessa on kansainvälisesti katsottuna *erittäin alhainen*. Tämä tosiasia on hyvä todeta heti alussa, ja se on syytä pitää koko ajan mielessä tutkimusta lukiessa. Ennen kuin terroristi toimii, kahden ehdon on toteuduttava: Ensinnäkin terroristilla on oltava mahdollisuus suorittaa terroriteko. Toiseksi siihen on oltava syy. Näiden ehtojen toteutumisen todennäköisyys on Suomessa erittäin alhainen. On useita selviä syitä, miksi etenkin ulkomaalaisen terroristin olisi vaikea toimia Suomessa (näitä syitä tutkitaan tarkemmin jäljempänä). Toiseksi on vaikea kuvitella, että ulkomaalaisilla terroristeilla olisi juurikaan motiiveja iskeä Suomessa tai suomalaisiin kohteisiin. Syitä tähän tarkastellaan myös tässä raportissa.

Myös kansainvälisellä tasolla meidän olisi pyrittävä säilyttämään suhteellisuudentaju terrorismin uhkaa arvioidessa. Olemme valmiita ottamaan tiettyjä riskejä saadaksemme elää vapaassa yhteiskunnassa. Vuonna 2001, eli samana vuonna kuin Yhdysvalloissa tehtiin järkyttävät terrori-iskut, maassa kuoli 42 116 ihmistä liikenneonnettomuuksissa[1]. Jostakin syystä tuhansien kuolema tieliikenteessä on jollakin tavalla hyväksyttävää, mutta 3 000 ihmisen menehtymistä al-Qaidan käsien kautta New Yor-

kissa, Washingtonissa ja Pennsylvaniassa on täysin mahdoton hyväksyä. Lisäksi ”terrorismi” on poliittisesti ja moraalisesti värittynyt sana. Sillä viitataan tekoihin, joita suorittavat kanssamme eri mieltä olevat ihmiset, ja niinpä terrorismin määritelmä voi vaihdella maasta toiseen ja jopa yksilöstä toiseen. YK ei ole vuosikymmeniä kestäneistä neuvotteluista huolimatta päässyt yhteisymmärrykseen terrorismin määritelmästä, mikä kuvaa ongelmaa hyvin[2]. Toisaalta eräs tarkkanäköinen toimittaja on todennut yksinkertaisesti, että terrorismi on väkivaltaa sellaisten ihmisten taholta, joiden kanssa olemme eri mieltä[3]. Juuri tässä merkityksessä meidän on käytettävä sanaa varovasti, kuten Suomen entinen pääministeri Paavo Lipponen huomasi luonnehtiessaan norjalaisen ympäristöjärjestö Bellonan toimintaa terrorismiksi[4]. Terrorismin määrittelyyn ei kuitenkaan kannata tuhlata liikaa aikaa, sillä kuten Audrey Kurth Cronin osuvasti huomauttaa, terrorismin on tarkoituskin olla tulkintakysymys, ja siksi ihmisillä on erilaisia käsityksiä siitä.[5]

Tässä raportissa käytämme termiä terrorismi *funktionaalisesti* emmekä *normatiivisesti*. Määrittelemme käsitteen seuraavasti: ei-valtiollisten toimijoiden harjoittama väkivalta, jolla pyritään vaikuttamaan yhteiskuntaan tai valtioon, taivuttamaan se tai pelottelemaan sitä poliittisen, ideologisen tai uskonnollisen päämäärän saavuttamiseksi. Tämä rajaa selvästi ulkopuolelle toiminnan, jota usein kutsutaan valtioterrorismiksi (mutta ei valtiovallan *tukemaa* terrorismia). Vaikka kyseessä on ikuinen kiistanaihe terrorismin tutkijoiden keskuudessa, valtiovallan käyttämä väkivalta oman tai jonkin muun maan asukkaita vastaan vaikuttaisi kuuluvan toiseen funktionaaliseen luokkaan kuin terrorismiin. Voimme hyvinkin olla sitä mieltä, että valtion käyttämä väkivalta on aivan yhtä väärin tai vastenmielistä kuin ei-valtiollisten toimijoiden väkivalta, mutta se ei ole ”terrorismia”. Näin voimme käyttää termiä toiminnan luokitteluun ilman, että otamme kantaa tekijän tarkoitusperien oikeutukseen. Niinpä Hamas-järjestön itsemurhaiskut ovat terroritekoja riippumatta siitä,

mitä mieltä olemme Hamasin tavoitteista.

Vaikka haluamme käyttää sanaa ”terrorismi” funktionaalisesti, eli kuvaamaan ei-valtiollisten ryhmien käyttämää taktiikkaa, sana herättää yhä selvästi kielteisiä mielikuvia. Terrorismia ei tulisi yhdistää yhteen sosiaaliseen ryhmään joidenkin harvojen tuohon ryhmään kuuluvien henkilöiden toiminnan takia. Syyskuun 11. päivän jälkeen terrorismista käyty keskustelu on keskittynyt sellaisten terroristien toimintaan, jotka ovat muslimeja ja jotka perustelevat toimintansa viittaamalla islamilaisiin pyhiin teksteihin ja oppeihin. Näitä ihmisiä on kuvattu useilla erilaisilla nimityksillä, joista mikään ei ole täysin tarkka tai oikea. Jonkinlaisesta terminologiasta on kuitenkin pakko sopia, sillä tarkkanäköisen kirjoittajan Jason Burken sanoin ”on yksinkertaisesti epäkäytännöllistä kirjoittaa kerta toisensa jälkeen ’terroristinen väkivalta, jota perustellaan islaminuskon tietynlaisella tulkinnalla, mutta jonka juuret ovat paikallisten olojen epävarmuuden värittämässä pitkälti poliittisessa ohjelmassa’”[6]. Tällaiset terminologiset pohdinnat voivat tuntua käsittämättömiltä niiden usein hirvittävien tekojen valossa, joihin ne liittyvät. Koska terrorismi kuitenkin riippuu aina siitä ympäristöstä, jossa se tapahtuu, tällaiset pohdinnat ovat ehdottoman tarpeellisia. Suomessa käytävä keskustelu siitä, pitäisikö maassa vuosina 1917–18 tapahtuneita väkivaltaisuuksia kutsua ”vapaussodaksi, vallankumoukseksi, luokkasodaksi, kapinaksi, kansalaissodaksi [vai] sisällissodaksi”[7] osoittaa, että sisältämänsä poliittisen merkityksen lisäksi sanat ovat myös tunnepitoisesti värittyneitä, jopa yli 80 vuotta itse tapahtumien jälkeen.

Maailmassa on noin 1,5 miljardia muslimia, ja he harjoittavat useita erilaisia islaminuskon muotoja. Ei ole olemassa ”yhtä” islaminuskoa, kuten ei ole olemassa yhtä kristinuskoa tai juutalaisuutta huolimatta siitä, että kaikissa suurissa maailmanuskonnoissa toisin ajattelevat ryhmät väittävät oman suuntansa olevan ”ainoa tosi usko”. Tässä raportissa käytämme termiä ”ääriislamilainen terrorismi”, millä pyrimme tekemään selkeän eron

uskonnon, *islamin* ja poliittisen doktriinin, *ääri-islamilaisuuden* välillä. Terrorismi ei johdu islaminuskosta, vaan se johtuu siitä, että tietyt ryhmät ja yksilöt käyttävät uskontoa poliittisiin päämääriinsä tähtäävän toimintansa oikeutuksena ja perusteena.* Ääri-islamilaisuuden määritelmä on kiistanalainen, se voi olla joko laaja tai sitten melko kapea – mutta keskeistä siinä on islamin yhteys poliittiseen ideologiaan. Yhtenä esimerkkinä voidaan mainita Maha Azzam, joka käyttää termiä ääri-islamilaisuus viitatessaan hyvin erilaisiin ryhmiin; ryhmät saattavat toimia vain yhdessä maassa tai kansainvälisesti, ne voivat olla väkivaltaisia tai väkivallattomia – niitä yhdistävä ideologia on varsin epämääräinen[8]. Tästäkin ollaan monta mieltä; esimerkiksi ranskalainen tutkija Olivier Roy uskoo, että joidenkin ääri-islamilaisten ryhmien kehitys on vienyt niitä poispäin alkuperäisestä, valtiokeskeisestä ja modernistisesta ääri-islamilaisesta liikkeestä kohti globaalimpaa antimodernistista ideologiaa. Hän laskee tähän ryhmään myös bin Ladenin ja hänen seuraajansa, ja käyttää heitä kuvatessaan termiä ”uusfundamentalismi”. Tässä raportissa käytämme kuitenkin monien asiantuntijoiden käyttämää termiä ”ääri-islamilainen” myös tästä ryhmästä. Lopuksi on myös tärkeää huomata, että monet ääri-islamilaiset ryhmät ovat pyrkineet päämääriinsä demokraattisin keinoin eivätkä ole käyttäneet väkivaltaa; siksi ”ääri-islamilainen” ei ole millään muotoa ”ääri-islamilaisen terroristin” synonyymi. Jotkut ääri-islamilaiset ryhmät ovat käyttäneet väkivaltaa, ja valitsemamme termi viittaa juuri näihin ryhmiin.

Asianmukaista terminologiaa koskeva keskustelu on tärkeää ja tulee jatkumaan, mutta termien kattava selvittäminen ei kuulu tämän raportin aihepiiriin. Niinpä käytämme termiä ”ääri-islamilainen terrorismi”, ja pyydämme lukijoita pitämään mielessä yllä esitetyn pohdinnan. Pohjimmiltaan termivalintamme kuvastaa pyrkimystämme tuoda esiin se, että terrorismin ja islaminuskon välillä ei ole mitään yksinkertaista sidettä.

* Uskontoon liittyvää väkivaltaa on esiintynyt mm. Israelissa, Yhdysvalloissa ja Intiassa, mutta harvoin kuulee puhuttavan juutalaisesta terrorismista, kristillisestä terrorismista tai hinduterrorismista, vaikka tällaisten termien käyttö olisi yhtä mielekästä kuin nimityksen “islamilainen terrorismi.”

Poliittinen väkivalta, terrorismi, globalisaatio ja Suomi

Tässä luvussa käsitellään poliittista väkivaltaa ja terrorismia, tai paremminkin sen esiintymättömyyttä, Suomen lähihistoriassa. Väitämme, että kylmän sodan päätyttyä poliittisen väkivallan todennäköisyys Suomessa on kasvanut, vaikkakin se kansainvälisesti katsottuna on edelleen erittäin pieni. Toiseksi väitämme, että syyt todennäköisyyden kasvuun johtuvat prosesseista, joita voidaan väljästi kutsua globalisaatioksi. Kolmanneksi, näiden prosessien vuoksi on yhä vaikeampaa luoda mielekäs ero kansainvälisen ja kotimaisen terrorismin välille. Tämä toimii kotimaisena kontekstina tarkastellessamme ääri-islamilaista terrorismia myöhemmissä luvuissa.

Suomi on toisesta maailmansodasta lähtien ollut Euroopan rauhallisimpia maita kaikenlainen poliittinen väkivalta huomioon ottaen. Suomessa ei ole esiintynyt Espanjan tai Ison-Britannian kaltaista nationalistisen terrorismin nousua tai Saksassa ja Italiassa merkittävää epävakautta aiheuttanutta äärivasemmistolaista terrorismia. Suomella ei ole ollut ongelmia, joita ovat aiheuttaneet (entisistä siirtomaista) ”sotansa” maahan tuoneet ryhmät, kuten algerialaiset Ranskassa ja indonesialaiset separatistit Alankomaissa. Suomessa ei ole koettu edes järjestäytyneiden uusnatsien harjoittamaa väkivaltaa, kuten Ruotsi koki 1990-luvun puolivälissä. Suurimmat syyt tähän ovat Suomen yhteiskunnallinen yhtenäisyys ja syrjäinen maantieteellinen ja poliittinen sijainti. Tilanne on kuitenkin muuttumassa, samoin kuin terrorismikin, ja siksi uhkan uudelleenarviointi on järkevää.

Poliittisen väkivallan lähes täydellinen puuttuminen Suomessa toisen maailmansodan jälkeen

Suomi on toisen maailmansodan jälkeen onnistunut välttämään lähes kokonaan paitsi terrorismin vitsauksen myös poliittisen väkivallan.* 1960-luvun opiskelijaprotestien ollessa huipussaan Suomen johtaviin radikaaleihin kuulunut Nils Torvalds ilmoitti, että heidän täytyy ehkä teloittaa joku. Hänen toiveensa proletaarisesta vallankumouksesta ei toteutunut, ja aktivistien dramaattisin toimenpide oli – lähes koomisesti – Helsingin yliopiston ylioppilaskunnan jo omistaman Vanhan ylioppilastalon valloittaminen. Presidentti Kekkonen käytti opiskelijaradikaaleja konservatiivisia vastustajiaan vastaan ja järjesti itsensä heidän suosioonsa jopa siinä määrin, että he kutsuivat Kekkosta sähkeessä toveri presidentiksi.[9] Sama levoton ajanjakso johti Baader-Meinhof-ryhmän ja siitä erkaantuneiden ryhmien suorittamiin murhiin ja tuhotöihin Länsi-Saksassa seuraavien kahdenkymmenen vuoden aikana. Sillä välin suomalaiset radikaalit sopeutuivat yhteiskuntaan, ja jotkut heistä pääsivät huomattavaan asemaan. Vaikuttaisi siltä, että Suomen poliittinen järjestelmä pystyi ottamaan heidän ideansa vastaan tavalla, johon Länsi-Saksan poliittinen järjestelmä ei kyennyt.

Kylmän sodan varjo ja supervallan naapurissa asumisesta johtuvat paineet saattoivat vaikuttaa tähän, samoin kuin koko kansan jakama tunne uhrauksista, joita koko yhteiskunta teki sodassa itsenäisyyden puolesta toisen maailmansodan aikana. Mutta Suomessa oli myös toimiva sosiaalinen demokratia ja elintasoerot olivat äärimmäisen pienet verrattuna moneen muuhun länsimaahan. Kaikkien elintaso myös nousi tasaisesti tuolla ajanjaksolla. Talouden yleinen kasvu ja sitä seurannut elintason nousu vaikutti päättymättömältä, kunnes 1990-luvun alussa iski syvä lama. Se sai monet epäilemään kasvun jatkuvuutta. Lama vaikutti sekä maan talouteen että yhteiskuntaan; kansalaisistaan kehdosta hautaan huolehtiva hyvinvointiyhteiskunta ei vaikut-

* Yksi huomattava poikkeus on Kemin lakko 1949, jolloin kaksi lakkolaista kuoli – toinen poliisin luodeista. Suomeen julistettiin hetkeksi hätätila ja armeija kutsuttiin paikalle. Kyseessä oli enemmän kuin tavanomainen työtaistelu, sillä kiistan osapuolina olivat myös Suomen Kommunistinen Puolue (SKP) sekä hallitus ja Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö (SAK). Ks. Upton A. (1973) *The Communist Parties of Scandinavia and Finland,* London, Weidenfeld and Nicolson (s. 307–311).

tanutkaan enää niin vakaalta, ja yhteiskunta oli selvästi jakautunut eri osiin. Lama oli itse asiassa seurausta epäonnistuneesta yrityksestä globalisoida Suomen talous. Kun kylmä sota päättyi, valtiot ymmärsivät pikku hiljaa, etteivät ne kykene takaamaan taloudellista kasvua omaksumatta aktiivisempaa roolia maailmantaloudessa. Kaupan protektionistiset esteet ja hallitusten kyky kontrolloida kansantaloutta poistettiin asteittain. Suomessa valuuttakurssien sääntelystä luopuminen (kuitenkin) osaltaan aiheutti pankkikriisin, ja kahdenvälisen kaupan loppuminen Neuvostoliiton kanssa johti EFTA:n kautta EU:n jäsenyyteen.[10].

Globalisaatiolla ei ollut vain taloudellisia vaikutuksia. Kylmän sodan aikakaudella Suomen talouden lisäksi myös yhteiskunta oli pitkälti suljettu. Kylmän sodan päättymisen aikaan Suomen yhteiskunta oli uskomattoman homogeeninen verrattuna jopa muihin Pohjoismaihin puhumattakaan esimerkiksi Isosta-Britanniasta, Ranskasta, Saksasta ja muista Länsi-Euroopan maista, jotka olivat tukeneet maahanmuuttoa. Ulkomaalaissyntyisten asukkaiden määrä Suomessa nousi 20 000:sta vuonna 1990 yli 100 000:een uuden vuosituhannen alussa, eli 500 prosenttia.

Vastaanottava maa hyötyy maahanmuutosta, mutta se luo myös jännitteitä. Jännitteet ovat, ironista kyllä, pahempia hyvinvointivaltiossa, jossa yksilö voi saavuttaa huomattavia sosiaalisia etuja vain olemalla maan kansalainen[11]. Jos maahanmuuttajille myönnetään samat sosiaaliset edut kuin maan kansalaisille, ihmiset kysyvät, miksi maahanmuuttajat saavat kaikki nämä edut, vaikka he eivät ole vielä tehneet yhteiskunnan hyväksi mitään. Jotkut ovat väistämättä sitä mieltä, että maahanmuuttajat eivät ole, eivätkä koskaan voi olla, kyseisen yhteiskunnan jäseniä ihonvärinsä, uskontonsa tai minkä tahansa muun syyn vuoksi. Siksi heille eivät kuulu kansalaisoikeudetkaan.

Enemmän markkinavoimien ehdoilla toimivissa yhteiskunnissa, kuten Yhdysvalloissa, maahanmuuttajien kotouttaminen on helpompaa, koska he ovat oikeutettuja vähempään. Siksi tällainen vastaanottajayhteiskunta näkee todennäköisemmin, mitä se

saa (usein halpaa työvoimaa), kuin mitä se antaa.

Globalisaatio ei ole merkinnyt vain pääoman, tavaroiden, palvelujen ja ihmisten liikkuvuutta alueilla, joilla ne eivät aikaisemmin liikkuneet. Se on merkinnyt myös ideoiden globalisaatiota, mikä ei ole uusi ilmiö. Sen alku voidaan jäljittää ehkäpä lennättimen keksimiseen, mutta radio, puhelin, televisio, faksi ja lopulta Internet ja sähköposti ovat kiihdyttäneet tätä prosessia. Yhteiskunnille, joilla on nämä viestintävälineet käytössään, se on merkinnyt ajatusten ja aatteiden ennennäkemättömän vapaata liikkumista. Ääri-islamilaiset radikaalit ovat monin tavoin toimineet pioneereina levittäessään mielipiteitään uusien viestintävälineiden kautta, mikä valaissee riittävästi prosessin merkitystä tässä yhteydessä.

Suomessa tapahtunutta muutosta on tarkasteltava suhteessa globalisaatiota edistäviin voimiin. Olisiko maalle yhtä helppo sopeuttaa radikaalit nyt kuin vuonna 1968? Jos ei, niin mitä seurauksia heidän marginalisoitumisestaan olisi? Merkitsevätkö tällaiset prosessit, että poliittisen väkivallan todennäköisyys on Suomessa tällä hetkellä suurempi kuin kylmän sodan aikana? Vastaus vaikuttaisi olevan myönteinen.

Kylmä sota merkitsi Suomelle vakautta; valtiovallan ylläpitämää eikä aina niin miellyttävää vakautta, mutta vakautta kaikesta huolimatta. Tuon ajanjakson loppuminen toi uusia mahdollisuuksia, mutta se järkytti myös tasapainoa: poliittisen väkivallan todennäköisyys on kasvanut. Kauas menneisyyteen tarkastelunsa ulottava historioitsija saattaisi hyvinkin hylätä ajatuksen, että suomalainen yhteiskunta olisi jotenkin luonnostaan rauhanomainen vain, koska viimeiset 50 vuotta ovat olleet rauhallisia. 1900-luvun alkupuolella esiintyi poliittista väkivaltaa, joka johti niin mittavaan verilöylyyn, että sitä on vaikea nykyään kuvitella. Yhteiskunnan viimeaikainen vakaus liittyi Suomen tuolloiseen tilanteeseen.

Merkkejä "uudesta" poliittisesta väkivallasta kylmän sodan jälkeisessä Suomessa

Äärioikeistolainen väkivalta:
Lähes välitön seuraus maahanmuuton lisääntymisestä Suomeen oli skinheadien väkivalta 1990-luvun puolessa välissä etenkin – mutta ei ainoastaan – Joensuussa. Vaikka väkivallan tekijät olivat suomalaisia, heidän ulkoiset merkkinsä – kalju pää – olivat lähtöisin Britanniasta ja "ideologiansa" (sanan väljimmässä merkityksessä) – uusnatsismi – Saksasta. Vaikka nuo nuoret miehet reagoivat kansalliseen tai jopa paikalliseen tilanteeseen, heidän käyttämänsä menetelmät olivat sekoitus omaa kulttuuria (nationalismi) ja muualta omaksuttuja ideoita. Tämä on selvä osoitus globalisaation vaikutuksesta pieneen, aikaisemmin eristäytyneeseen yhteisöön.

Ensinnäkin taloudellisella tilanteella oli vaikutuksensa, koska työttömyys ja siihen liittyvät sosiaaliset paineet lisääntyivät. Toiseksi ulkomaalaiset saapuivat tuolle alueelle ja koko Suomeen. Lisäksi ulkomaalaiset olivat näkyviä, koska heidän ihonsa väri oli musta. Kolmanneksi Suomen ulkopuolelta lähtöisin olevat aatteet vaikuttivat pieneen nuorten miesten ryhmään luoden mielikuvan, että ratkaisu heidän "ongelmaansa" ei ole saavutettavissa poliittisella toiminnalla vakiintuneita kanavia käyttäen vaan rikollisella väkivallalla.

Suomen skinheadien väkivallan rinnastaminen terrorismiin ei olisi oikein, sillä väkivallan tarkoituksena oli terrorisoida vain hyvin pientä väestön osaa eli ei-valkoisia maahanmuuttajia. Kuten edellä todettiin, yksi terrorismin tärkeimpiä piirteitä on halu muuttaa poliittista järjestelmää tai vaikuttaa yhteiskuntaan tietyllä tavalla. Suomen skinheadeillä oli itse asiassa päinvastainen tavoite: he halusivat säilyttää olemassa olevan järjestyksen – Suomen, jossa ei ole näkyviä vähemmistöryhmiä.

Ruotsin kokemukset ovat valaisevampia. Siellä äärioikeistolainen väkivalta alkoi samankaltaisena, mutta muuttui kansalli-

seksi terrorismiksi, kun aktivistit alkoivat häiritä – jopa murhata – äärioikeistoa aktiivisesti vastustavia ihmisiä, kuten poliiseja, toimittajia, ihmisoikeusaktivisteja ja ammattiyhdistysaktivisteja. Suomessa ei onneksi ole esiintynyt vastaavaa terrorismia, mutta tähän vaikuttaa todennäköisesti enemmän ongelman laajuus – Suomessa on nykyäänkin huomattavasti vähemmän ulkomaalaisia kuin Ruotsissa – kuin viranomaisten toimintatavat.

Äärivasemmistolainen tai globalisaation vastainen väkivalta:
Muutaman viime vuoden aikana on mielenosoitusten yhteydessä esiintynyt vähäistä väkivaltaa, joka liittyy väljästi äärivasemmistolaiseen tai anarkistiseen aatteeseen. Kyseessä on ehkä globalisaation vastaiseksi liikkeeksi (usein harkitsematta) nimetyn kansainvälisen ilmiön paikallinen ilmenemismuoto. Suomessa ei ole esiintynyt vastaavia massamielenosoituksia ja mellakoita kuin Göteborgissa EU:n huippukokouksen aikana, jolloin riittämättömästi varustetut ja koulutetut poliisivoimat ampuivat mielenosoittajia kovilla, eikä alun perin Seattlen G8-kokouksen yhteydessä tapahtuneita väkivaltaisuuksia, jotka kärjistyivät Genovassa, jossa yksi aktivisti/mielenosoittaja kuoli poliisin luoteihin. Väkivaltaisuus on kuitenkin yleistynyt Suomessakin mielenosoituksissa, kuten Tampereella vuonna 1997 ja näkyvimmin presidentin linnan ulkopuolella itsenäisyyspäivän juhlan yhteydessä. Itsenäisyyspäivän mielenosoituksista näyttää kehittyneen jokavuotinen tapahtuma.

Itsenäisyyspäivän juhlan symboliarvo on vahva. Suuret katsojamäärät keräävä televisioitu juhlatilaisuus esittelee suomalaisen yhteiskunnan kerman ja on viime vuosina toiminut vastakohtana ulkona seisoville naamioituneille mielenosoittajille, jotka kutsuvat itseään kuokkavieraiksi ja haluavat esiintyä marginalisoitujen mitättömyyksien edustajina tai ainakin äänitorvena. Suomi on kansainvälisesti katsottuna erittäin tasa-arvoinen yhteiskunta, joten mielenosoittajien suosima jako ihmisiin, joilla ”on” ja joilla ”ei ole”, on pitkälti teennäinen ja heijastuu siinä,

että mielenosoittajat eivät juurikaan ole saaneet laajaa sympatiaa yhteiskunnalta. Mielenosoittajat haluavat kuitenkin ilmeisesti kiistää kansallisen yhtenäisyyden olemassaolon valitsemalla kohteekseen tapahtuman, jonka tarkoituksena on symbolisoida tuota yhtenäisyyttä[12]. Olisi ehkä houkuttelevaa sivuuttaa ilmiö nuorten näyttämisenhaluna ja arviointikyvyn puutteena, mutta koska mielenosoitukset ovat muuttuneet villeistä väkivaltaisiksi ja vaativat poliisilta yhä mittavampia toimenpiteitä joka vuosi, herää kysymys, mikä on aiheuttanut tämän aikaisemmin puuttuneen ilmiön esiintymisen nyt.

Näiden mielenosoituksien taustalla ei ole mikään varsinainen ryhmä, mikä on huolestuttavaa ja kuvaavaa. Huolestuttavaa siksi, että on vaikeampi ymmärtää, ketkä ovat jo mukana mielenosoituksissa, ketkä saattavat liittyä niihin ja mitkä ovat heidän motiivinsa. Vaikuttaa siltä, että aika, jolloin radikaalit muodostivat oman puolueen tai liittyivät jo olemassa olevaan puolueeseen ja muodostivat oman ryhmän sen sisällä, on ohitse. Kuvaava ilmiö on siinä mielessä, että se osoittaa uusien viestintävälineiden voiman protestiliikkeiden luomisessa. Internetin avulla aktivistit ovat voineet muodostaa epämääräisiä verkostoja, jolloin on voitu järjestää itsenäisyyspäivän ”mellakoiden” kaltaisia mielenosoituksia lähes ilman tunnistettavia ja järjestäytyneitä ryhmiä. Viime vuosina on kestänyt vain joitakin tunteja, kun selostuksia ja jopa kuvia itsenäisyyspäivän mielenosoituksissa tapahtuneista väkivaltaisuuksista on ilmestynyt aktivistien verkkosivuille sekä Suomessa että ulkomailla[13]. Vuoden 2001 tapahtumat, jolloin yksi mielenosoittaja yritti siepata poliisin aseen, osoittavat, kuinka helposti tämänkaltainen tapahtuma voi muuttua kiusallisesta tapahtumasta tragediaksi[14].

Aivan kuten skinheadien väkivaltaisuuksia ei voi nimittää terrorismiksi, ei voi näitä mielenosoituksiakaan. Ei ole selvää, onko väkivaltaan osallistuvilla yksilöillä yhteisiä muutokseen tähtääviä, vaikka kuinka epärealistisiakin, tavoitteita. Aivan kuten globalisaation vastainen liike, mielenosoitukset tuovat yhteen mo-

nia erilaisia, jopa vastakkaisia, ryhmiä. Tiettyyn rajaan asti levottomuuksiin osallistuneet yksilöt voi leimata muutenkin väkivaltaisiksi henkilöiksi, jotka hakeutuvat tavalla tai toisella väkivaltatilanteisiin. Huhujen mukaan jotkut G8-kokousten mielenosoitusten yhteydessä väkivaltaisesti käyttäytyneet henkilöt ovat aikaisemmin sekaantuneet äärioikeistolaiseen väkivaltaan tai jalkapallohuliganismiin, mikä tukee väitettä jonkin verran.

Itsenäisyyspäivän mielenosoituksissa esiintynyttä väkivaltaakaan ei pidä liioitella. Se saa huomiota oikeastaan vain, koska Suomessa ei muuten esiinny poliittista väkivaltaa käytännössä lainkaan. Sitä ei missään nimessä voi verrata esimerkiksi tietyissä Pohjois-Englannin kaupungeissa elokuussa 2000 esiintyneisiin mielenosoituksiin tai edes Ranskassa lakkojen ja työläisten mielenosoituksien yhteydessä esiintyviin väkivaltaisuuksiin.

Radikaali eläinoikeusaktivismi:
Suomessa on yhä useammin esiintynyt ”eläinten vapauttajien” suorittamia rikollisia hyökkäyksiä turkistarhoja vastaan. Vaikka hyökkäykset ovat olleet laittomia, ne ovat olleet väkivallattomia. Tosin aktivistit ovat itse joutuneet väkivallan kohteeksi: eräässä tapauksessa tarhan omistaja ampui nuorta naisaktivistia selkään. Tarhojen ulkopuolella on järjestetty lukuisia pitkäkestoisia mielenosoituksia, joiden tarkoituksena on ollut pelotella, mutta uhkauksia ei ole koskaan toteutettu. Toistaiseksi Suomessa ei ole esiintynyt eläinten vapautusryhmien järjestämiä pommi- tai myrkkyiskuja, toisin kuin Yhdysvalloissa ja Isossa-Britanniassa. Isossa-Britanniassa sisäinen tiedustelupalvelu MI5 on perustanut jopa eläinaktivisteja tutkivan erikoisyksikön[15].

Yhteenveto:
Jos mikä tahansa edellä mainituista kolmesta löyhästä ryhmästä siirtyy kohti järjestelmällistä ja tavoitteellista väkivaltaa tavoitteidensa edistämiseksi, sen toimintaa voi mahdollisesti kutsua terrorismiksi – mutta olisiko kyseessä kansallinen vai kansainvä-

linen terrorismi? Kaikki ovat jollain tasolla kansainvälisten vaikutteiden tuotteita, vaikka aktivistit ovatkin suomalaisia. Jos Suomessa tehtävän iskun järjestäisivät Suomessa asuvat ääri-islamilaiset, jotka olisivat Suomen kansalaisia, rajan vetäminen olisi entistä vaikeampaa. Jos iskun suorittajat olisivat maahanmuuttajia, olisiko kyseessä silloin pikemminkin kansainvälinen kuin kotimainen terrorismi? Globalisaatio sotkee muuten siistit rajat.

Seuraavissa luvuissa tarkastelemme tarkemmin ääri-islamilaista terrorismia, joka on nykyään ”kansainvälisen terrorismin” yleisin muoto. Väitämme kuitenkin, että kyseessä on globaali ideologia, jonka vaikutus on vähäinen Suomessakin. Tarkastelemme, miten se hämärtää kansainvälinen–kansallinen-jaottelua olemalla globaali liike, jonka aktivistit kuitenkin toimivat usein vain kotimaassaan.

Ääri-islamilaisen terrorismin historiallinen tausta

Jotta ymmärtäisimme nykyisen ääri-islamilaisen terrorismin uhan, meidän on tunnettava sen kehityskulku. Käsittelemme tässä terroritekojen lisäksi tekojen suorittajien taustalla vaikuttavan ideologian kehitystä. Viittaamme useisiin laajoihin ilmiöstä tehtyihin englanninkielisiin tutkimuksiin, ja luettelemme eräitä keskeisiä ideoita, kirjoittajia ja liikkeitä, joita ääri-islamilaiset aktivistit, ideologit ja vangitut terroristit ovat maininneet maailmankatsomuksensa ja ideologiansa kannalta tärkeinä. Bin Ladenin kaltaiset henkilöt ovat tietenkin käyttäneet mainitsemiemme historiallisten kirjoittajien ja teoreetikkojen ideoita omiin tarkoituksiinsa nykyisten väkivaltaisuuksien perusteluina – kirjoittajien työn voi tulkita myös toisin – mutta näiden historiallisten ajatusten ja kirjoitusten merkitys on lähinnä siinä, kuinka nykypäivän ääri-islamilaiset militantit käyttävät niitä perustellakseen toimintansa.[16]

Takfir ja *jihad*: terrorismin teologinen oikeutus

Nykyisen Turkin alueella vuonna 1263 syntynyt Taqi al-Din ibn Taymiyya istutti vallankumouksellisen väkivallan siemenen islamilaisuuden ytimeen[17]. Hänen mielestään tuonaikaiset muslimit sietivät islaminuskoon kuulumattomia tapoja ja uskomuksia, jotka muslimien ensimmäiset sukupolvet, *salaf*[18], olivat pyrkineet hävittämään[19]. Hän oli fundamentalisti siinä mielessä, että hänen mielestään Koraani ja Hadith[20] antoivat kaikki vastaukset elämää ja yhteiskuntajärjestystä koskeviin kysymyksiin ja että tämän ymmärryksen, *ijtihadin,* uskova saavutti opiskelemalla eikä uskon- ja lainoppineiden (*ulema*), käskyjä seuraamalla. Profeet-

ta Muhammedin kuolemaa seuranneina islaminuskon ensimmäisinä vuosina oli neljä sunnimuslimien *rashiduniksi,* eli oikeaan johdetuksi, kutsumaa kalifia[21]. *Rashidunit* yhdistivät muslimimaailman, ja hallitsivat ibn Taymiyyan mielestä aidosti islamin mukaan. Mutta hänen aikanaan oli jo useita dynastioita, jotka väittivät olevansa kalifaatin uskollisia seuraajia. Koska islam ei tee eroa kirkon ja valtion välillä kuten kristinusko[22] (Muhammed oli käytännössä sekä kuningas että paavi), ibn Taymiyyan mielestä nuo hallitsijat eivät johtaneet islamin mukaisesti, ja hän tuomitsi heidät *kafireiksi,* uskottomiksi.* Toisen muslimin *kafiriksi* julistamista kutsutaan *takfiriksi,* ja sillä on keskeinen asema nykyisten ääri-islamilaisten terroristien ideologiassa. Ibn Taymiyyalle myös epäislamilaisia johtajia seuraavat ihmiset olivat *kafireita.* Ibn Taymiyyan mielestä *jihad*, kamppailu eli pyhä sota¤, oli jokaisen muslimin velvollisuus siinä, missä islamin viisi peruspilaria[23], ja että *jihadia* ei ollut tarkoitus käydä ainoastaan islamin ulkopuolisia vääräuskoisia vastaan vaan myös islamin sisäisiä *kafireita* vastaan.[24]

* *Kuffar* on sanan *kafir,* vääräuskoinen, monikko. Sanat polveutuvat sanasta *kufr,* mikä tarkoittaa Jumalaan uskomattomuutta.

¤ Nykyään suurimmalle osalle muslimeista *jihad* merkitsee henkilön sisäistä taistelua hyvän elämän elämiseksi. Monen mielestä ääriuskovaiset ovat käyttäneet sanaa väärin, minkä takia suuri osa ei-muslimeista ymmärtää sen väärin.

Wahhabismi ja Saudi-yhteys

Seuraava tärkeä henkilö matkalla kohti nykyistä ääri-islamilaista terrorismia on Muhammad ibn Abd al-Wahhab (1703–1792[25]). Ibn Abd al-Wahhab perusti islamin sisäisen tiukan puritaanisen reformiliikkeen, joka nykyisin tunnetaan wahhabismina. Ibn Abd al-Wahhabin seuraajat olivat jopa ibn Taymiyyata halukkaampia syyttämään muita muslimeja *kufrista* – jumalaan uskomattomuudesta. Wahhabit uskoivat, että kaikki, jotka eivät uskoneet samoin kuin he, olivat vääräuskoisia ja siksi kaikki heidän taistelunsa olivat *jihadin* mukaisia. Ibn Abd al-Wahhabin pääliittolainen wahhabismin levittämisessä oli Muhammad ibn Saud, ja siten, kun nykyinen Saudi-Arabia perustettiin 1932, siitä tuli wahhabi-valtio.[26]

Gilles Kepelin[27] mukaan Saudi-Arabia osoitti vuonna 1973 öljyntuotantoaan leikkaamalla poliittisen mahtinsa ja otti näin paikkansa islamilaisen maailman johtajana. Wahhabismin vaikutus muslimimaailmaan on Saudi-Arabian mahdin ansiosta ollut ”syvällisempi ja kestävämpi” vaikkakin näkymättömämpi kuin Khomeinin Iranin. Se vei aloitteen maallisilta, sosialistisilta arabinationalisteilta, joiden johtohahmona Nasser oli toiminut, ja tuki sen sijaan ”hyveellistä islamisivilisaatiota” ja käytti mittavia varojaan tavoitteen tukemiseen maailmanlaajuisesti. Wahhabit levittäytyivät kaikkialle maailmaan tavoitteenaan puhdistaa paikalliset muslimiyhteisöt (mukaan lukien lännen muslimiyhteisöt) ”taikauskoisista” perinteistään ja toiveenaan luoda yksi ainoa oikea islaminusko koko maailmassa. Iranissa vuonna 1979 tapahtuneen islamilaisen vallankumouksen jälkeen Ajatollah Khomeinista vaikutti tulleen uuden vahvan islamilaisen maailman johtaja siitä huolimatta, että Iran oli shiia-valtio. Mutta Iran oli vuoden 1979 lopulla kiihkeä Yhdysvaltojen vastustaja, ja kun Neuvostoliitto miehitti Afganistanin, se ei voinut liittoutua ”suuren saatanan” kanssa taistellakseen Neuvostoliittoa vastaan. Saudi-Arabia liittoutui Yhdysvaltain kanssa ja antoi taloudellista tukea afgaanien *jihadille,* minkä ansiosta Saudi-Arabian ideologinen vaikutus näkyy Afganistanin sodan kauaskantoisimmassa seurauksessa – modernissa ääri-islamilaisessa terrorismissa[28].

Afgaanien *jihad* toi muslimit eri puolilta maailmaa taistelemaan vääräuskoisia neuvostoliittolaisia vastaan samaan tapaan kuin Euroopan ja Amerikan idealistit matkustivat laumoittain Espanjaan ja liittyivät kansainvälisiin prikaateihin vastustamaan fasismia 1930-luvulla. Taisteluissa muodostui taisteluiden karaisema veteraanien ydinjoukko, joka ylpeänä omaksui afgaani-nimityksen. Tämä joukko levittäytyi ympäri maailman 1990-luvulla mukanaan militantin ääri-islamilaisen ideologian *takfir-* ja *jihad*-käsitteet vääräuskoisia vastaan. Tähän joukkoon kuului myös Osama bin Laden. Vaikka hän osallistui taisteluihinkin, hänen roolinsa *jihadin* rahoittajana oli huomattavasti tärkeäm-

pi. Saudi-Arabian kuningasperhe aloitti lahjoitukset yksityiseltä pohjalta, mutta pian niistä tuli maan virallinen politiikka. Lahjoitukset olivat yhtä mittavia kuin Yhdysvaltain lahjoitukset Neuvostoliiton vastaisille ryhmille Afganistanissa[29].

Saudien tuki Afganistanin *jihadille* oikeutti osaltaan heidän vaatimustaan islamilaisen maailman johtajan roolista, mutta se auttoi kuningasperhettä myös vakauttamaan kotimaan tilannetta: sen ansiosta kansa unohti, että kuningasperhe oli riippuvainen Yhdysvaltain sotilaallisesta tuesta, ja se auttoi "viemään maasta" vannoutuneiden nuorten miesten energiaa – sellaisten, jotka olivat esimerkiksi vallanneet Mekan moskeijan marraskuussa 1979. Moskeijan valtaus oli oikeastaan historiallisen *ikhwan*-nimen omaksuneiden wahhabi-radikaalien vallankaappausyritys. He olivat julistaneet *takfirin* Saudi-kuningasta vastaan julistaen hänet epäuskovaksi, eli *kafiriksi.* Moskeijan verinen takaisinvaltaus kesti kaksi viikkoa: taisteluissa kuoli satoja miehiä molemmin puolin sekä viattomia pyhiinvaeltajia. Kerrotaan, että *ikhwanit* tekivät suuren vaikutukset bin Ladeniin. Hänen mielestään *ikhwanit* olivat aitoja muslimeja[30]. Tämä on ensimmäinen merkki vihasta, jota bin Laden myöhemmin on tuntenut Saudihallintoa kohtaan.

Wahhabismin ja syyskuun 11. päivän tapahtumien välillä ei ole selkeää yhteyttä, vaikka jotkut ovatkin yrittäneet luoda sellaisen. Ensimmäinen osoitus bin Ladenin radikalismista oli hänen liittymisensä muslimiveljeskuntaan (ks. jäljempänä), joka ei ole wahhabismiin suuntautunut järjestö[31]. Maha Azzamin mukaan ei ole todisteita siitä, että bin Laden tai hänen seuraajansa pitäisivät itseään wahhabeina, vaikka Muhammad Abd al-Wahhabin henki ja perinne innoittaa heitä.[32]

Jotta ymmärtäisimme nimenomaan bin Ladenia ja yleensä radikaalia ääri-islamilaista ideologiaa, meidän on tutustuttava Sayyid Qutbiin, jota monet kutsuvat nykyaikaisen ääri-islamilaisuuden isäksi.

Muslimiveljeskunta ja Sayyid Qutb

Gilles Kepelin mukaan Sayyid Qutbin (1906–1966) ja pakistanilaisen Mawlana Mawdudin (1903–1979) työn keskeisin merkitys modernille ääri-islamilaisuudelle on siinä, että ”heidän kirjoituksissaan hylättiin nationalistiset arvot ja aktivoitiin uudelleen islaminusko muslimien ainoana kulttuuriin, yhteiskuntaan ja politiikkaan liittyvänä käyttäytymisstandardina.”[33]

Toisen maailmansodan jälkeen moni muslimivaltio sai itsenäisyytensä takaisin Euroopan siirtomaavaltojen murentuessa. Näiden maiden eliitti oli usein opiskellut länsimaissa, ja nationalismi oli heille keskeisellä sijalla maansa identiteetin kannalta. ”Qutbille ja hänen seuraajilleen muslimivaltioiden itsenäisyyden ajan historialla ei kuitenkaan ollut itseisarvoa. Qutb stigmatisoi sen Koraanista otetulla arabiankielisellä sanalla, *jahiliyya*, joka kuvaa sitä tietämättömyyden tai barbarismin tilaa, jossa arabien väitetään eläneen ennen islamia ja profeetta Muhammedia. Qutbin mukaan hänen aikalaisensa palvoivat symbolisia epäjumalia, kuten kansaa, puoluetta, sosialismia ym., aivan kuten pakanalliset arabit olivat palvoneet kivisiä epäjumalankuvia alkuperäisen *jahiliyyan* aikana.”[34] Qutbin kirjoista tuli erittäin suosittuja muslimimaailmassa, mutta hänen vaikutusvaltainen asemansa muslimiveljeskunnassa johti hänen teloitukseensa.

Muslimiveljeskunnan perusti egyptiläinen opettaja Hasan al-Banna vuonna 1928. Al-Bannaa kauhistutti ottomaanien kalifaatin kaatuminen Turkissa 1924, koska se merkitsi poliittisuuden loppumista islamilaisessa maailmassa. Tämä käsite on keskeisellä sijalla islamismissa nykyään – veljeskunta uskoi, että islam oli totaalinen, sekä poliittinen että hengellinen, järjestelmä. He pelkäsivät, että nationalistit (Egypti sai itsenäisyyden Isolta-Britannialta nimellisesti 1922) ”korruptoisivat” maan länsimaisilla aatteilla, kuten kirkon ja valtion erillisyydellä. Veljeskunnan iskulauseeksi muodostui ”Jumala on tavoitteemme, Koraani on perustuslakimme, profeetta on johtajamme, kamppailu on tiem-

me ja kuoleminen Jumalan puolesta on korkein tahtomme". He rekrytoivat jäseniä yhteiskunnan kaikilta tasoilta, ottivat haltuunsa ammattiliitot ja -kunnat ja soluttivat jäseniään asevoimiin, mikä mahdollisti puolisotilaallisten ryhmien perustamisen. He käyttivät myös viisaasti hyväkseen tuonaikaisia joukkoviestimiä ja järjestivät sosiaalisia palveluja köyhille* kasvattaakseen suosiotaan. Muslimiveljeskunta laajeni pian koko muslimimaailmaan.

* Palestiinalainen terroristiryhmä Hamas sai alkunsa muslimiveljeskunnasta, ja se pitää yllä sosiaalisen auttamisen perinnettä järjestämällä sosiaalisia palveluja ja koulutusta miehitetyillä alueilla. Tämä selittää pitkälti Hamasin suosion palestiinalaisten keskuudessa, vaikka palestiinalaiset eivät välttämättä muuten hyväksy ryhmän menettelytapoja.

Aluksi Egyptin ja muiden maiden eliitti piti sitä myönteisenä vaikuttajana, koska se oli eliitin asemaa uhkaavien maallisten, sosialististen ja kommunististen ryhmien vahva vastavoima. Veljeskunta painotti henkilökohtaista moraalia, eikä se jakanut yhteiskuntaa luokkiin, mitä johtajat pitivät yhdistävänä voimana. 1940-luvun loppuun mennessä muslimiveljeskunnan poliittinen vaikutusvalta oli saavuttanut rajansa, eikä siitä enää ollut opposition vastavoimaksi, joten kuningas kukisti sen. Veljeskunta syytti myös Egyptin johtoa kykenemättömyydestä vastustaa Israelin perustamista. Kostoksi he murhasivat pääministerin, johon valtio vastasi murhaamalla veljeskunnan perustajan al-Bannan. Väkivallan alkaminen jakoi veljeskunnan kahtia, mutta se todistaa, että jo varhaisessa vaiheessa ainakin jotkut veljeskunnan jäsenistä olivat valmiita käyttämään väkivaltaa tavoitteena olleen islamilaisen yhteiskunnan saavuttamiseksi.[35]

Vuonna 1952 Nasser syöksi vallasta Egyptin kuninkaan. Aluksi muslimiveljeskunnan ja Nasserin johtamien "vapaiden upseerien" välillä vallitsi yhteisymmärrys. Nasserin hallitus toteutti kuitenkin pian uudistuksia, jotka ärsyttivät joitakin muslimeja, ja yksi veljeskunnan jäsen yritti murhata Nasserin vuonna 1954. Tämän seurauksena joitakin veljeskunnan jäseniä teloitettiin ja 4000 jäsentä vangittiin. Yksi vangituista oli Sayyid Qutb, joka kirjoittikin vaikuttavimmat teoksensa vankilassa. Veljeskunnan jäsenet vapautettiin 1962, samalla kun Nasser vapautti monia kommunisteja. Tarkoituksena oli jälleen, että veljeskunta toimisi maallistuneen opposition vastapainona, mutta monet veljeskun-

nan jäsenistä eivät olleet antaneet Nasserille anteeksi, ja juonittelu häntä vastaan alkoi uudelleen.

Vuonna 1996 useita veljeskunnan jäseniä pidätettiin uudelleen, niin myös Qutb, ja heitä syytettiin kapinasta. Qutb ei kiistänyt syytteitä vaan vastasi, että koska valtio oli *jahiliyya*, hän ei ymmärtänyt, miten hänen toimenpiteensä voisivat olla väärin. Hänen tuli olla uskollinen maailmanlaajuiselle muslimiyhteisölle, *ummalle,* ja oli jokaisen muslimin uskonnollinen velvollisuus, *jihad*, hyökätä *jahilia* vastaan. Tämä ideologia uhkasi kaikkia Lähi-idän valtioita. Egyptiläinen tuomioistuin totesi Qutbin syylliseksi, ja hänet hirtettiin 29.8.1966. Qutbin ideologia edelsi monin tavoin modernia ääri-islamilaista terrorismia. Hän julisti maalliset hallitukset epäislamilaisiksi ja väitti, että niiden syrjäyttäminen oli jokaisen aidon muslimin vastuulla. Tämä antoi Qutbin maailmankatsomuksen jakaneille ei-valtiollisille toimijoille uskonnollisen oikeutuksen käyttää väkivaltaa.[36]

Yksi useimmin kuvailtuja ajanjaksoja Qutbin elämässä oli hänen opintomatkansa Yhdysvaltoihin 1940-luvun lopulla. Tämä tapahtui, ennen kuin hän liittyi muslimiveljeskuntaan, ja kun hän oli vielä Egyptin opetusministeriön palveluksessa. Hänen mielestään Yhdysvallat oli luotaan työntävä ja moraalisesti korruptoitunut maa. Häntä näyttää sekä kiehtoneen että inhottaneen hänen mielestään maan avoin seksuaalisuus[37]. Dilip Hiro huomauttaa, että palattuaan Egyptiin Qutbin Yhdysvaltain vastaiset mielipiteet olivat niin voimakkaita, että ministeriö pyysi häntä eroamaan. Myöhemmin hän pohti eräässä tärkeimmistä teoksistaan: ”Minkälainen tuomio tälle synteettiselle [läntiselle] sivilisaatiolle tulisi antaa? Mitä pitäisi tehdä Amerikalle ja lännelle, kun otetaan huomioon niiden valtava uhka ihmisyydelle…? Eikö meidän pitäisi julistaa kuolemantuomio? Eikö se ole tähän rikokseen sopivin rankaisu?”[38]

Kaikki tutkijat eivät kuitenkaan pidä Qutbia pohjimmiltaan lännen vastaisena tai taipuvaisena väkivaltaan. Professori Mamoun Fandy väittää, että Qutbin länttä kohtaan osoittama kri-

tiikki oli tarkoitettu ennemminkin kuvaamaan hänen omassa maassaan tapahtuvia kielteisiä muutoksia. Fandyn mukaan jopa kieliongelmien vuoksi Qutb ei aidosti ymmärtänyt Yhdysvaltoja; kyse oli enemmän siitä, että hänen mielestään Egyptissä oli syntymässä samankaltainen yhteiskunta.[39]

Kun Qutb teloitettiin, hänestä tuli ääri-islamilaisten marttyyri. Hänen työnsä tärkeimmäksi tulkitsijaksi ja sanoman levittäjäksi nousi hänen veljensä Muhammad Qutb. Muhammad Qutbin ohjauksessa opiskeli myös nuori Osama bin Laden.[40]

Afganistanin *jihad* ja al-Qaidan perustaminen

USA tuki Afganistanin mujahiddin-sissejä yli kolmella miljardilla dollarilla. Samaan summaan ylsi vain Saudi-Arabia.[41] USA oli kaikkialla islamilaisen maailman kommunismin vastaisen *jihadin* käynnissä pitävänä voimana. Rahoitus kanavoitiin pakistanilaisen ISI:n (Inter-Services Intelligence Agency) kautta, jotta sen alkuperä voitaisiin tarvittaessa kiistää. Siksi suuret summat rahaa kulkeutui ääri-islamilaisille mujahiddin-ryhmille, kuten Gulbuddin Hekmatyarin ryhmälle, joka teki yhteistyötä bin Ladenin kanssa jo 1980-luvulla.[42]

Bin Laden perusti vuonna 1984 Peshawarissa Pohjois-Pakistanissa Maktab al-Khidmatin, eli ”Palvelutoimiston”, joka toimi ulkomaalaisten vapaaehtoisten rekrytointitoimistona. Se piti huolta tulokkaiden majoituksesta ennen heidän siirtymistään leireille sotilaallista koulutusta varten. Kyseessä oli yhteisprojekti palestiinalaisen sheikki Abdullah Azzamin kanssa. Azzamista tuli bin Ladenin mentori, afgaanien *jihadin* johtava ideologi sekä näkyvä kannattaja Ibn Taymiyyan näkemykselle, että *jihad* on muslimin velvollisuus.[43] Azzamin *jihadi*-liikkeen kannalta merkittävää kirjaa *Join the Caravan* saa vieläkin helposti. Siinä annetaan teologinen oikeutus *jihadille* sekä käytännöllisiä tietoja puhelinnumeroista lähtien Peshawariin saapuville vapaaehtoisille[44].

Vapaaehtoiset taistelivat neuvostoliittolaisia vastaan pääasiassa Hekmatyarin tai toisen ääri-islamilaisen komentajan Abdul Rasul Sayyafin* joukoissa. Afgaanit pitivät heitä ennemminkin vaivana kuin apuna. Poikkeuksen tähän muodosti Jajin kylän lähellä käyty taistelu, jossa bin Laden ja arabitaistelijoiden joukko piti puolensa Neuvostoliiton erikoisjoukkoja vastaan useita päiviä raskaista miestappioista ja ylivoimaisesta vastustajasta huolimatta. Arabitiedotusvälineet levittivät tarinaa nopeasti, mikä auttoi merkittävästi luomaan myytin bin Ladenista islamilaisen maailman taistelijaprinssinä.[45]

*Abdul Rasul Sayyaf on eteläfilippiiniläisen ääri-islamilaisen Abu Sayyaf -terroristiryhmän kaima. Abu Sayyaf -ryhmä kidnappasi Risto Vanhasen ja Seppo Fräntin vuonna 2001.

Kun neuvostoliittolaiset lähtivät vuonna 1989, Afganistanin lukemattomien ryhmittymien välillä syttyi sisällissota. Bin Laden palasi Saudi-Arabiaan, ja Maktab al-Khidmat muuttui al-Qaidaksi, vaikka muutoksen ajankohta onkin epäselvä. Kepelin mukaan uusi nimi juontaa vuodelta 1988 peräisin olevasta tietokonetiedostosta, joka sisälsi Afganistanissa taistelleiden veteraanien nimet ja asuinpaikat. Tästä ”tietokannasta” tuli ”kanta”, eli arabiaksi al-Qaida.[46] Organisaatiossa vaikuttaisi tuolloin olleen puhdistusten ajanjakso, ja esimerkiksi Abdullah Azzam salamurhattiin vuonna 1989, mikä johtui mahdollisesti *jihadin* seuraavaa painopistettä koskevasta kiistasta bin Ladenin kanssa.

Huhtikuussa 1991 bin Laden pakeni Saudi-Arabiasta Sudaniin (jota hallitsi myötämielinen ääri-islamilainen hallitus). Hän oli ryhtynyt Saudi-Arabian kuningasperheen näkyväksi vastustajaksi, koska se oli päästänyt Yhdysvaltain joukkoja islamilaisten kahteen pyhimpään kohteeseen Persianlahden sodan aikana 1990–1991.[47] Yhdysvaltain joukkojen jatkuva läsnäolo Saudi-Arabiassa on ollut siitä lähtien keskeinen syy bin Ladenin ”sotaan”.

Vihollinen "lähellä" ja "kaukana" – Yhdysvalloista tulee kohde

Sinä aikana, jonka bin Laden vietti Sudanissa, al-Qaida erottautui lukemattomista muista kansainvälisistä väkivaltaa käyttäneistä ääri-islamilaisista ryhmistä. Bin Laden oli perustellusti ensimmäinen ääri-islamilainen, joka määritteli lännen, ja erityisesti Yhdysvallat, tärkeimmäksi viholliseksi*. Tämä piste saavutettiin useiden vaiheiden kautta. Ensin Sayyid Qutb keskittyi Lähi-idän maallisiin *(jahil)* hallituksiin – johtajiin, jotka hänen mielestään eivät seuranneet oikeaa islamilaista tietä. Qutbin mielestä länsimaat olivat korruptoituneita ja jumalattomia, mutta muslimien päävelvollisuus oli vapauttaa itsensä omista uskosta luopuneista johtajistaan. Seuraava vaihe toteutui egyptiläisen ajattelijan ja aktivistin Muhammad Abdul Salam Farajin aatteissa. Hän oli vuonna 1981 Egyptin presidentin Sadatin murhanneen egyptiläisen Al Jihad -ryhmän johtaja. Hän vei Qutbin aatteet pidemmälle väittäen, että muslimien velvollisuus oli (käyttäen Azzamin töitä mukailevaa kieltä) kukistaa ensin omien johtajien maalliset hallitukset – ”lähellä oleva vihollinen” – koska vasta sitten koko muslimimaailma yhdessä voisi kohdata voimakkaan ”kaukaisen vihollisen”, eli Israelin ja sen tukijat.[48]

Bin Laden otti seuraavan askeleen, josta al-Qaidan teot ovat todisteena. Al-Qaida päätti käydä ”lähivihollisen” sijasta ”kaukaista vihollista”, eli Yhdysvaltoja ja yleensä länsimaita, vastaan. Tämän taustalla on tietty strateginen loogisuus, sillä nimenomaan Yhdysvallat tukee monia arabimaailman epädemokraattisia hallituksia. Vuoden 1991 Persianlahden sodan jälkeen Saudi-Arabiassa oli Yhdysvaltain joukkoja, Yhdysvallat oli auttanut Kuwaitin hallitsijaperheen takaisin valtaan ja Egypti oli edelleen yksi merkittävimpiä Yhdysvaltain avun saajia. Länsimaiset yritykset olivat tärkeitä monen arabimaan öljyteollisuuden kannalta, ja ne auttoivat luomaan taloudelliset resurssit, jotka pitivät *jahil*-hallitukset vallassa. Samaan aikaan monet arabimaailman halli-

* Vaikka Iran olikin julistanut Yhdysvallat suureksi saatanaksi vuoden 1979 vallankumouksen jälkeen, mikä vaikutti Iranin tukemiin shiia-ryhmiin, kuten Hizbollahiin, joka teki vuonna 1983 pommiiskun Yhdysvaltojen merijalkaväen tukikohtaan Beirutissa tappaen 259 ihmistä.

tuksista ryhtyivät nujertamaan ääri-islamilaista oppositiota. Tämä johti monen aktivistin maastapakoon, muun muassa Afganistanin leireille, myötämieliseen Sudaniin ja Eurooppaan, erityisesti Lontooseen, jossa monet saivat poliittisen pakolaisen aseman. Lähivihollinen oli liian voimakas, eikä se epäröinyt kukistaa ääri-islamisteja. Näiden hallitusten tukijat, kaukainen vihollinen, oli lyötävä ensin.

Bin Laden jatkoi al-Qaida-verkoston rakentamista koko Sudanissa oleskelunsa ajan. Hän loi yhteyksiä muihin ääri-islamilaisiin terroristiryhmiin, kuten GIA:han ja jopa shiialaiseen Hizbollahiin (joka opetti al-Qaidalle, miten suoritetaan pommi-isku suuriin rakennuksiin). Bin Laden avusti myös "Afganistanin veteraaneja" pois Pakistanista ja Afganistanista ja solutti heitä eri puolille maailmaa.[49] Bin Laden viipyi Sudanissa aina vuoteen 1996, jolloin Sudanin hallitukseen kohdistunut kansainvälinen paine pakotti hänet palaamaan Afganistaniin. Tuona aikana bin Laden avusti *jihadiin* osallistuneita eri puolilla maailmaa, kuten Tšetšeniassa, Eritreassa, Filippiineillä ja Bosniassa. Al-Qaida toimi tuolloin Somaliassa, etenkin somalialaisen ääri-islamilaisen Ittihad al-Islamiyya -ryhmittymän kanssa. Al-Qaida oli mahdollisesti kouluttanut somalit, jotka tappoivat 18 yhdysvaltalaista rauhanturvaajaa, mikä johti Yhdysvaltain joukkojen vetäytymiseen Somaliasta vuonna 1993.[50]

EI YKSIN AL-QAIDA

On tärkeä ymmärtää, että al-Qaida ei ole ainoa ääri-islamilainen ryhmä, joka on valmis hyökkäämään länsimaihin. Vuonna 1993 New Yorkissa toiminut egyptiläisen ääri-islamilaisen uskonnollisen johtajan Omar Abdul Rahmanin (tunnettu myös nimellä Blind Sheikh, sokea sheikki[51]) ympärille muodostunut ryhmä järjesti World Trade Centerin pommi-iskun, jossa sai surmansa kuusi ihmistä. Hyökkäyksen käytännön johtamisesta ja pommin rakentamisesta vastasi Ramzi Yousef (joka on Rahmanin tavoin nykyään vankilassa Yhdysvalloissa). Lukuisat epäsuorat todisteet yhdistävät Yousefin bin Ladeniin ja al-Qaidaan, mutta tällä hetkellä FBI ja CIA eivät pidä Yousefin ja bin Ladenin välistä yhteyttä kiistattomana.[52]

Epäonnistuttuaan WTC:n tuhoamisessa Ramzi Yousef piilotteli ennen pidätystään vuonna 1995 Filippiineillä ja tutki keinoja tappaa suuria määriä yhdysvaltalaisia. Hän suunnitteli räjäyttävänsä 12 yhdysvaltalaista Boeing 747 -lentokonetta samanaikaisesti Tyynenmeren yllä. Jos suunnitelma olisi toteutunut, noin 4000 ihmistä olisi kuollut. Yousef oli kehittänyt räjähteen, jota ei voinut havaita, sekä luotettavia ajastimia, jotka olisivat tehneet iskut mahdolliseksi. Hän oli jopa testannut niitä vuonna 1994 asentamalla pienen pommin Tokioon lentävään Filippiinien lentoyhtiön koneeseen tappaen yhden matkustajan ja pakottaen koneen tekemään hätälaskun. Yousefin kokeilut sytyttivät onneksi tulipalon hänen asunnossaan, ja hänen täytyi paeta. Viranomaiset eivät kuitenkaan tienneet, oliko näitä pommeja jo koottu, mikä johti erittäin mittaviin turvatoimiin Tyynenmeren alueen lentokentillä.[53]

Afganistanin veteraanien levittäytyminen ympäri maailman tekee ääri-islamilaisen terrorismin tunnistamisen ja eliminoimisen erittäin vaikeaksi. Syyskuun 11. päivän jälkeen yhä useampi ryhmittymä on liittynyt al-Qaidan kannattajiin riippumatta siitä, onko heillä sen nyt hajallaan olevaan johtoon suoraa yhteyttä. Kuten johtava terrorismiasiantuntija totesi meille, *al-Qaida on nyt ideologia, ei armeija.*

Itä-Afrikan tilanne ennen syyskuun 11. päivää

Bin Laden julisti 22.2.1998 julkilausumassa, että juutalaisia ja ristiretkeläisiä vastaan on perustettu islamilainen kansainvälinen taistelurintama. Julkilausuman olivat allekirjoittaneet bin Ladenin lisäksi bangladeshilaisen, pakistanilaisen ja kahden egyptiläisen ääri-islamilaisen ryhmän edustajat. Lausuma sisälsi kehotuksen tappaa niin yhdysvaltalaisia sotilaita kuin siviilejäkin ja hyökätä Yhdysvaltain liittolaisten kohteisiin[54]. Yhdysvaltain terrorisminvastaiset viranomaiset keskittyivät edelleen Iranin valtion tukemaan ja sieltä leviävään terrorismiin ja olivat vain heikosti kiinnostuneita bin Ladenista.[55] Yhdysvaltain lähetystöjen pommitukset Nairobissa ja Dar es Salaamissa 7.8.1998 tappoivat satoja ja osoittivat bin Ladenin organisaation toimintakyvyn. Nämä hyökkäykset johtivat Yhdysvaltain risteilyohjuksin suorittamaan vastaiskuun Afganistanin koulutusleireihin ja Sudanissa sijaitsevaan tehtaaseen myöhemmin samassa kuussa. Monet pitivät ohjushyökkäyksiä epäonnistuneina, ja ne kohottivat bin Ladenin tahattomasti sankarin asemaan monen islamilaisen silmissä.[56]

Erityisesti Yhdysvalloilla on ollut sekä onnistumisia että epäonnistumisia al-Qaidan kanssa. Jordanian turvallisuuspalvelu onnistui kesällä 1999 loistavasti, kun se useiden Afganistanin veteraanien ja erityisesti Abu Zubaydan toimintaa seurattuaan teki ratsian taloon, josta se löysi valtavan varaston räjähteitä ja aseita.

Samassa yhteydessä paljastui suunnitelma suorittaa pommiisku Ammanissa Jordaniassa sijaitsevaan hotelliin, jota kristityt pyhiinvaeltajat käyttivät. Samanaikaisesti oli ollut tarkoitus hyökätä myös muihin kristittyjen pyhiinvaeltajien kohteisiin Jordaniassa. Iskut oli tarkoitus suorittaa vuosituhannen vaihtuessa. Löytö johti kansainväliseen hälytykseen, ja erityisesti Yhdysvalloissa turvallisuustoimia rajoilla kiristettiin. Joulukuun 14. päivänä tullin virkailija pysäytti auton, joka pyrki Kanadasta Wa-

shingtonin osavaltioon. Kuljettaja yritti paeta siinä onnistumatta, ja autosta löytyi suuri määrä räjähteitä. Auton algerialainen kuljettaja Ahmad Ressam kertoi sittemmin tutkijoille, että hän oli ollut matkalla Los Angelesin lentokentälle räjäyttääkseen siellä pommin millennium-juhlinnan aikana. Ressam oli oppinut rakentamaan pommeja leirillä, jolla myös Jordanian pommi-iskujen suunnittelija Zubayda oli ollut. Kanadassa häntä oli avustanut algerialainen militanttiverkosto, joka oli levinnyt myös Yhdysvaltoihin Bostoniin ja New Yorkiin. Yhdysvaltain terrorismin torjunnasta vastaavat viranomaiset järkyttyivät toiminnan laajuudesta sekä ryhmän teknisestä osaamisesta.[57]

Toinen millennium-suunnitelma oli iskeä Yhdysvaltain merivoimien alukseen Adenin satamassa Jemenissä. Al-Qaida-terroristit yrittivät sitä 3.2.2000, mutta he lastasivat pieneen veneeseen liikaa räjähteitä, ja vene upposi ennen kuin se saavutti USS Sullivanin. Virheestä lannistumattomana ja oppineena he yrittivät uudelleen 12.10. lähestulkoon upottaen USS Colen. Alus ei uponnut, mutta 17 merisotilasta menetti henkensä.[58]

Talibanit suojelivat edelleen Afganistanissa oleskelevaa bin Ladenia, eivätkä he suostuneet luovuttamaan häntä Yhdysvalloille. USA harkitsi sotatoimien käyttämistä mutta luopui niistä. Yhdysvaltain terrorismin torjunnan rakenteisiin tehtiin muutoksia, mutta ongelmat jäivät elämään. Lopulta syyskuun 11. päivän jälkeen paljastui, että tietoa suunnitelmista oli ollut, mutta niiden merkitystä ei oltu ymmärretty.[59]

Päättymätön sota?

Syyskuun 11. päivän terrori-iskut havahduttivat koko maailman ääri-islamilaisten terrorismiin, josta on sittemmin selvästi tullut kansainvälinen ilmiö. Al-Qaida on globaalin ajan järjestö ja bin Laden globaalin ajan henkilöitymä. Ne ovat yhtä lailla globalisaation kuin ylikansallisten yritysten ja kansainvälisen talouden

symboleja. Ääri-islamilainen ideologia alkoi valtionsisäisenä reaktiona (muslimiveljeskunta Egyptissä) muuttuvaan kansainväliseen tilanteeseen (kalifaatin kukistuminen 1924), mutta siitä on tullut ylikansallinen liike, joka ulottuu maailman joka kolkkaan. Maahanmuuton ansiosta sen vaikutus on levinnyt islamilaisesta maailmasta maihin, joissa perinteisesti ovat olleet vallalla muut uskonnot.

Islamissa on useita variaatioita pääluokkien sunnien, shiiojen ja sufien lisäksi. Paikalliset versiot omaksuvat islamia edeltäviä ja uskontoon kuulumattomia piirteitä, mistä syntyy alueellisia eroja. Ääri-islamilainen ideologia kieltää tämän: on vain yksi tapa olla muslimi, oli hän sitten Javalta, Jordaniasta, Paraguaysta tai Kanadasta; on vain yksi *umma*. Bin Laden on taitavasti käyttänyt tätä hyväkseen; siten Tšetšeniassa separatistien taistelussa Venäjää vastaan on kyse ristiretkeläisten hyökkäyksestä muslimikansakuntaa vastaan, samoin kuin serbien tappaessa bosnialaisia ja Yhdysvaltain johtamassa Kuwaitin vapautuksessa. Bin Ladenin puheet lähetetään Al-Jazeeran satelliittikanavalla ja julkaistaan Internet-sivuilla, jotta ne ovat koko maailman *umman* käsillä. Vääryydet (epädemokraattisten hallitusten sortotoimenpiteet arabimaailmassa, Länsi-Euroopan suurkaupunkien köyhyys ja työttömyys, Indonesian maa-alueen ”riistäminen” Australian johtamien YK-joukkojen toimesta Itä-Timorissa ja ennen kaikkea Palestiinan kysymys) ovat edelleen paikallisia, mutta niitä tarkastellaan tästä globaalista näkökulmasta.

Maailman muuttamisen toivossa väkivaltaan valmiita olevien ihmisten toimet pysyvät pääasiassa paikallisina. Tunisialaiset suorittivat 14 saksalaista tappaneen pommi-iskun El Ghriban synagogaan Djerbassa huhtikuussa 2002; pakistanilaiset militantit murhasivat 11 ranskalaista laivaston konemiestä Karachissa toukokuussa 2002; indonesialaiset olivat vastuussa Australian, Ecuadorin, Ranskan, Saksan, Alankomaiden, Ison-Britannian, Singaporen, Etelä-Korean, Ruotsin, Yhdysvaltain, Sveitsin ja Indonesian[60] kansalaisten murhasta Balilla lokakuussa 2002; sau-

dit tekivät pommi-iskun Riadissa ja marokkolaiset suorittivat pommi-iskun Casablancassa toukokuussa 2003. Kaikki nämä järkyttävät iskut on kuitenkin yhdistetty, jotkut tosin heikosti, globaaliin al-Qaida-salaliittoon.[61] Al-Qaida ei ole vakaa kokonaisuus, vaan se kehittyy. Vaikka Yhdysvaltain käymä sota Afganistanissa on rajoittanut sen ydinjoukon toimintakykyä ja vaikka jotkut sen johtajista on tapettu tai pidätetty[62], paikallisten *jihadi*-ryhmien lukumäärä on kasvanut – erityisesti Euroopassa, mutta myös muualla maailmassa. Al-Qaida on sulattanut nämä ryhmät itseensä, minkä seurauksena organisaatio on sirpaloituneempi ja sitä vastaan on vaikeampi taistella.

Gilles Kepelin[63] mukaan ääri-islamilaisesta väkivallasta on tulossa yhä marginalisoituneempi ilmiö, kun ääri-islamilaiset intellektuellit tunnistavat sen turhaksi ja valitsevat liberaalin demokratian tieksi parempaan maailmaan. Mutta syyskuun 11. päivän jälkimainingeissa ääri-islamilainen terrorismi vaikuttaa tulevan suositummaksi ja vähemmän marginaaliseksi. Islamilainen maailma on hyvin laajalti sitä mieltä, että Yhdysvallat pitää islamia yleisesti vastuussa sitä kohtaan suunnatuista terrori-iskuista, mikä saattaa selittää ilmiön.

Yhdysvaltain toimenpiteet syyskuun 11. päivän jälkeen ovat tehneet bin Ladenin väitteestä, että ”kaukainen vihollinen” on uhka *ummalle,* eli maailmanlaajuiselle muslimiyhteisölle, entistä uskottavamman erityisesti niiden eri puolilla maailmaa asuvien muslimien kohdalla, joilla on vähän koulutusta, ei poliittista edustusta ja olemattomat toiveet olosuhteiden paranemisesta[64]. Yhdysvallat aloitti sodan, jonka se tiesi pystyvänsä voittamaan nykyisen ylivoimaisen sotilaallisen mahtinsa ansiosta, mutta se ei ole juurikaan pyrkinyt voittamaan aatteiden sotaa. Bin Ladenin ja hänen seuraajiensa väitteitä ei ole pyritty systemaattisesti kumoamaan. Niin kauan kuin suuri osa muslimimaailmasta kärsii köyhyydestä, työttömyydestä ja koulutuksen puutteesta, kuin heidän omat johtajansa riistävät heiltä perusihmisoikeudet ja poliittiset oikeudet ja kuin palestiinalaisten ja israelilaisten kon-

flikti jatkuu, bin Ladenin vallankumouksellinen, vaikkakin yksinkertaistava, retoriikka vetoaa islamilaisiin.

Terrorismin uhka Suomessa

Terrori-iskun tekeminen edellyttää sekä toimintakykyä että motiivia. Kumpikaan tekijä ei yksinään riitä. Terrorismin torjunnassa keskitytään usein ensin mainittuun. Toimenpiteet ovat hyvin vaihtelevia: lentokoneiden ohjaamojen ovia voidaan vahvistaa kaappausten vaikeuttamiseksi tai voidaan solmia kansainvälisiä sopimuksia pankkitoiminnan standardeista, jotka hankaloittavat terroristien toiminnan rahoittamiseksi tarvittavaa rahaliikennettä. Syyskuun 11. päivän 2001 jälkeen eri organisaatiot, hallitukset ja kansainväliset toimielimet ovat ryhtyneet moniin toimenpiteisiin terroristien toimintakyvyn heikentämiseksi. Toimenpiteiden laajuus on vaihdellut erittäin mittavista operaatioista, esimerkiksi Afganistanin miehityksestä sekä Yhdysvaltain hallituksen uudelleenorganisoinnista ja kotimaan turvallisuudesta vastaavan ministeriön perustamisesta, pienimuotoisiin toimiin, kuten kynsisaksien kieltämiseen lentomatkustajien käsimatkatavaroissa.

Yhtälön toiseen puoliskoon eli terroristien motiiveihin on vaikeampi puuttua ensinnäkin siksi, että tämä vaatii halua ymmärtää tappamaan valmiiden ihmisten motiiveja ja toisekseen siksi, että tällaisten motiivien poistaminen vaikuttaa usein liki mahdottomalta, koska perusteena voivat olla vaikeasti hallittavat kansainväliset selkkaukset tai subjektiiviset kokemukset historiallisista vääryyksistä. Tätä kuvastavat rauhanprosessien vaikeudet eri puolilla maailmaa. Kun ajatellaan usein ”uudeksi terrorismiksi” nimitettyä toimintaa – erityisesti uskonnosta motiivinsa ammentavien ryhmien kuten al-Qaidan toimia – motiivien käsittelyyn liittyvät vaikeudet tulevat pelottavan ilmeisiksi. Tutkijat kiistelevät siitä, onko toiminnan takana todellisia poliittisia päämääriä, sillä terroristien tavoitteet ovat niin maailmoja syleileviä ja mittasuhteiltaan kosmisia, että ne vaikuttavat länsi-

maisen silmissä utopistisilta tai jopa irrationaalisilta, ja päämääräksi nousee jossain määrin terrorin luominen itsessään (tai vihollisen lyöminen), mikä tekee kompromissit mahdottomiksi.

Sekä terrori-iskujen vaatimaa toimintakykyä että tarvittavaa motiivia ajatellen Suomessa ei juuri näyttäisi olevan todellista syytä huoleen. Terrori-iskun tekeminen Suomessa on nähdäksemme muihin maihin verrattuna vaikeaa, eikä sellaiseen liene millään taholla juuri mitään syytä. Jonkinasteinen riski kuitenkin on olemassa, ja jos nykyisen kaltainen politiikka pysyy vallalla, riskit tulevat kasvamaan. Riskejä käsitellään yksityiskohtaisemmin luvussa ”Ääri-islamilaisuus Suomessa”.

Toimintakyky

Oli kyseessä millainen terrorismi tahansa, siihen tarvittavaa toimintakykyä on Suomessa rajallisesti. Vauraana ja toimivana nykyaikaisena demokratiana Suomella on puolellaan monia etuja. Poliisi nauttii yhteiskunnallista arvostusta (joskaan ei välttämättä kaikkien maahanmuuttajaryhmien keskuudessa), sillä on käytössään hyvät resurssit ja varustus sekä kansainvälisesti vertailukelpoiset toimintatavat. Vaikka Suomen maa- ja merirajat ovat pitkät ja suurelta osin syrjäiset, rajoja ja maahanmuuttajia valvovat viranomaiset ovat vahvoja ja tehokkaita. Venäjän vastainen raja on aina ollut jonkinasteinen huolenaihe, ja huumeiden käytön yleistyminen osoittaa, ettei mikään maa ole suojassa eitoivotuilta ulkoisilta vaikutteilta. Yleisesti ottaen rajojen turvallisuus on niin hyvä kuin avoimelta yhteiskunnalta voidaan odottaa. Eräs yhdysvaltalainen viranomainen, jonka kanssa keskustelimme, huomautti, että ihmisten salakuljettajat käyttävät Suomea jonkin verran reittinään, ja jos maahan pääsee laittomia työntekijöitä, rajojen yli voi tulla myös vihamielisempää ainesta. Yleisesti ottaen Yhdysvaltain ylin hallinto on kuitenkin ollut suomalaisten diplomaattilähteiden mukaan erittäin tyytyväinen

Suomen yhteistyöhön terrorisminvastaisessa toiminnassa.

Yllä on käsitelty lähinnä maahan terroriaikeissa saapuvien erilaisten ryhmien ja yksittäisten henkilöiden aiheuttamaa riskiä, mutta suuremman pohtimista ja suojautumista vaativan ongelman aiheuttavat maassa jo olevat henkilöt riippumatta siitä, ovatko he maahanmuuttajia vai syntyjään suomalaisia. Tiedotusvälineissä on keskitytty paljolti syyskuun 11. päivän kaltaisten katastrofaalisten terrori-iskujen mahdollisuuteen, mutta terroristien ulottuvilla on paljon helpompiakin tapoja tuhota ja tappaa. Esimerkiksi ampuma-aseiden hankkiminen on Suomessa helpompaa kuin muissa EU-maissa, kuten vaikkapa Isossa-Britanniassa. Terroristiryhmien toiminta muissa maissa on osoittanut, että räjähteitä voidaan varastaa esimerkiksi louhoksista (ETA on toiminut tällä tavoin Ranskassa), ja näin on siis käynyt maissa, joissa räjähdystarvikkeiden varastoinnissa kiinnitetään todennäköisesti enemmän huomiota turvallisuuteen kuin Suomessa. Ostoskeskus Myyrmannin räjähdys osoitti selvästi, että tuhovoimaisen pommin pystyy rakentamaan sellainenkin henkilö, jolla ei ole sotilas- tai panostajakoulutusta. Myyrmannin tapauksessa vaikuttaa siltä, että pommin rakentajan tarkoituksena ei ollut saada surmaansa räjähdyksessä ja että hän kuoli iskunsa uhrien mukana ainoastaan siksi, että pommi räjähti hänen oman virheensä takia ennenaikaisesti. Terrori-iskun tekeminen on sitäkin helpompaa, jos tekijä on valmis kuolemaan asiansa puolesta.

Kaikesta tästä voidaan vetää se johtopäätös, että vaikka valtio pyrkii kaikin mahdollisin tavoin rajoittamaan terroristien tai mahdollisten terroristien toimintakykyä, avoimelta yhteiskunnalta ei voida edellyttää täydellistä turvallisuutta. Kaikilla uusilla turvallisuustoimenpiteillä on joko rahana tai kaikkien kansalaisten vapaudenmenetyksenä mitattava hintansa. Kuten eräs Ruotsin puolustusministeriön virkamies huomautti, nykyaikainen yhteiskunta on täynnä potentiaalisesti heikkoja kohtia ja vaikka täydellinen turvallisuus voitaisiinkin saavuttaa, mikä oli-

si sen hinta? Hänen mukaansa meidän on päätettävä, minkälaisia riskejä emme voi hyväksyä ja pyrittävä minimoimaan ne sekä toisaalta hyväksyttävä muut, vähäisemmät riskit. Hän esitti esimerkkinä Suomen tai Ruotsin osalta, että yhteiskuntamme eivät voi hyväksyä kustannuksia, joita aiheutuisi ydinvoimalaan kohdistuvasta terrori-iskusta, joten tällaisten laitosten turvatoimien on oltava mahdollisimman tiukat. Toisaalta elintärkeistä palveluista huolehtivilla laitoksilla, kuten sairaaloilla ja pankeilla, on omat varavoimajärjestelmänsä, joten sähkönjakelujärjestelmän vartioiminen siihen kohdistuvien epätodennäköisten iskujen varalta ei vastaa aiheutuvia kustannuksia; tällainen riski on hyväksyttävissä. Sama virkamies esittää myös, että erityisen riskialttiina aikoina tiettyjen avainkohteiden (kuten ydinvoimalaitosten) turvatoimien tehostaminen voidaan lainsäädännön niin salliessa antaa puolustusvoimien tehtäväksi[65]. Viime kädessä hän kuitenkin arvioi hyökkäysriskin Suomen ja Ruotsin kaltaisia maita vastaan niin pieneksi, että tällaiset toimenpiteet ovat perusteltuja vain erittäin harvoissa tapauksissa, joissa mahdollisen iskun aiheuttamat kustannukset olisivat erittäin suuret.

Motiivi

Kuten yllä esitetään, riittävän motivoitunut potentiaalinen terroristi löytää kyllä keinon terrori-iskun toteuttamiseen, vaikka valtiovalta pyrkisi kaikin tavoin riistämään terroristeilta näiden toimintaedellytykset. Mutta miten ”riittävä motivaatio” voidaan määritellä? Minkälaiset tekijät luovat tällaista motivaatiota, ja minkälaisia motiiveja Suomeen kohdistuvalle terrorille on olemassa?

Taaskin Suomea suojaa sekä poliittisessa että maantieteellisessä mielessä syrjäinen sijainti. Suomi sijaitsee Euroopan laidalla, etäällä eurooppalaisten ”suurvaltojen” pääkaupunkien (Pariisin, Berliinin, Lontoon) symbolisista voimakeskuksista ja uusien eu-

rooppalaisten instituutioiden keskuspaikasta (Brysselistä) sekä vieläkin kauempana Välimerestä, jonka alueella Eurooppa kohtaa köyhyyden, yhteiskunnalliset konfliktit sekä Maghrebin ja Lähi-idän ei-demokraattiset poliittiset järjestelmät. Lisäksi Suomi ei ole koskaan ollut monen Euroopan maan tapaan siirtomaavalta. Yksinkertaistaen voidaan sanoa, että *ilman erityistä syytä kiinnittää huomiota nimenomaan Suomeen* maa tuskin joutuu esimerkiksi ”lännen” symbolina ulkomaisten ryhmien terroritekojen kohteeksi. Euroopassa ja Pohjois-Amerikassa on monia kohteita, joilla on paljon suurempi symboliarvo.

Lisäksi Suomen kylmän sodan aikana harjoittama puolueettomuuspolitiikka ja EU:iin liittymisen jälkeinen liittoutumattomuus on pitänyt maamme kansainvälisten selkkausten ulkopuolella. Suomalaiset näkevät itsensä mielellään muiden Pohjoismaiden tapaan Yhdistyneiden kansakuntien (esimerkiksi rauhanturvaamistoiminnan) ja kansainvälisen oikeuden tukijana sekä runsaan kehitysavun antajana[66]. Suomi ei kuitenkaan ole osallistunut Norjan tapaan suoranaisen välittäjän roolissa kansainvälisten selkkausten selvittämiseen (Lähi-idän rauhanprosessi, Sri Lanka). Tästä syystä suomalaisilla on taipumus ajatella, että Suomi nähdään maailmalla rauhanomaisena valtiona, josta kenelläkään ei ole syytä ajatella pahantahtoisesti ja ettei Suomessa siksi ole terrorismin vaaraakaan.

Vaikkakin tällä argumentilla on ansiokkaat perusteensa, se pohjautuu näkemyksemme mukaan puutteelliseen käsitykseen sellaisten tahojen maailmankuvasta, jotka ovat ääri-islamilaisen ideologian nimissä valmiita turvautumaan väkivaltaan. Toiseksi väitämme, että tällainen ajatuskulku jättää huomiotta sen, että sitä mukaa kuin suomalainen yhteiskunta muuttuu yhä monimuotoisemmaksi, tällaisten ääriaatteiden kannattajat eivät joudu Suomen valtion toiminnan piiriin ainoastaan silloin, kun Suomi toimii ulkomailla, vaan myös kotimaassa – Suomen asukkaina ja kansalaisina. Jos Suomi kiinnittää huomiota ainoastaan siihen, missä määrin sen kansainvälinen toiminta luo motiiveja

terrorismille, saatamme jättää huomiotta sen, missä määrin valtiovallan toiminta kotimaassa aiheuttaa vastaavia reaktioita.

Tästä syystä ääri-islamilaisten terroristien motiiveihin on kiinnitettävä yksityiskohtaisempaa huomiota. Tällainen terrorismi jaetaan tässä kahteen eri kategoriaan: toiminnallisesti motivoituun ja maailmankuvan perusteella motivoituun.

Ääri-islamilaisten terroristien motiivit

Toiminnalliset motiivit:
Toiminnallisilla motiiveilla tarkoitamme ”normaaleja” strategisia tai taktisia päätöksiä, joita terroristit tekevät pyrkiessään päämääräänsä. Monet terroristiryhmittymät ovat tehneet ”vihollismaahansa” kohdistuvia hyökkäyksiä maan ulkopuolella iskemällä maata symbolisesti edustaviin tai maan etupiirissä oleviin kohteisiin. Esimerkiksi IRA iski vuosina 1989–90 Manner-Euroopassa Isoa-Britanniaa edustavia kohteita, kuten Saksaan sijoitettuja brittijoukkoja vastaan (iskuja tehtiin myös Hollannissa ja Belgiassa). Iskuissa sai surmansa myös siviilejä, jotka eivät olleet Ison-Britannian kansalaisia. Suomessa suojelupoliisi (Supo) luonnollisesti pyrkii varautumaan tällaisiin riskeihin: Heti syyskuun 11. päivän iskujen jälkeen Israelin ja Yhdysvaltain Helsingin suurlähetystöjen turvatoimia tiukennettiin[67], ja Supo toteaa, että sen tehtäviin kuuluu torjua ”Suomessa olevia kansainvälisiä kohteita mahdollisesti uhkaavat terroriteot”[68]. Tähän liittyy pelko siitä, että kun erityisen riskialttiilla alueilla (joissa paikallisen poliisin toimintakyky on rajallinen, kuten eräissä Afrikan maissa, tai joissa on selvästi todettu amerikkalaisvastaisten terroristien toimintaa, kuten Kaakkois-Aasiassa) sijaitsevien USA:n suurlähetystöjen turvatoimia tiukennetaan, terroritoiminta saattaa ”siirtyä” alueille, joissa iskuja ei osata odottaa. Kuten yllä esitetään, monet seikat rajoittavat terroristien toimintakykyä Suomessa, joten terrorismin siirtyminen tänne on

edelleen epätodennäköistä, mutta tämäkin mahdollisuus tulisi silti ottaa huomioon.

Tulisi myös pohtia, miten ääri-islamilaiset terroristiryhmittymät reagoivat, jos itsensä uhatuiksi tuntevien valtioiden (esimerkiksi USA:n ja Ison-Britannian) terrorisminvastaiset toimet ovat tuloksellisia. Vaikuttaa siltä, että jos ryhmittymät eivät voi iskeä ensisijaisiin kohteisiinsa, ne iskevät toissijaisiin kohteisiin. Tässä yhteydessä on syytä tarkastella Suomen ulkomailla sijaitsevia kohteita, eritoten suurlähetystöjä ja konsulaatteja. Tästä ovat esimerkkinä al-Qaidan tai al-Qaidaan sidoksissa olevan ryhmän tekemäksi arvellut Casablancan pommi-iskut toukokuussa 2003. Kohteiden joukossa oli niin sanottuja pehmeitä kohteita, kuten eräs espanjalainen ravintola. Myös Belgian konsulaatti vaurioitui pahasti, ja sitä vartioivat poliisit saivat surmansa, mutta Belgian ulkoministeri on todennut Belgian hallituksen uskovan, ettei maa ollut iskun varsinainen kohde. Tiedotusvälineissä on myöhemmin esitetty, että kohteena olisi ollut konsulaatin lähellä sijaitseva juutalaisessa omistuksessa oleva ravintola, mutta varmuutta asiasta ei ole, sillä eräiden muiden tietojen mukaan belgialaisia olisi varoitettu hyökkäysvaarasta useita päiviä aikaisemmin[69].

Useat muutkin iskut eri puolilla maailmaa – 14 saksalaisen kuolema tunisialaista synagogaa vastaan tehdyssä pommi-iskussa huhtikuussa 2002, 11 ranskalaisen laivaston konemiehen murha Karachissa toukokuussa 2002 ja veneellä tehty itsemurhapommi-iskun yritys ranskalaista öljytankkeria vastaan Jemenin rannikolla lokakuussa 2002 – osoittavat eurooppalaisten pehmeiden kohteiden haavoittuvuuden. Euroopan turvallisuuspalvelujen on väitetty tehneen tyhjiksi monia muitakin salahankkeita, ja ainoastaan American Airlinen Pariisi–Miami-lennon miehistön ja matkustajien oma toiminta (sekä pommimiehen taitamattomuus) pelasti heidät kuolemalta Richard Reidin ”kenkäpommin” räjähdyksessä.[70]

Tämän kaltaisella alueelta toiselle kulkeutuvalla uhalla on

omat seurauksensa kaikille länsimaille, myös Suomelle, varsinkin siinä tapauksessa, että iskuja kohdistetaan minkä tahansa länsimaan suurlähetystöihin ja konsulaatteihin. Al-Qaidan ja muiden ääri-islamilaisten hyvin väljä käsitys ”vihollisesta” johtaakin meidät seuraavaan motiivikategoriaan.

Maailmankuvaan perustuvat motiivit:
Maailmankuvaan perustuvalla tarkoitetaan tässä kaikenkattavuutta: vaikka konfliktit ovat ihmisten välisiä, terroristien mielestä kysymys on paljon ihmiskuntaa suuremmista asioista. Audrey Kurth Cronin kirjoittaa seuraavasti: ”Uskonnolliset terroristit kokevat usein olevansa osallisina manikealaisessa hyvän ja pahan välisessä kamppailussa, mikä sisältää ajatuksen siitä, että kohteeksi joutuvien ihmisten joukko on rajaton: kuka tahansa, joka ei tunnusta terroristien uskontoa tai kuulu heidän edustamaansa lahkoon, voi olla ’paha’ ja siten oikeutettu kohde. Vaikka tällaisia sattumanvaraisia hyökkäyksiä ei esiinny pelkästään uskonnollisessa terrorismissa, tekijöiden uskonkäsityksen poissulkevuus saattaa johtaa ajatteluun, jossa kohteilta riistetään ihmisyys vielä täydellisemmin kuin terroristeille yleensä on ominaista, koska heidän näkemyksensä mukaan ne, jotka eivät kuulu heidän joukkoonsa, ovat uskottomia tai jumalankieltäjiä…”[71]

Lähes kaikkien uskontojen piirissä syntyy ääriaineksia, jotka ovat valmiita ryhtymään väkivaltaan maailmankuvansa edistämiseksi (syyskuun 11. päivän iskuihin saakka eniten ihmishenkiä vaatinut yksittäinen terroriteko oli äärisikhien asettaman pommin aiheuttama Air Indian Boeing 747 -koneen putoaminen Irlannin rannikon edustalle vuonna 1985), mutta minkään muiden terroristiryhmien toiminta ei ole saavuttanut niin maailmanlaajuisia mittasuhteita kuin nykyisten ääri-islamilaisten ryhmien.

Bin Laden käytännössä julisti oman sotansa Yhdysvaltoja vastaan 22.2.1998, jolloin hän perusti ”maailman islamilaisen jihad-

rintaman juutalaisia ja ristiretkeläisiä vastaan". Bin Ladenin viha kohdistui edelleen selkeästi Saudi-Arabiaan sijoitettuihin USA:n joukkoihin, mutta huomiota kiinnitettiin myös "ruton lailla leviäviin kristittyjen legiooniin" ja "Irakin kansan kärsimään suureen hävitykseen kristillisen liittouman käsissä" sekä julistettiin, että "amerikkalaisten ja heidän liittolaistensa surmaaminen ja heitä vastaan taisteleminen, olkootpa nämä siviilejä tai sotilaita, on jokaisen kynnelle kykenevän muslimin velvollisuus kaikissa maissa …"[72].

Ristiretkeläis-kielikuvien viljely on keskeistä bin Ladenin julkisissa lausunnoissa. Kyse on kulttuurisidonnaisesta, ei maantieteellisestä käsitteestä, jonka perussisältö on kristillinen "länsi", mukaan luettuna Venäjä. Ristiretkeläisillä ei viitata pelkästään Saudi-Arabiaan sijoitettuihin USA:n ja nyt Irakissa ja Afganistanissa oleviin liittouman joukkoihin, vaan käsitteen ala on maailmanlaajuinen. Bin Laden toteaa: "Indonesian rannoilla on australialaisia ristiretkeläisjoukkoja, ja heidän tavoitteenaan on Itä-Timorin erottaminen islamilaisesta maailmasta, johon se kuuluu."[73]

Australian humanitaarinen interventio Itä-Timorissa suoritettiin osana YK:n toimintaa. Samassa lähetyksessä bin Laden tuomitseekin myös YK:n, jota hän syyttää Israelin valtion perustamisesta, "osallistumisesta" muslimien "joukkomurhiin" ja "raiskauksiin" YK:n perustamilla "suoja-alueilla", toimettomana sivusta katselemisesta, kun muslimeja surmataan Tšetšeniassa ja Kashmirissa sekä siitä rienaavasta ajatuksesta, että "kansainvälinen legitiimiys" voisi olla Jumalan tahdon ja lain yläpuolella. Näin ollen Kofi Annan on "rikollinen", ja "YK hyväksyy tänä päivänä ilman minkäänlaisia todisteita epäoikeudenmukaista ja tyrannisoivaa Amerikkaa tukevia päätöslauselmia", josta seuraa viime kädessä seuraavaa: "Kenenkään muslimin tai ylipäänsä järjissään olevan ihmisen ei tule missään olosuhteissa turvautua Yhdistyneisiin kansakuntiin. YK ei ole muuta kuin rikosväline".[74]

Olemme oppineet olettamaan, että terroristit toimivat tämän-

hetkisessä kansainvälisessä järjestelmässä vallitsevan poliittisen logiikan mukaisesti ja tavoittelevat poliittista valtaa sen nykyisessä, tunnistettavassa muodossa, vaikka heidän vaatimuksensa vaikuttaisivatkin meistä hyvin epäuskottavilta – oletamme, että heillä on sama maailmankuva kuin ”meillä”. Ääri-islamilaisilla terroristeilla ei kuitenkaan ole hyökkäystensä kohteiden kanssa yhteistä maailmankuvaa. Heidän maailmankuvassaan ja sen uskonnollisissa perusteissa ei ole kansakunnan, puolueettomuuden, neuvotteluun perustuvien sopimusten, taisteluihin osallistumattoman siviilin, YK:n ja kansainvälisen legitiimiyden käsitteitä. Usea haastattelemamme henkilö toi esiin terrorismitutkimuksen nopeasti yleistyvän uusimman kliseen, joka kuitenkin tavallaan kiteyttää asian: ”Jotkut terroristit haluavat räjäyttää tiensä neuvottelupöytään, jossa päätökset tehdään, ja toiset taas ajattelevat, että he voivat räjäyttää tiensä pöydän päähän – mutta ’uudet’ terroristit haluavat räjäyttää koko pöydän kappaleiksi.”

Tämän ”uuden terrorismin” selityksen tekee monimutkaiseksi joukko paikallisia tai alueellisia konflikteja, jotka ovat nivoutuneet osaksi laajempaa ääri-islamilaista agendaa. Tšetšenian, Palestiinan, Kashmirin ja nyt myös Irakin kriiseillä on kullakin hyvin kouriintuntuva ja yksilöllinen poliittinen dynamiikkansa, mutta nyt ne ovat myös osa laajempaa, suorastaan kosmista kamppailua, jonka osa al-Qaidan kaltaiset ääri-islamilaiset terroristiryhmät kokevat olevansa. Se, mikä ennen oli Intian, Venäjän tai Israelin kaltaisia kansallisvaltioita vastaan käytävä poliittinen ja sotilaallinen kamppailu, muuttuu kosmiseksi taisteluksi ”ristiretkeläisten ja juutalaisten” uskottomia joukkoja vastaan. Tällainen maailmankuva saa yhä laajempaa kannatusta paikoissa, jotka ovat etäällä näiden konfliktien suorasta vaikutuspiiristä – eritoten Euroopassa.

Ääri-islamilainen radikalismi Euroopassa

Toisen maailmansodan jälkeinen siirtolaisuus on tuonut islamin Eurooppaan laajemmassa mitassa kuin koskaan aiemmin Balkanin alueen ulkopuolella. Eri yhteisöt ovat tuoneet mukanaan kotimaastaan hyvin paljon toisistaan poikkeavia islamin traditioita, joista näkyvimpinä mainittakoon Ison-Britannian eteläaasialaiset, Saksan turkkilaiset ja Ranskan pohjoisafrikkalaiset. Maahanmuuttajien ja erityisesti heidän lastensa harjoittama uskonto on alkanut yhtenäistyä muotoon, josta huomattava ranskalainen islam-tutkija Olivier Roy käyttää nimitystä ”EuroIslam”[75]. Kommentoidessaan Royn uusinta teosta *L'Islam Mondialsé* Clifford Geertz huomauttaa, että Roy näkee ”selvän eron 'islam-nimisen uskonnon' ja 'muslimien tapojen' välillä. Jälkimmäistä hän pitää sosiaalisten, ei kulttuurisidonnaisten faktojen kokonaisuutena. Ensin mainittu voidaan jättää Koraanin ohella 'teologien huoleksi', kun taas jälkimmäinen on 'maailmanlaajuinen ilmiö, joka voimistaa globalisaatiota ja on sen rinnakkaisilmiö'.”[76]

Näin ollen joidenkin Euroopassa asuvien muslimien radikalisoitumisen voi nähdä pikemmin sosiaalisena kuin uskonnollisena prosessina. Maahanmuuttajat, jotka elävät maassa, jossa heitä ei oikeastaan hyväksytä ja jossa he menettävät synnyinmaansa perhesiteet ja muut sosiaaliset verkostot, omaksuvat identiteetikseen islamin. Siirtolaisten lapsiin, jotka ovat joko syntyneet Euroopassa tai saapuneet sinne hyvin nuorina, tällainen vieraantuminen tuntuu vaikuttavan erityisen voimakkaasti: vaikka he ovat syntyneet esimerkiksi Englannissa ja ovat Ison-Britannian kansalaisia, he tietävät, että moni yhteiskunnan jäsen ei pidä heitä englantilaisina. Toisaalta he tietävät, etteivät he ole todellisuudessa kotoisin vanhempiensa synnyinmaastakaan. Jotkut

diaspora-yhteisöt ovat niin vahvoja, että ne kestävät tällaisia paineita jonkin aikaa ja ylläpitävät jäsentensä identiteetin perustusta, mutta vastaanottava kulttuuri alkaa vääjäämättä kilpailla (koulutuksen, tiedotusvälineiden, työelämän ja muiden kautta) sen kanssa.

Eri siirtolaisryhmien ja yksilöiden kokemukset vaihtelevat huomattavasti. Jotkut siirtolaiskulttuurit enemmän tai vähemmän ”yksityistyvät” ja sopeutuvat monin tavoin vastaanottavaan kulttuuriin, usein hyvälläkin menestyksellä (esimerkkinä tästä ovat Ison-Britannian intialaiset; merkitystä ei juurikaan tunnu olevan sillä, onko kysymys hinduista, sikheistä vai muslimeista, eikä sillä, ovatko he tulleet suoraan Intian niemimaalta vai ovatko he Idi Aminin vuonna 1972 karkottamia ”Ugandan intialaisia”). Muiden ryhmien integraatio taas epäonnistuu, mutta heidän vastarintansa vastaanottavaa kulttuuria kohtaan ilmenee tavoilla, jotka eivät ole sidoksissa heidän etniseen taustaansa tai jotka liittyvät siihen vain pinnallisesti (USA:sta lähtöisin olevan hip-hop-kulttuurin omaksuminen on selvä esimerkki tästä; olipa kysymys ranskankielisestä rapista tai brittiläis-eteläaasialaisesta raggamuffin-hip-hopista, nähtävissä on aina amerikkalaisen hip-hopin tapaan runsaasti urbaaniin väkivaltaan ja jengeihin viittaavaa aiheistoa). Integraation epäonnistuminen näkyy Ranskan ja Ison-Britannian kaupunkien mellakoissa, joiden syitä ovat korkea työttömyys, rotujen väliset jännitteet ja ennakkoluulot, joista etniset vähemmistöt joutuvat kärsimään.

Niille, jotka eivät pysty tai halua integroitua vastaanottavaan eurooppalaiseen kulttuuriin, on tarjolla vaihtoehto: ”kansallisuuksien rajat ylittävä yhteisö, islamilainen *umma*”[77]. *Umma* tarkoittaa uskovien muslimien islamilaista yhteisöä, mutta Royn mukaan euroislamin osalta kyse on keinotekoisesta yhteisöstä, joka on ”osin kuvitteellinen, mutta koska se on olemassa ihmisten ajatuksissa, siitä tulee käytännössä todellinen. Tätä kehitystä edistää huomattavasti Internet ja siihen liittyvä alakulttuuri. Erikoista kyllä, tämäntyyppinen radikalisoituminen kulkee Rans-

kassa ja muissa Euroopan maissa käsi kädessä länsimaistumisen kanssa. Suurin osa radikaaleista eurooppalaisista musliminuorista on saanut länsimaisen, usein teknisen tai tieteellisen koulutuksen."[78] Monessakaan suhteessa tässä ei ole mitään outoa; tämä *umma*-käsitteen uusi vitaalisuus perustuu tekniikan kehitykseen, ja globalisaatiohan on todellakin "globaalia" – se vaikuttaa kaikkiin kulttuureihin, ei ainoastaan länsimaiseen.

Koulutus ei kuitenkaan aina tuo mukanaan menestystä ja yhteiskunnallista hyväksyntää, ja tämä pätee erityisesti Euroopan siirtolaisyhteisöihin, jotka joutuvat yhä ennakkoluulojen ja rasismin kohteeksi. Koulutus kuitenkin mahdollistaa sen, että radikaalista, globaalista islamilaisesta ideologiasta viehättyneet henkilöt saavat nopeasti yhteyden toisiin samanhenkisiin. Tämä voi tapahtua tällaista maailmankuvaa propagoivien, laajalle ulottuvien tiedotusvälineiden ja nykyisin yhä enemmän Internetin kautta (esimerkiksi imuroitavat videotallenteet puheista ja saarnoista), mutta myös kirjallisuuden, videoiden[79] ja radikaalien imaamien saarnoja sisältävien, maailmanlaajuisesti levitettävien äänitteiden kautta. Toiseksi koulutetut nuoret muslimit pääsevät tällaisten vaikutteiden piiriin matkustamalla. Esimerkiksi marokkolaista syntyperää oleva ranskalainen Zaccaria Moussaoui – ainoa henkilö, jonka Yhdysvallat on asettanut syytteeseen syyskuun 11. päivän tapahtumista – ryhtyi radikaaliksi muslimiaktivistiksi ja osallistui Tšetšenian ja Afganistanin sotiin vasta sen jälkeen, kun hän oli muuttanut Lontooseen ja alkanut liikkua sikäläisissä militanttipiireissä, varsinkin Finsbury Parkin moskeijaan yhteydessä olevissa ryhmissä.[80]

Terroristiksi päätyneiden koulutustaustan tarkastelu on paljastavaa. Näiden miesten (kyse on lähes järjestään miehistä) identiteetin ydin on olla muslimi, ja aktivismi on tapa ilmentää tätä identiteettiä. Koulutus on ollut yksi keskeinen tekijä, jonka vaikutuksesta he ovat omaksuneet tällaisen maailmankuvan, mutta vaikuttaa siltä, että koulutus ei ole välittänyt heille kykyä asettaa oma maailmankuvansa kyseenalaiseksi. Nyt siirrymme osin spe-

kulaatioiden alueelle, mutta todisteet siitä, että suurimmalla osalla muslimiterroristeista on luonnontieteellinen tai tekninen (ja yhä useammin tietotekninen) koulutustausta, ovat niin selvät, että voidaan olettaa, ettei yhteiskuntatieteille ja humanistisille tieteille keskeinen kriittisyys tue fundamentalistista *jihadi*-ajattelua. Tämä tukee kirjoittajia, joiden mukaan islamilaisessa maailmassa annettava koulutus tai sen laatu liittyvät terrorismin ”perussyihin”.

Se, mikä laukaisee tämän eurooppalaisten muslimien radikalisoitumisen, ei ole yhtä helposti huomattavissa. Kokonaisuuden hahmottamiseksi militantit ääri-islamilaiset voidaan jakaa kolmeen ryhmään: maahanmuuttajiin, jotka tuovat mukanaan Eurooppaan omakohtaiset kokemuksensa kotimaastaan, Euroopassa syntyneisiin ja kasvaneisiin muslimeihin ja lopuksi islamiin kääntyneisiin eurooppalaisiin.

1) Eurooppaan tulleet maahanmuuttajat:
Nämä ovat saattaneet radikalisoitua olosuhteista ja kotimaassaan saamistaan kokemuksista johtuen täysin jo ennen Eurooppaan saapumista. Jollei näin ole, ulkomaalaisena elämiseen liittyvä vieraantuneisuus saattaa laukaista radikalisoitumisprosessin. Eräs haastattelemamme entinen CIA:n virkailija huomautti, että tämä ryhmä aiheuttaa pelkoa Euroopan turvallisuuspalveluissa, koska niissä ei ymmärretä, miksi joillakin siirtolaisilla ”naksahtaa” (kuten hän asian ilmaisi) ja heistä tulee militantteja, kun taas useimmat muut enemmän tai vähemmän integroituvat länsimaiseen yhteiskuntaan ja jatkavat joka tapauksessa elämäänsä kaikessa rauhassa.

Eräs laittomasti Algeriasta saapunut siirtolainen kirjoitti sanomalehti Observeriin voimaperäisen esseen terroristin mielenlaadusta todeten seuraavasti: ”Vaikka tunnemmekin itsemme pakotetuksi lähtemään [kotimaastamme], jotta voisimme ansaita elantomme lännessä, meitä kiusaa yksinäisyys ja koti-ikävä. Elämme kaupunkien kurjimmissa kortteleissa ja teemme työ-

tä surkealla palkalla, josta kokoon raapimamme vähäiset säästöt lähetämme kotiin perheillemme. Länsimaisen rappion alkuviehätys häipyy nopeasti. Kuumaa seksiä seuraa usein kylmä torjunta. Köyhyys suojelee meitä materialismin kiusauksilta. Mielemme palaavat nuoruuden kultaisiin päiviin ja perheidemme ja naapurien keskuudessa kokemaamme rakkauteen ja jakamiseen."

Kirjoittaja jatkaa: "Maanpaossa kaksi asiaa pitää meitä hengissä: ensinnäkin muiden algerialaisten kesken koettu veljeys ja toiseksi uskontomme harjoittaminen. Ilman niitä riutuisimme kuin kala kuivalla maalla. Voisimme uhrata mitä tahansa, jotta voimme säilyttää nämä."[81]

Tämä muistuttaa monien syyskuun 11. päivän iskuihin osallistuneiden taustoja: Ruthven huomauttaa, että heidän vieraantumisellaan "lännestä" oli taipumus keskittyä rappeutuneeseen ja pinnalliseen – vaikuttaa siltä, että he viettivät suuren osan ajastaan Yhdysvalloissa baareissa, pikaruokaravintoloissa ja jopa bordelleissa, jotka he näkivät merkkeinä länsimaisen kulttuurin henkisestä tyhjyydestä, mikä ehkä pitää paikkansakin. Ruthven kuitenkin esittää, että he eivät selvästikään käyneet kirkoissa, minkäänlaisissa konserteissa, taidegallerioissa tai urheilutapahtumissa, joissa he olisivat voineet nähdä sitä "henkisyyttä", jonka he olettivat lännestä puuttuvan.[82] Kuka tahansa vieraassa maassa elänyt tietää, että maahanmuuttajan ensimmäiset vaikutelmat keskittyvät usein siihen, mikä on erilaista ja eriskummallista ja minkä hän kokee epämiellyttäväksi. Kestää pidempään ja vaatii ehkä syvällisempää kanssakäymistä paikallisten asukkaiden kanssa, ennen kuin alkaa erottaa yhteiskunnan vahvuuksia. Jos maahanmuuttajat eristäytyvät yhteiskunnasta (ja jos yhteiskunta ei ole halukas integroimaan ulkomaalaisia), ensivaikutelmat selvästikin jäävät hallitseviksi. Tämä ei koske ainoastaan maahanmuuttajia, jotka hakevat lohtua uskonnostaan, vaan kaikkia muitakin, jotka pysyttelevät entisten maanmiestensä yhteisöissä.

2) Euroopassa syntyneet muslimiradikaalit:
Tätä ryhmää on monin tavoin vaikeampi ymmärtää kuin ensimmäistä. Jotkut nuoret muslimit, jotka turvautuvat väkivaltaan päämääriään ajaessaan, ovat lähtöisin köyhistä ja syrjäytyneistä oloista ja joillakin on rikollinen tausta – yksi rekrytointipaikka onkin vankila[83]. Moni heistä, vaikka on syntynyt muslimiperheeseen, on tullut avoimen uskonnolliseksi vasta omaksuttuaan *jihadi*-aatteen; heitä kutsutaan joskus ”uudelleensyntyneiksi” muslimeiksi. Lontoossa toimivan Kansainvälisen strategiantutkimuslaitoksen IISS:n terrorismiasiantuntija Jonathan Stevenson kirjoittaa, että Euroopan 15 miljoonaa muslimia ”ovat yhteiskunnallisesti vain puolittain hyväksyttyjä ja poliittisesti aliedustettuja. Marginaalisen asemansa takia he ovat alttiita radikalisoitumiselle”[84].

Tällä argumentilla on selvästi omat perusteensa, mutta se on vain osatotuus; Euroopassa on muitakin marginalisoituneita etnisiä ryhmiä (kaksi ilmeistä esimerkkiä ovat Ison-Britannian afrokaribialaiset ja Saharan eteläpuolisesta Afrikasta Ranskaan saapuneet maahanmuuttajat), jotka eivät kuitenkaan ole radikalisoituneet samaan tapaan kuin eräät muslimiyhteisön osat. Toiseksi, kuten yllä koulutustaustaa käsiteltäessä todettiin, monet islamilaiseen radikalismiin viehättyneet eivät ole erityisen köyhiä tai syrjäytyneitä. Isossa-Britanniassa suuri osa ääri-islamilaisten rekrytoinnista on tapahtunut yliopistojen kampuksilla, ja Britanniassa asuva radikaali muslimipappi Omar Bhakri Mohammed kerskui Tanskan televisiolle, että ääri-islamilainen Hizb ut-Tahrir -ryhmä (ks. alla) ”hallitsi” Isossa-Britanniassa yli 55 yliopiston tai collegen islamilaista yhdistystä, ennen kuin järjestö häädettiin useimmilta kampuksilta. Häätö oli seurausta juutalaisen opiskelijajärjestön kampanjasta, jossa kiinnitettiin huomiota ryhmän juutalaisvastaisiin kantoihin.[85]

Olivier Royn mielestä tällainen eri taustoista lähtöisin olevien sekoittuminen on odotettavissakin, koska samaa on nähty aiemmin ei-islamilaisissa terroristiryhmissä: ”Ryhmät koostuvat usein

koulutetuista, keskiluokkaisista johtajista ja syrjäytyneistä työväenluokan edustajista. Sama kuvio oli nähtävissä useimmissa länsieurooppalaisissa ääriliikkeissä 1970- ja 1980-luvuilla (Saksan Punainen armeijaryhmä RAF, Italian Punaiset prikaatit, Ranskan Action Directe)."[86]

Muslimeille suunnatun brittiläisen lehden päätoimittaja Fuad Nahdi on varoittanut radikalismin kasvavasta vetovoimasta brittimuslimien keskuudessa, ja hänen mukaansa keskeisiä ilmiöön vaikuttavia tekijöitä ovat Afganistanin konflikti, uusi terrorisminvastainen laki, Irakin sota sekä Jordanin länsirannalla ja Gazassa meneillään oleva *intifada*. Hän myös toteaa, että muslimiyhteisöihin syyskuun 11. päivän jälkeen kohdistunut paine on pakottanut radikaalit maan alle, pois laajemman muslimiyhteisön silmistä: "Kenelläkään ei ole [tällä hetkellä] aavistustakaan siitä, minkälaista teologiaa nämä nuoret muslimit kehittelevät. Mutta kun taustalla on pikemminkin viha kuin islamilaiseen perinteeseen kuuluva rauhan viesti, tulokset ovat todennäköisesti vaarallisia"[87]. Edelleen hän huomauttaa, että ennen syyskuun 11. päivää oli tavanomaista, että nuoret muslimit lähtivät "romanttisten käsitysten houkuttelemina ja todellisten syiden ajamina" pyhään sotaan *("do jihad")*, yleensä Pakistaniin ja Afganistaniin tai Tšetšeniaan. Tämä on huomattavasti vaikeutunut nykyisessä turvallisuustilanteessa, ja Nahdi pelkääkin, että taistelunhaluiset tarttuvat aseeseen kotimaassaan sen sijaan, että lähtisivät kaukaisille taistelukentille.

Nahdi kirjoitti uudelleen kuukautta myöhemmin, sen jälkeen kun julkisuuteen oli tullut tieto kahdesta nuoresta, hyvin koulutetusta brittimiehestä (Ashif Muhammed Hanif ja Omar Khan Sharif), jotka olivat saaneet surmansa tekemissään itsemurhapommi-iskuissa Tel Avivissa. Iskuissa kuoli myös kolme ulkopuolista uhria. Nahdi kirjoittaa: "Uutiset Britannian ensimmäisistä itsemurhapommittajista eivät yllätä minua. Siitä kuitenkin olen hämmästynyt, että iskut tehtiin Tel Avivissa eikä Manchesterissä."[88] Myös muut johtavat brittimuslimit toteavat, että Palestiina

on yhä keskeisin syy kasvavaan vihaan – päinvastoin kuin Kashmir ja Tšetšenia, joissa myös on meneillään verinen konflikti, mutta jotka eivät näytä saaneen vastaavaa symboliarvoa lännen muslimien keskuudessa[89].

Kaiken kaikkiaan tilanne on se, että ääri-islamilainen ideologia on yhä laajemmin Euroopassa syntyneiden muslimien ulottuvilla (sekä uuden viestintätekniikan että koulutuksen ansiosta), ja samanaikaisesti tällaisen ideologian viehätysvoima kasvaa eräiden nuorten muslimien keskuudessa (uuden tekniikan tuodessa muun muslimimaailman tapahtumat lähemmäs heitä, jolloin *umma* käsitteenä saa kouriintuntuvampaa merkitystä). Tätä kehitystä voimistaa se, että nuoret muslimit huomaavat ”muslimiuden” mielekkääksi identiteetiksi verrattuna ainoastaan puolinaiseen hyväksyntään brittinä, ranskalaisena, italialaisena ja niin edelleen ja tuntevat, että he eivät selvästikään ole pakistanilaisia, algerialaisia, marokkolaisia ja niin edelleen, kuten vanhempansa.

3) Islamiin kääntyneet eurooppalaiset:
Olivier Roy toteaa, että pelkästään Ranskassa yli 100 000 ihmistä on kääntynyt islaminuskoon. Joistain tulee muslimeja käytännön syiden takia – rakkaudesta, jotta he voisivat mennä naimisiin muslimin kanssa. Toiset katsovat islamissa olevan sellaista hengellistä vetovoimaa, jota he eivät ole löytäneet siitä uskonnosta, johon heidät on kasvatettu. On kuitenkin myös pieni, mutta merkittävä joukko niitä, jotka viehättyvät nimenomaan ääri-islamilaisesta ideologiasta ja joista tulee terroristeja. Royn mukaan he sopivat samaan kuvioon kuin monet muutkin ääri-muslimit: jotkut ovat hyvin koulutettuja johtajia (kuten ranskalainen Christophe Caze, joka sai surmansa ampumavälikohtauksessa Ranskan poliisin kanssa Roubaix’ssa vuonna 1996; hän oli lääkäri), kun taas jotkut ovat vähemmän koulutettuja sekä usein syrjäytyneitä ja huonosti yhteiskuntaan sopeutuneita (ilmeisin esimerkki on ”kenkäpommimies” Richard Reid). Roy us-

koo, että kaksikymmentä vuotta sitten samat ihmiset olisivat tunteneet vetoa väkivaltaisiin vasemmistoryhmiin; islam on vain ”aate”, joka vaatii heidän aktivismiaan.[90] Selvä rinnakkainen ryhmä ovat väkivaltaiset, globalisaatiota vastustavat aktivistit, joiden perusteilla kannattaa tätä aatetta on varsin vähän tekemistä maailmankaupassa koettujen vääryyksien kanssa. Eräs Ruotsin hallituksen tutkija, jonka kanssa keskustelimme, toi esiin jotensakin omituiset yhteydet eräiden ääri-islamilaisten radikaalien ja uusnatsien välillä. Molemmat ryhmät ovat, jolleivät muuta, ainakin raivokkaan juutalaisvastaisia; Saksassa eräs Hizb ut-Tahririn edustaja piti amerikkalaisvastaisen puheen äärioikeistolaisen kansallisdemokraattisen puolueen (NDP:n) kokouksessa[91]. Sellainen henkilö, joka tuntee vetoa uusnatsien maailmankuvaan, saattaa kokea, etteivät Euroopassa toimiva väkivaltainen ääri-islamilainen ideologiakaan ole hänelle täysin vieras.

HIZB UT-TAHRIR (HUT)

Hizb ut-Tahrir – ”Vapautuspuolue” – on radikaali ääri-islamilainen liike, jonka tavoitteena on saada aikaan maailmanlaajuinen kalifaatti, jota hallitaan islamin lain sharian perusteella. International Crisis Group -järjestö (ICG) kuvaa liikkeen lausuntoja seuraavasti: ”usein vahvasti lännen-, juutalaisten- ja shiialaisuudenvastaisia.”[92] Ison-Britannian juutalaisten neuvoston (Board of Deputies of British Jews) Michael Whine lisää joukkoon hindu- ja sikhivastaisuuden, antifeminismin ja homofobian[93]. Sheikki Taqiuddin an-Nabahanin Itä-Jerusalemissa vuonna 1953 perustama HUT vastustaa kaikkia Lähi-idän nykyisiä hallituksia, koska ne ovat sen mukaan epäislamilaisia. Puolue väittää olevansa pasifistinen, mutta Whinen mukaan se organisoi Syyrian ja Jordanian vallankaappausyritykset vuonna 1968 ja on yrittänyt vallankaappauksia muissa arabimaissa myöhemminkin[94]. Tästä syystä HUT on julistettu laittomaksi kaikkialla Lähi-idässä, ja puolueen on ollut pakko siirtyä maan alle. Kyse on pikemminkin liikkeestä kuin organisaatiosta, sillä erilaiset ryhmät eri puolilla maailmaa käyttävät HUT:n nimeä, mutta niillä näyttää olevan vain epämääräisiä yhteyksiä keskenään. HUT aloitti toimintansa Lontoossa 1980-luvulla; toimintaa johtivat nähtävästi Omar Bakri Mohammed ja toinen syyrialainen, Farid Kasim, jotka molemmat olivat Lontooseen tuohon aikaan muodostumassa olleen suuren ääri-islamilaisen pakolaisyhteisön äänekkäitä jäseniä. Britanniasta käsin toimivalla ryhmällä näyttää olleen keskeinen rooli HUT:n vaikutuspiirin laajenemisessa eritoten Euroopassa ja Yhdysvalloissa. HUT levisi nopeasti myös Keski-Aasian tasavaltoihin 1990-luvun lopulla – jopa siinä määrin, että alueen valtioiden totalitaariset johtajat pitävät liikettä tällä hetkellä vakavana turvallisuusuhkana huolimatta siitä, että HUT on julistanut pitäytyvänsä väkivallattomaan toimintaan[95]. Venäjän turvallisuuspalvelut ovat pidättäneet HUT:n jäseniä Moskovassa ja väittäneet, että HUT:lla on yhteyksiä Uzbekistanin islamilaiseen liikkeeseen (Islamic Movement of Uzbekistan, IMU), joka puolestaan on sidoksissa al-Qaidaan[96], joskin ICG:n raportti asettaa tämän jossain määrin kyseenalaiseksi.

Euroopassa liike on edelleen radikaali ja militantti ryhmä, mutta sitä ei ole suoranaisesti liitetty väkivallantekoihin vaan ainoastaan väkivaltaan yllyttämiseen. HUT on kielletty Saksassa Yhdysvaltoihin ja juutalaisiin kohdistuvaan väkivaltaan yllyttämisen perusteella. Liikettä on luonnehdittu toimintatavoiltaan ”erittäin salaliittomaiseksi”, ja eräs Saksan hallituksen tutkija totesi, että ”HUT:ia ei voi sanoa terroristijärjestöksi, mutta heillä on ilman muuta samanlainen henki”[97]. Tanskan HUT-ryhmä on ollut erityisen aktiivinen; se järjesti Kööpenhaminassa Afganistanin sodan aikana mielenosoituksen, johon osallistui yli 1000 protestoijaa. Mielenosoitus ja se, että näin radikaali ryhmä houkutteli niin monia paikalle, tuntui järkyttävän tanskalaisia laajasti ja kiinnitti sekä tiedotusvälineiden että oikeuslaitoksen huomion ryhmän toimintaan. Tanskan ryhmän johtaja Fadi Abdullatif sai vuonna 2002 ehdollisen vankeustuomion rasistisen ja juutalaisvastaisen kirjallisuuden levittämisestä, ja viranomaiset tutkivat parhaillaan, onko olemassa perusteita ryhmän toiminnan kieltämiselle. Ryhmä oli menestynyt värväystoiminnassaan Nørrebron, Århusin ja Odensen kaltaisten kaupun-

kien köyhillä ja rikollisuuden vaivaamilla alueilla, joilla asuu runsaasti maahanmuuttajia, ja ryhmä saikin aluksi osakseen myönteistä huomiota sen vuoksi, että näiden alueiden rikollisuus väheni heidän toimintansa tuloksena.[98] Tanskan television haastattelussa Abdullatif väitti, ettei Tanskan ryhmällä ole yhteyksiä Lontoosta käsin toimivaan HUT-ryhmään. Kun toimittajat tämän jälkeen haastattelivat Bakri Mohammedia Lontoossa, tämä sanoi, että Abdullatif oli opiskellut hänen ohjauksessaan Isossa-Britanniassa ja että "veli Fadi" oli "poliittisesti kunnianhimoinen" ja "HUT:n dynamo Tanskassa" ja että Tanskan ryhmä kilpailisi pian Ison-Britannian ryhmän kanssa Euroopan johtavan HUT-ryhmän asemasta.[99] Olivier Roy toteaa, että HUT toimii aktiivisesti myös Ruotsissa ja Alankomaissa sekä lisäksi vähemmän aktiivisesti Yhdysvalloissa[100].

Vaikkakaan Hizb ut-Tahrir ei ole terroristiryhmä, se on erittäin radikaali ääri-islamilainen liike, ja vaikka se väittää olevansa väkivallattomuuden kannalla, HUT:n nimen alla toimivat eurooppalaiset aktivistit ovat yllyttäneet väkivaltaan toisinajattelevia kohtaan. Tanskan television dokumentissa väitetään lisäksi, että HUT:iin sidoksissa olevat henkilöt ovat suoraan uhkailleet kahta henkilöä (kumpikin on myös muslimi ja maahanmuuttaja; kyse on toimittajasta ja feministiaktivistista). Liike vastustaa ehdottomasti integroitumista vastaanottavaan yhteiskuntaan ja käyttää hyväkseen joidenkin Euroopassa asuvien muslimien kokemaa vieraantumista. Liikkeen tulo Suomeen olisi kolmella tavalla negatiivinen asia: 1) liikkeen läsnäolo osoittaisi, että erilaisten muslimiryhmien integroiminen Suomen yhteiskuntaan on epäonnistunut; 2) liikkeen toiminta voi edelleen radikalisoida sen ideologiaan viehättyneitä; 3) liikkeen Euroopan laajuinen organisaatio mahdollistaa nopeat yhteydet militantin ääri-islamilaisuuden eurooppalaisiin keskuksiin, kuten Lontooseen.

AL-MUHAJIROUN (AM)

Al Muhajiroun – ”emigrantit”– on Hizb ut-Tahrirista erkaantunut brittiläinen ryhmä. Ryhmän perusti vuonna 1996 Omar Bakri Mohammed erotessaan HUT:sta, joka hänen mukaansa ei ollut riittävän radikaali. Bakri Mohammed on mielenkiintoinen hahmo: Hän on syyrialainen ja opiskellut Kairossa ja elänyt sittemmin Saudi-Arabiassa, josta hänet karkotettiin, minkä jälkeen hän anoi turvapaikkaa Isosta-Britanniasta vuonna 1986. Hän viihtyy tiedotusvälineissä ja on esiintynyt hyvin näkyvästi Britanniassa syyskuun 11. päivän 2001 jälkeen puhuen bin Ladenin ja maailmanlaajuisen jihadin puolesta. Tosin hän on ollut lausunnoissaan aiempaa varovaisempi Britannian uuden tiukan terrorisminvastaisen lain takia. Elokuussa 2002 AM kuitenkin järjesti paljon osanottajia keränneen mielenosoituksen Trafalgarin aukiolla, joka symboloi Britannian imperialistista menneisyyttä.

AM väittää keräävänsä varoja ja rekrytoivansa uusia jäseniä Hamasin, Egyptin islamilaisen jihadin ja Hizbollahin kaltaisille järjestöille, joskin jotkut asettavat tämän kyseenalaiseksi. HUT:n toiminta on ollut viime vuosina peitellympää Britanniassa, ja AM näyttää toimivan sen julkisivuna. Joidenkin väitteiden mukaan kummankin organisaation jäsenyys on käytännössä sama asia. Täysin varmalta näyttää, että AM rekrytoi nuoria brittiläisiä (ja mahdollisesti muitakin eurooppalaisia) muslimeja sotilaalliseen koulutukseen sekä Afganistanin ja Kashmirin taisteluihin. Ainakin kolmella liittoutuneiden ilmahyökkäyksissä Afganistanissa kuolleella brittimuslimilla oli yhteyksiä AM:ään. Tietoja on myös muista, jotka ovat kaatuneet taistellessaan Kashmirissa Intian joukkoja vastaan ja jotka olivat omaisten mukaan AM:n värväämiä. Lisäksi Tel Avivissa huhtikuussa 2003 itsemurhaiskut tehneillä briteillä oli joidenkin tietojen mukaan yhteyksiä AM:ään.[101]

Bakri Mohammed väitti vuonna 2002, että AM oli perustamassa toimistoa Kööpenhaminaan, mikä johti Tanskassa vilkkaaseen keskusteluun. Ei ole tiedossa, perustettiinko toimisto todella, vai oliko kyse Bakri Mohammedille tyypillisestä keinosta haalia ympärilleen uusi joukko toimittajia, joiden kustannuksella hän saattoi leikitellä. AM:n ja HUTin Tanskan ryhmän välillä on joka tapauksessa selvä yhteys Bakri Mohammedin ja Abdullatifin kautta. Myöskään al-Muhajiroun ei ole terroristiorganisaatio, mutta samaan tapaan kuin HUT ”se toimii tärkeänä radikalisoivana tekijänä, kun nuoria brittimuslimeja käännytetään militanteiksi ääri-islamilaisiksi ja käännetään Britanniaa vastaan, sekä porttina, jonka kautta joitakin on rohkaistu kulkemaan tiellä kohti terrorismia.”[102]

Kaikkien Euroopan valtioiden tulisi kiinnittää huomiota Hizb ut-Tahririin, Al-Muhajirouniin ja muihin samankaltaisiin ryhmiin.

Tiedustelutoiminnan epäonnistumisia ja virheitä

Syyskuun 11. päivän jälkeen ääri-islamilaisiin ryhmiin on kiinnitetty valtavasti huomiota niin Euroopassa kuin muuallakin maailmassa. Viranomaiset ja tiedotusvälineet ovat laatineet profiileja henkilötyypeistä, joista saattaa tulla terroristeja. Epäilyn aiheeksi näyttää usein riittävän se, että henkilö on nuori, miespuolinen ja muslimi.* Vuosi syyskuun 11. päivän jälkeen kaikkiaan 1 600 henkilöä oli pidätetty eri puolilla maailmaa, mutta ketään ei ollut tuomittu ja vain kaksi henkilöä oli asetettu syytteeseen iskujen johdosta.

* Lähi-idästä lähtöisin olevien Yhdysvaltain vähemmistöjen edustajat ovat keksineet uuden lyhenteen, joka viittaa vaikeuksiin, joita he nykyisin kohtaavat viattomina lentomatkustajina: "TWA" eli "Travelling whilst Arab" (matkustava arabi).

Lofti Raissin tapaus on selvä esimerkki: Hän on Iso-Britanniassa asuva algerialainen lentäjä, ja hänet pidätettiin Isossa-Britanniassa FBI:n vihjeen perusteella – FBI:n mukaan videonauha todisti hänen kouluttaneen terrori-iskut toteuttaneet lentäjät. Ilmeni, että nauhalla esiintyvä mies oli hänen (niin ikään syytön) serkkunsa. Brittituomarit hylkäsivät Raissia koskeneen luovutuspyynnön ja hänet vapautettiin, mutta vasta lähes vuoden vankeuden jälkeen.[103]

Eräässä vastaavassa tapauksessa pidätettiin turkkilais-saksalainen mies ja hänen amerikkalainen tyttöystävänsä. Laajalti tiedotusvälineissä esitettyjen tietojen mukaan Saksan poliisi ja USA:n tiedustelupalvelu olisivat estäneet al-Qaidaan liittyneen hankkeen, jonka tarkoituksena oli tehdä pommi-isku Saksassa sijaitsevaan Yhdysvaltain sotilastukikohtaan syyskuun 11. päivän iskujen vuosipäivänä. Paljon vähemmän palstatilaa sai se, että molemmat epäillyt vapautettiin kuukausien kuluttua, kun oikeus oli todennut syytteet perusteettomiksi[104].

Italian poliisi pidätti Napolissa järjestetyssä operaatiossa joukon pakistanilaisia, joiden hallusta kerrottiin löytyneen pommin valmistustarvikkeita ja kartta Naton ilmavoimien eteläisestä esikunnasta. Tämä herätti pelot siitä, että al-Qaida aikoo iskeä Nato-kohteisiin. Väitteet peruttiin myöhemmin, ja syyttömiksi todetut miehet vapautettiin[105].

Kaikki tällaiset tapahtumat osoittavat tehokkaan tiedustelutoiminnan ja asianomaisia ihmisryhmiä koskevan lujan tietopohjan välttämättömyyden. Erehdykset antavat myös aseita ”länttä” pohjimmiltaan islamin vastaiseksi väittävien äärimuslimien ja provokaattoreiden käsiin.

Ääri-islamilaisuus Suomessa?

Suomen muslimiyhteisö on eurooppalaisessa mittakaavassa pieni ja suhteellisen nuori[106]. Suurin osa suomalaisista muslimeista on Suomeen kahden viime vuosikymmenen aikana saapuneita maahanmuuttajia; tämä pätee erityisesti somaliyhteisöön, joka koostuu Somalian sisällissotaa 1990-luvun alussa paenneista ihmisistä. Valtaosa Suomen muslimeista, samoin kuin muistakin maahanmuuttajista, asuu pääkaupunkiseudulla. Päinvastoin kuin Tanska, Norja ja Ruotsi, Suomi harjoitti kylmän sodan kautena hyvin tiukkaa ulkomaalaispolitiikkaa, minkä vuoksi maassa asuvien ulkomaalaissyntyisten henkilöiden osuus koko väestöstä on edelleen EU:n alhaisimpia. Tästä syystä Suomi joutuu valtiona vasta nyt tekemisiin maahanmuuttajien integrointiin ja monikulttuurisuuteen liittyvien kysymysten kanssa, jotka ovat olleet arkipäivää muissa Pohjoismaissa jo vuosikymmeniä ja Ranskan, Ison-Britannian ja Saksan kaltaisissa maissa liki puolen vuosisadan ajan. Maahanmuuttajien kokonaismäärä – muslimit mukaan luettuina – on Suomessa edelleen pieni, joten maahanmuuttoon liittyvät haasteet eivät ole yhtä suuria kuin esimerkiksi Ruotsissa tai Tanskassa.

Saadaksemme lisää tietoa Suomessa asuvista muslimeista keskustelimme Suomen Islamilaista Yhdyskuntaa ja Helsingin moskeijaa edustavan imaami Chehabin kanssa. Helsingin moskeija on Suomen (ei-tataarilaisista) moskeijoista vanhin ja suurin. Helsingin moskeijassa kokoontuva seurakunta koostuu lähinnä maahanmuuttajista ja heidän perheistään; mukana on myös pieni joukko syntyjään suomalaisia käännynnäisiä. Suurin osa maahanmuuttajista on lähtöisin arabimaista ja Lähi-idästä, mutta seurakuntalaisten joukossa on paljon muualtakin islamilaisesta maailmasta lähtöisin olevia ihmisiä. Pääkaupunkiseudulla on muitakin moskeijoita, kuten Pasilan moskeija, jossa käy lähinnä

somaleja, sekä muita pienempiä moskeijoita, joissa käy pakistanilaisia, turkkilaisia ja muualta Afrikasta lähtöisin olevia ihmisiä.

Suomessa esiintyvää ääri-islamilaisuutta imaami luonnehti erittäin marginaaliseksi. Missään suomalaisessa moskeijassa ei lietsota muihin uskontoihin tai sosiaalisiin ryhmiin kohdistuvaa vihaa, eivätkä ääri-islamilaiset organisaatiot toimi avoimesti Suomessa, kuten Hizb ut-Tahrir Tanskassa. Erityisesti imaami toi esiin sen, ettei hän tunne ketään Suomessa varttunutta henkilöä, jolla olisi ääri-islamilaisia näkemyksiä. Meille kuitenkin kerrottiin, että on yksittäisiä henkilöitä, joilla on jonkinlaisia yhteyksiä Suomen ulkopuolella toimiviin ääriryhmiin tai jotka tukevat niitä. Tämä voi sopia yksiin julkisuudessa käsitellyn Supon lausunnon kanssa, jonka mukaan Suomessa on joitakin kymmeniä henkilöitä, joilla on jonkinlaisia yhteyksiä terroristi- tai ääriryhmiin[107].

Näin ollen voidaan todeta, että Suomessa on *tällä hetkellä* vain vähän syytä huoleen ääri-islamiin liittyvän väkivallan tai edes väkivallattoman ääritoiminnan suhteen. Olemme kuitenkin sitä mieltä, ettei suomalaisten kannata pitää ääri-islamilaista väkivaltaa ainoastaan muiden maiden ongelmana, jota ei Suomessa voi olla. Olennainen kysymys on, muuttuuko tilanne tulevaisuudessa.

On monia syitä uskoa, että tilanne voi muuttua. Väestöpohja muuttuu: Ensinnäkin maahanmuutto jatkuu ja EU:n jäsenenä Suomen on paljon vaikeampi rajoittaa maahanmuuttoa, koska EU-maita koskee työvoiman vapaan liikkuvuuden vaatimus. Toiseksi on selvää, että monien muiden Euroopan maiden lailla Suomi oikeastaan tarvitsee ikääntyvän väestönsä ja suurten eläkemenojen takia maahanmuuttajia ja heidän työvoimaansa. Kolmanneksi, jo tähän mennessä Suomeen tulleiden maahanmuuttajien perheet ovat usein suurempia kuin syntyperäisten suomalaisten perheet, mistä johtuen esimerkiksi Suomessa asuvien somalien määrä kasvaa. Kaiken kaikkiaan voidaan olettaa,

että Suomessa asuvien muslimien määrä kasvaa, ja toisaalta on tilastollinen tosiasia, että kun tietyn väestöryhmän koko kasvaa, sitä todennäköisemmäksi käy, että sen sisälle muodostuu pieni, näkemyksiltään radikaali vähemmistö.

Toinen potentiaalinen syy muutokseen on se, että vähemmistöjen integroimisessa muuhun yhteiskuntaan on jo nyt tiettyjä ongelmia – jos tilanne pahenee, tulemme näkemään enenevää, vähemmistöjen kokemaan vieraantuneisuuteen liittyvää radikalisoitumista samaan tapaan kuin muualla Euroopassa ilmeisesti on tapahtunut. Joidenkin nuorten muslimien radikalisoituminen on tietenkin vain yksi monista mahdollisista sosiaalisista ongelmista, joita tiettyjen yhteiskuntaryhmien vieraantuminen aiheuttaisi, eikä se kenties ole näistä ongelmista edes kaikkein vakavin (rikollisuuden ja köyhyyden tapaiset ongelmat, joita selvästi ilmenee monien ranskalaiskaupunkien lähiöissä tai eräiden brittikaupunkien keskusta-alueilla, ovat selvä osoitus tästä), mutta tämän selvityksen kannalta se on kaikkein keskeisin. Ääriliikkeiden kasvu lisää myös poliittisen väkivallan riskiä, vaikkakaan ei välttämättä merkittävästi: Euroopassa on tehty hyvin vähän terrori-iskuja, jotka voidaan suoraan kytkeä ääri-islamilaisiin terroristeihin, ja tehdytkin iskut ovat yleensä olleet tilannesidonnaisia, kuten GIA:n pommi-iskut Ranskassa 90-luvun puolivälissä. Huolimatta pelosta, jota selvät todisteet militantista toiminnasta ja nuorten ääri-islamilaisten halukkuudesta turvautua väkivaltaan ovat synnyttäneet, Isossa-Britanniassa ei ole tehty vakavia terrori-iskuja*. Pohjois-Irlannin tilanteeseen liittyvä terrorismi sen sijaan on jatkunut rauhanprosessista huolimatta.

Väkivallatonkin ääri-islamilaisuus on kuitenkin merkki yhteiskunnan pahoinvoinnista. Se muistuttaa monin tavoin uusnatsismia; seurauksena on, että tietyt ihmisryhmät joutuvat elämään jatkuvassa pelossa¤, vaikka kyse olisikin vain kiusanteosta tai lievästä väkivallasta, eikä täysimittaisesta terrorismista. Ääriliikkeet synnyttävät jakolinjoja etnisten vähemmistöjen sekä vähem-

* Eräs Al-Muhajiroun-johtaja sai kuuden kuukauden vankeustuomion vuonna 1999 Länsi-Lontoossa sijaitsevaa armeijan kasarmia vastaan tehdystä palopommi-iskusta. Eräs tutkija, jolla on yhteyksiä Britannian tiedustelupalveluun, kertoi, että pelätään mitä suurimmassa määrin olevan vain ajan kysymys, milloin Isossa-Britanniassa tehdään terrori-isku – merkki tästä ovat autojen tarkastaminen pommien varalta parlamentin rakennusten ympäristössä.

¤ On mielenkiintoista huomata, että Ranskassa on viime vuosina uutisoitu synagogiin kohdistuvasta vandalismista ja juutalaisten hautausmaiden häpäisystä, minkä takana ovat pikemmin nuoret äärimuslimit kuin uusnatsit ja skinheadit.

mistöjen ja muun yhteiskunnan välille. Suomeen kohdistuvaa maahanmuuttoa avoimesti vastustaneen, Perussuomalaisia edustavan Tony Halmeen saama äänivyöry viime eduskuntavaaleissa on merkki siitä, että osa suomalaisista sietää heikosti epäkohtia, joiden he kokevat johtuvan etnisten vähemmistöjen väärinkäytöksistä. Halmeen vaalimenestystä voi verrata populististen äärioikeistopuolueiden, kuten hollantilaisen Pim Fortuynin listan ja Tanskan kansanpuolueen suosioon muissa Euroopan maissa, joissa maahanmuutto on kuitenkin aivan toista suuruusluokkaa verrattuna Suomeen. On syytä kiinnittää huomiota siihen, että vaikka maahanmuuttoon liittyvät sosiaaliset ongelmat ovat Suomessa edelleen varsin pieniä, kampanjassaan näihin asioihin kielteisesti suhtautuva ehdokas saa niin suuren äänimäärän. On helposti kuviteltavissa, että jos Suomen muslimien joukossa olisi selvästi militanttia liikehdintää, maahanmuuttajiin jo alkuaankin epäluuloisesti suhtautuvat ihmiset pyrkisivät samastamaan ääriaineksen ja *kaikki* muslimit, kuten muualla Euroopassa on nähty. Tästä selvästikin syntyy epäluottamuksen noidankehä, kun vastaanottavan yhteiskunnan epäluottamus johtaa yhä enenevään vieraantumiseen ennakkoluuloista kärsivien maahanmuuttajien keskuudessa, mikä yhä lisää ääriaineksen määrää, mikä taas johtaa yhä syvempään epäluottamukseen.

Suomella on ainutlaatuinen tilaisuus ottaa opikseen muiden Euroopan maiden näissä asioissa tekemistä virheistä. Valitettavasti vaikuttaa siltä, ettei tähän tällä hetkellä ole halukkuutta. Tämän kirjoittaja, joka on elänyt ulkomaalaisena Suomessa useiden vuosien ajan, kokee, että ensinnäkään ei haluta myöntää, että suomalaisessa yhteiskunnassa esiintyisi rasismia ja muukalaisvihaa, koska tämän tunnustaminen uhkaisi kansakunnan käsitystä itsestään kehittyneenä pohjoismaisena yhteiskuntana, josta muiden tulisi ottaa mallia. Imaami Chehab huomautti, että muslimiyhteisön ja valtion välillä on laajat yhteydet sekä valtakunnallisella että paikallisella tasolla, ja yhteyksiä on myös useisiin ministeriöihin ja presidentin kansliaan. Hän luonnehti kui-

tenkin näiden yhteyksien synnyttämiä tuloksia hyvin niukoiksi; erityisesti muslimiyhteisön johtajien tärkeäksi kokemiin projekteihin on herunut hyvin niukasti taloudellista apua. Keskeisiä hankkeita ovat islamilainen koulu ja toiseksi huostaanotetuille muslimilapsille tarkoitettu turvakoti, jonka avulla voitaisiin auttaa sekä muslimilapsia että heidän perheitään hyväksyen heidän maahanmuuttajataustastaan ja kulttuuristaan johtuvat, valtaväestöstä poikkeavat ongelmansa ja huolen aiheensa. Imaami Chehab muistutti, että syrjäytyneet ihmiset vaikuttavat yhteiskuntaan kielteisesti, ilmenipä syrjäytyneisyys uskonnollisena radikalismina tai jonkinlaisena rikollisuutena.

Imaami uskoo, että joidenkin nuorten muslimien tällä hetkellä Ruotsissa kokemat ongelmat kohdataan kymmenen vuoden kuluttua Suomessakin. Viranomaisten olisi syytä etsiä joustavampia lähestymistapoja näihin asioihin ja ottaa opiksi muiden maiden kokemuksista; nykyisten toimintatapojen jatkaminen on pelkästään ”roskien lakaisemista maton alle”.

Identiteettikysymykset ovat tunnetusti monimutkaisia, ja yksilökohtainen vaihtelu on erilaisten kokemusten takia erittäin laajaa, mutta kaiken kaikkiaan imaami Chehab oli sitä mieltä, että hyvin harva Suomeen tullut muslimimaahanmuuttaja tuntee itsensä suomalaiseksi riippumatta siitä, minkä maan passi hänellä on. Hän vertasi tilannetta Ruotsiin, jossa hänen mukaansa on suuri ja hyvin yhteiskuntaan integroitunut muslimiyhteisö. Islamilaisia kouluja ja vastaavia julkisesti rahoitettuja laitoksia on runsaasti, millä on laaja ja merkittävä vaikutus: kun ihminen saa valtiolta tukea, hallituksesta tulee oma hallitus ja valtiosta oma valtio. Jos tukea ei tule, osallisuuden tunnekin jää vähäiseksi. Imaami totesi, että Helsingin islamilainen koulu on yksityinen ja yksityisesti rahoitettu laitos, joka alistuu tällä hetkellä ainoastaan lakisääteiseen minimivalvontaan valtion taholta. Jos valtiolta saataisiin tukea, koulu toimisi tietenkin täydessä yhteistyössä opetusministeriön kanssa. Hän huomautti lisäksi, että islamilaisten koulujen saatavissa on runsaasti ulkomaista rahoi-

tusta, mutta koulun johto ei ole ottanut sellaista vastaan, koska he eivät halua joutua kiitollisuuden velkaan jollekin muulle maalle, jolla saattaa olla omat taka-ajatuksensa tuen suhteen.

Keskustelimme pitkähkön ajan imaamin kanssa Suomessa asuvien muslimien maailmankuvasta. Hänen mukaansa täkäläisten muslimien maailmankuvat voidaan jakaa kolmeen ryhmään. Ensinnäkin on suomalaisia käännynnäisiä, jotka kylläkin ovat omaksuneet islaminuskon, mutta jotka muutoin ovat edelleen kaikin tavoin ”suomalaisia” ja ovat myös tietoisia kansalaisoikeuksistaan. Toinen ryhmä ovat maahanmuuttajat, jotka ovat paenneet kotimaansa vaikeita oloja ja tuntevat sen vuoksi kiitollisuutta maalle, joka on tarjonnut heille turvapaikan. Kolmas ryhmä, jonka imaami uskoo olevan enemmistönä Euroopassa asuvien muslimimaahanmuuttajien joukossa, on sitä mieltä, että ”lännen” toiminta ja politiikka johtivat siihen, että heidän piti jättää kotimaansa – olkootpa syyt taloudellisia tai muita, kuten sota. Tämän takia he eivät koe olevansa kiitollisuuden velassa sille maalle, jossa he nyt asuvat. Tunne on sitä voimakkaampi, jos he joutuvat ennakkoluulojen kohteeksi tai jos heidän menestymismahdollisuutensa Euroopassa ovat rajalliset. Keskeistä on, että he näkevät ”lännen” yhtenäisenä blokkina, mikä on monella tapaa peilikuva sille, miten länsimailla on taipumus nähdä ”muslimimaailma” ilman mitään jaotteluja. Näin ollen sillä, että Suomi on nuori valtio, joka itsekin oli aiemmin vieraan vallan alla, ei ole mitään merkitystä: Suomi nähdään silti pelkästään osana ”länttä”.

Kaksi imaami Chehabin kertomaa anekdoottia antavat aiheen ajatukseen, että jos ihmisillä jo ennalta on tietynlainen ajattelutapa – eli tässä tapauksessa käsitys, jonka mukaan Suomi on osa ”lännen sortovaltaa” – he löytävät menneisyydestäkin ”todisteita” näkemykselleen. Ensimmäisessä tapauksessa oli kysymys joitakin vuosia sitten esitetystä tv-dokumentista, joka käsitteli Israelin valtion syntyä. Eräs haastatelluista iäkkäistä sionisteista kertoi, että itsenäisyystaistelijoiden joukossa oli ollut muutamia

suomalaisiakin. Sen sijaan että olisivat pitäneet näitä todennäköisinä palkkasotureina, seikkailijoina tai sekopäinä, jotkut maahanmuuttajat olivat imaamin mukaan sitä mieltä, että tapaus todistaa Suomen olevan Israelin puolella ja nurjamielinen palestiinalaisten asialle. Toinen vastaava anekdootti koski erästä islamilaisen seurakunnan jäsentä, joka näytti imaamille jostakin epämääräisestä historian alan aikakausjulkaisusta löytämänsä artikkelin, jonka mukaan 1000-luvun kristittyjen ristiretkeläisten joukossa olisi ollut maineeltaan erityisen verenhimoinen suomalaisrykmentti. Tätäkin pidettiin osoituksena suomalaisten asenteesta islamia kohtaan nyt, tuhat vuotta myöhemmin! Vaikka nämä jutut saattavat sellaisenaan kuulostaa liki koomisilta, ne antavat aiheen olettaa, että joidenkin yksittäisten muslimien asenteissa Suomi ei poikkea muista länsimaista. Vähintäänkin ne osoittavat puutteellista ymmärrystä Suomen historiasta ja yhteiskunnasta, mikä taaskin kertoo epäonnistuneesta integraatiosta. Toki vain harva perustelisi kielteisiä tunteitaan Suomea kohtaan tällaisilla hämäräperäisillä historiallisilla syillä, mutta puutteellisesta integraatiosta johtuva syrjäytyminen, työttömyys, köyhyys ja opiskelumahdollisuuksien puute ovat paljon ajankohtaisempia syitä pahantahtoiseen suhtautumiseen isäntämaata kohtaan.

Yleisesti ottaen Suomessa ei tällä hetkellä ole syytä pelätä ääri-islamilaista toimintaa. Tiedetään kuitenkin, että maassa on ihmisiä, joilla on yhteyksiä radikaaleihin ryhmiin, ja lisäksi on nähty, että nykyinen Euroopassa syntynyt ääri-islamilaisuus ylittää kansalliset rajat. Internet antaa nopean pääsyn muiden eri puolilla maailmaa toimivien militanttien aineistoon, eikä liittyminen mukaan militanttien ryhmien toimintaan vaadi Schengen-alueen ja halpojen Lontoon- tai Pariisin-lentojen ansiosta suurtakaan vaivannäköä. Suomen yhteiskunta on avoin, joten tällaista toimintaa ei voida rajoittaa. Rajoja voidaan sen sijaan panna yhteiskunnasta vieraantumiselle ja syrjäytymiselle, jotka voivat ajaa nuoria muslimeja hakemaan vastauksia kysymyksiinsä

vihaa lietsovilta tahoilta.

Terrorismin torjunta *ei* ole syy edistää integraatiota ja hyviä suhteita etnisten ryhmien välillä. Monikulttuurinen yhteiskunta on itseisarvo ja myös välttämättömyys globalisoituvassa maailmassamme. Itsensä kanssa sovussa elävä yhteiskunta, jossa kaikki ihmiset – rodusta, uskonnosta tai synnyinmaastaan riippumatta – tuntevat olevansa tasa-arvoisia, omaavansa tasavertaiset mahdollisuudet ja saavansa osakseen tasavertaista kunnioitusta, on myös yhteiskunta, jossa vihaa propagoivien ryhmien, olivatpa ne ääri-islamilaisia tai uusnatseja, on vaikea saada jalansijaa. Itsensä kanssa sovussa elävä yhteiskunta voi välttyä siltä, että joku joskus tulevaisuudessa päättää pystyvänsä edistämään pyrkimyksiään pommin tai aseen avulla. Tämä on kuitenkin vain yksi monista avoimen, tasa-arvoisen ja oikeudenmukaisen yhteiskunnan eduista. Tällä hetkellä ei ole selvää, ovatko kansalliset ja paikalliset viranomaiset valmiita käsittelemään näitä vaikeita asioita – on valittava, halutaanko muiden maiden tekemistä virheistä oppia vai tehdäänkö täällä samat virheet uudestaan. Edellinen vaihtoehto on selvästi toivottavampi, mutta jälkimmäinen vaikuttaa tällä hetkellä aivan liian todennäköiseltä.

Suomen yhteiskunnassa on pitkä maastamuuton perinne, ja toisaalta hyvin vähän kokemusta maahanmuutosta. Suomen ainutlaatuinen ja usein hankalakin asema kylmän sodan aikana on jättänyt maahan yhtenäisyyden ja eristyneisyyden perinteen. Suomen yhteiskunta tarvitsee taitavia johtajia tänä globalisaation aikana, jolloin se tulee yhä enemmän kosketuksiin hyvin erilaisten kulttuurien kanssa. Jollei myönteistä johtajuutta löydy nykyisiltä poliittisilta päättäjiltä, esiin nousee todennäköisesti populistisia hahmoja, jotka tarjoavat toisenlaista johtajuutta – mikä puolestaan johtaa pitkällä aikavälillä vain kaikille kielteisiin seurauksiin.

Tässä selvityksessä esiin tuodut kysymykset ulottuvat paljon tämän tutkimuksen aihepiiriä laajemmalle. Asiat tulee nähdä kaikki hallinnon ja yhteiskunnan alat läpäisevinä, sillä ne kuulu-

vat niin työvoima-, koulutus- kuin sosiaaliviranomaisillekin. Asiat ovat sekä vaikeita että herkkiä, mutta niiden painoarvo vaatii vakavaa jatkokeskustelua ja -tutkimuksia.

Suomeen kohdistuvat epäsuorat uhat

Ulkomailla sijaitseviin suomalaiskohteisiin kohdistuvat uhat

Ulkomailla sijaitseviin suomalaiskohteisiin, sen enempää valtiollisiin kuin yksityisiinkään, ei todennäköisesti kohdistu suoraa terroriuhkaa, mutta turvallisuuteen on tietenkin silti kiinnitettävä vakavaa huomiota. Al-Qaidan toimintatapaan ovat selvästi kuuluneet suurlähetystöihin kohdistuvat iskut, joista parhaiten ovat onnistuneet Yhdysvaltain Kenian ja Tansanian suurlähetystöjä vastaan tehdyt iskut. Muihinkin Yhdysvaltain ja sen liittolaisten suurlähetystöihin kohdistuvia pommi-iskuja on suunniteltu esimerkiksi Singaporessa, mutta turvallisuuspalvelut ovat estäneet nämä aikeet. Jo yllä, luvussa ”Terrorismin uhka Suomessa” käsitellyistä syistä on epätodennäköistä, että Suomen suurlähetystöt joutuisivat ääri-islamilaisen terroristiryhmän kohteiksi, mutta sen sijaan on olemassa kaksi realistista uhkaa: Ensinnäkin Suomen suurlähetystön lähellä sijaitsevaan toisen maan suurlähetystöön tehty isku voi vaikuttaa Suomenkin lähetystöön – varsinkin, jos useiden eri maiden suurlähetystöjä sijaitsee samassa rakennuksessa. Toiseksi, kun ensisijaisten kohteiden (yleensä USA:n, Israelin ja Ison-Britannian suurlähetystöjen) turvatoimet tiukentuvat, terroristit saattavat etsiä helpompia kohteita, jolloin kyseeseen voi tulla minkä tahansa Euroopan maan tai länsimaan suurlähetystö. Tämä tuntuu selvästi olevan toukokuussa 2003 Casablancassa tehtyjen pommi-iskujen taustalla; alkuun näytti siltä, että kohteena oli Belgian konsulaatti, mutta nyttemmin vaikuttaa jossain määrin epäselvältä, oliko se todella terroristien varsinainen kohde.

Vaikuttaa myös epätodennäköiseltä, että ulkomailla toimivat

suomalaiset yksityisyritykset joutuisivat terroritekojen kohteeksi suuremmassa määrin kuin mikä tahansa kotimaansa ulkopuolella toimiva länsimainen yritys. Suomen suurin yritys Nokia joutui osaltaan Israel-myönteisinä pidettyjä yrityksiä vastaan suunnatun boikotin kohteeksi, koska se oli tehnyt kauppoja Israelin valtion kanssa, mutta ääri-islamilaiset ryhmät tuntuvat hyökänneen yksityisiä kaupallisia kohteita vastaan vain silloin, kun yritykset on samastettu kyseisten valtioiden toimintaan. Selkein esimerkki tästä oli (brittiomisteisen) HSBC Bankin pääkonttoria vastaan tehty pommi-isku Istanbulissa marraskuussa 2003 samana päivänä, kun myös Ison-Britannian Istanbulin konsulaattia pommitettiin. Muita mahdollisia esimerkkejä ovat välikohtaus, jota arveltiin itsemurhapommi-iskun yritykseksi ranskalaista öljytankkeri Limburgia vastaan Jemenin rannikon edustalla lokakuussa 2002 sekä toteutumatta jäänyt suunnitelma tehdä pommi-isku Bank of Americaa vastaan Singaporessa osana samanaikaista hyökkäysten sarjaa useita eri kohteita vastaan kyseisessä kaupungissa[108].

Lopuksi on todettava, että suomalaisiin turisteihin ja matkailijoihin kohdistuvat täsmälleen samat riskit kuin kaikkiin muihinkin matkailijoihin. Tästä on osoituksena Balin pommi-isku, jossa sai paikallisten lisäksi surmansa useiden länsimaiden kansalaisia. Tarvitaan selvästi korkealaatuista matkustusvaroitusjärjestelmää, ja jos Suomella ei pienenä maana ole kaikkialla edustajia, joilta saataisiin tarvittavaa tietoa, tässä olisi hyvä tilaisuus tehdä pohjoismaista tai eurooppalaista yhteistyötä.

Muualla Euroopassa tehtävien iskujen aiheuttama uhka ja iskujen vaikutukset Suomessa

Euroopassa on selvästi olemassa suuren terrori-iskun riski, joka toteutuessaan vaikuttaisi olennaisesti myös Suomeen. Suomella on Euroopan unionin jäsenenä moraalinen velvollisuus auttaa

eurooppalaisia kumppaneitaan, jos ne joutuvat terroriteon kohteeksi, ja tästä saattaa tulevaisuudessa tulla myös juridinen velvoite, joka sisältyisi Euroopan perustuslain ehdotettuun solidaarisuuslausekkeeseen (ks. luku ”Kansainväliset organisaatiot ja terrorisminvastainen toiminta”).

Eurooppalaiset kohteet ja Euroopan maiden kansalaiset ovat joutuneet vuoden 2001 syyskuun 11. päivän jälkeen terrori-iskujen kohteiksi muuallakin maailmassa (muun muassa Balissa, Casablancassa, Djerbassa, Karachissa ja Riadissa), mutta ääri-islamilaiset terroristit eivät toistaiseksi ole iskeneet Euroopan maaperällä. Terroristien pelätään käyttävän joukkotuhoaseita, mahdollisesti biologisia aseita. Tällainen hyökkäys vaikuttaisi suoranaisesti Suomeen sairauden leviämisen muodossa, vaikka isku alun perin tehtäisiinkin muualla. Eräs ruotsalainen asiantuntija, jonka kanssa keskustelimme, antoi rauhoittavan lausunnon todeten, että terroristiryhmien olisi tällä hetkellä äärimmäisen hankala toteuttaa tällainen isku, jollaisia tiedotusvälineissä on paljon käsitelty. Aum Shinrikyo -lahkon hermokaasu sariinia käyttäen Tokion metroon vuonna 1995 tekemä isku johti 12 ihmisen kuolemaan. Isku oli karmiva, mutta lopputulos olisi voinut muodostua suuruusluokkaa pahemmaksikin, jos ryhmä olisi onnistunut kehittämään kaasuaseensa tehokkaammaksi. Kyse ei ollut taidon puutteesta, sillä lahko oli värvännyt riveihinsä suuren joukon erittäin taitavia tutkijoita Japanin parhaista yliopistoista ja käyttänyt tutkimustyöhön miljoonia dollareita – onneksi tämän kaltaisten aseiden valmistaminen vain on teknisesti erittäin vaikeaa. Alan asiantuntijoiden mukaan pitkälle kehitetyt biologiset aseet ovat tällä hetkellä ei-valtiollisten toimijoiden ulottumattomissa.

Todennäköisempi skenaario sisältäisi ”klassisemman” terroriiskun yhdessä tai useassa eurooppalaisessa kohteessa. Tämänkaltaisia iskuja on suunniteltu, ja poliisiviranomaiset ovat tähän mennessä onnistuneet tekemään hankkeet tyhjiksi, mutta ne osoittavat, että Euroopassa on ääri-islamilaisia ryhmiä, jotka

pyrkivät iskemään eurooppalaisiin kohteisiin. Pelkästään tiedotusvälineissä esitettävien tietojen pohjalta on vaikea arvioida, kuinka vakavasti otettavia hankkeet ovat – mitkä olisivat voineet johtaa mittavaan ihmishenkien menetykseen ja mitkä tuskin olisivat muutoinkaan onnistuneet. Poliisiviranomaisten intressissä tietenkin on tiedottaa kaikista operaatioista antaen kuvan menestyksekkäästä terrorismin torjunnasta, ja tällaiset uutiset ovat tiedotusvälineillekin hyvin mieluisia. Näistä lähtökohdista sattuu helposti virheitäkin, kuten luvussa ”Ääri-islamilainen radikalismi Euroopassa” on kuvattu, joskin kaatuneet syytteet saavat paljon vähemmän tilaa tiedotusvälineissä. Seuraavia terrorihankkeita on joka tapauksessa luonnehdittu vakaviksi[109]:

· Joulukuu 1994: algerialaiset terroristit kaappaavat Pariisiin matkalla olleen lentokoneen ja surmaavat muutaman koneessa olleen henkilön. Heidän tarkoituksenaan oli alun perin joko pudottaa kone Pariisin keskustaan tai räjäyttää se kaupungin yläpuolella. Ranskalaiset erikoisjoukot tekivät koneeseen onnistuneen rynnäkön sen laskeuduttua Marseilles’hin.

· Kesäkuu 1998: viranomaiset paljastavat suunnitelman iskeä jalkapallon MM-kisoihin Ranskassa, poliisi pidättää lähes 100 henkilöä[110].

· Joulukuu 2000: lähinnä Frankfurtista käsin toimineiden äärimuslimien hanke tehdä pommi-isku Strasbourgiin ja erityisesti kaupungin joulumarkkinoille kariutuu.

· Tammikuu 2001: Yhdysvaltain Rooman-suurlähetystöä vastaan yritetään iskeä.

· Kesäkuu 2001: isku Yhdysvaltain Pariisin-suurlähetystöä vastaan kariutuu.

· Joulukuu 2001: Richard Reid yrittää räjäyttää pommin Pariisista Miamiin matkalla olleessa lentokoneessa.

· Toukokuu 2002: Bolognan katedraalissa yritetään räjäyttää pommi.

Vaikka nämä hankkeet ovat vaatimattomia verrattuna syyskuun 11. päivän iskuihin, ne olisivat toteutuessaan vaikuttaneet

oleellisesti Euroopan turvallisuustilanteeseen ja saattaneet ehkä kyseenalaiseksi jotkut kansalaisvapaudet, joihin eurooppalaiset ovat tottuneet, kuten Schengenin alueeseen liittyvät säännökset. Jos isku olisi osoittautunut ääri-islamilaisten tekemäksi, etnisten ryhmien väliset suhteet olisivat luultavimmin jännittyneet koko mantereella.

Syyskuun 11. päivän iskujen laajuinen hyökkäys Euroopassa olisi erittäin tuhoisa: Menetettyjen ihmishenkien ja suorien aineellisten vahinkojen lisäksi se luultavimmin vahingoittaisi huomattavasti Euroopan jo nyt haurasta taloutta, kuten Yhdysvalloissa tapahtui syyskuun 11. päivän jälkeen. Tämä heijastuisi tietenkin suoraan myös Suomen talouteen.

RUOTSI

Ruotsissa on kolmen viime vuosikymmenen aikana koettu lukuisia terrori-iskuja ja muita välikohtauksia, jotka on liitetty kroatialaisiin äärinationalisteihin, länsisaksalaiseen Punaiseen armeijakuntaan ja eri arabiryhmiin. Olennaista on, että iskuja ei ole tehty ruotsalaisia kohteita vastaan, vaan pikemmin Ruotsissa sijaitsevia kohteita vastaan*, ja vaikuttaa siltä, etteivät iskut ole juuri vaikuttaneet maan yleiseen mielipiteeseen; mielipidetiedustelujen mukaan ruotsalaiset katsovat Ruotsiin kohdistuvan terroriuhan hyvin kaukaiseksi. Asenteita ei ole muuttanut hiljattain sattunut Kerim Chattyn pidätys ja vapauttaminen (joka närkästytti USA:n viranomaiset); hän oli noussut Lontooseen matkalla olleeseen lentokoneeseen ladatun aseen kanssa.

Ruotsin liberaali turvapaikka- ja pakolaispolitiikka on johtanut siihen, että Tukholmasta on muodostunut monien maailmanlaajuisesti toimivien terroristiryhmien pesäpaikka. Hiljattain Indonesian hallitus ja parlamentti kritisoivat Ruotsia ankarasti siitä, että se ”suojelee” Jakartan terroristijärjestönä pitämän vapaan Acehin liikkeen GAM:n johtajia[111]. GIA:n tiedotuslehti Al-Ansar ilmestyi 1990-luvun alussa Tukholmasta käsin. Lehti oli tuolloin Algeriassa käynnissä olleen verisen sisällissodan ääri-islamilaisen puolen äänenkannattaja.[112] Vaikuttaa myös siltä, että Eritrean islamilainen *jihad* toimii Ruotsissa. Meille kerrottiin, että maassa selvästikin on pieni joukko aktiivisia ääri-islamilaisia militantteja, mutta Ruotsin turvallisuuspoliisi SÄPO tuntee aktivistit ja on heidän kanssaan ”ennalta ehkäisevästi” yhteyksissä. Vaikuttaa siis siltä, että tämän pienen joukon toimintaa seurataan tiiviisti ja että se ei aiheuta välitöntä uhkaa.

Ruotsin hallitus on tukenut innokkaasti syyskuun 11. päivän jälkeen Yhdysvaltoja ”terrorisminvastaisessa sodassa”, mutta joidenkin mielestä tuen antaminen on tekopyhää, koska Ruotsi on jo pitkään hyväksynyt tunnettujen terroristien oleskelun maassa, kunhan he eivät aiheuta harmia Ruotsille itselleen. Asenne on verrattavissa siihen, mitä eräissä kirjoituksissa on kutsuttu Ranskan 1980-luvun alkuun saakka harjoittamaksi ”turvapaikkapolitiikaksi”[113] ja jonka Ranska hylkäsi jouduttuaan itse terrori-iskujen kohteeksi. Saimme Ranskassa kuulla, että Ruotsi kieltäytyi 1990-luvulla luovuttamasta erästä GIA:n terroristiksi epäiltyä henkilöä Ranskaan. Yksi haastattelemamme ruotsalainen arveli, että kielteisen luovutuspäätöksen perusteeksi ilmoitettu juridinen syy oli pelkkä savuverho – todellisuudessa viranomaiset olisivat arkailleet Ruotsissa asuvien GIA:n kannattajien suututtamista. On mielenkiintoista nähdä, kuinka EU:n puitepäätös, joka velvoittaa jäsenvaltiot kriminalisoimaan terroristiryhmään kuulumisen, vaikuttaa Ruotsin politiikkaan.

* Kroatialaiset nationalistit kaappasivat vuonna 1972 SAS:n matkustajakoneen, mutta kyseessä oli “sekundäärinen” isku: kaappaajat pyrkivät saamaan Ruotsissa vankeustuomiota kärsineet Jugoslavian Tukholman-suurlähettilään murhasta tuomitut toverinsa vapaiksi.

Rauhanturvaaminen/rauhaan pakottaminen

Bosnian SFOR:iin, Kosovon KFOR:iin ja viimeksi Afganistanin ISAF:iin osallistumalla Suomi on lähtenyt mukaan uusiin ja mahdollisesti vaarallisiin rauhanturvaamis- ja rauhaanpakottamisoperaatioihin. Kaksi haastattelemaamme ranskalaista ääri-islamilaisen terrorismin tuntijaa kysyi meiltä, onko Suomella joukkoja Kabulissa ISAF:in osana, ja kuultuaan myöntävän vastauksen he yksinkertaisesti totesivat: ”Sitten Suomi on kohde ”. Kesäkuussa Kabulissa surmansa saaneet neljä saksalaista ISAF-sotilasta[114] joutuivat hyökkäyksen kohteeksi vain siksi, että Afganistanissa toimivat *jihadi*-ryhmät näkevät kaikki ulkomaiset joukot ”uskottomina” ja ”ristiretkeläisinä”. Kuten aiemmin on todettu, heille YK ei edusta minkäänlaista legitiimiyttä. He eivät tee eroa Talibania ja al-Qaidan jäänteitä vastaan todella taistelevan liittouman ja Kabulissa järjestystä ja jälleenrakennusta turvaavien ISAF-joukkojen välillä. Militantit ääri-islamilaiset ryhmät eivät tunne puolueettomuutta. Näissä asioissa kyse on tietenkin joukkojen suojaamisesta, joka on ammattisotilaiden asia.

Jossain määrin on keskusteltu siitä, voiko terrorismi ”kulkeutua” rauhanturvaamis-/rauhaanpakottamistoiminnassa mukana oleviin maihin, mutta tällaista ei näytä tähän mennessä mitenkään merkittävästi tapahtuneen. Erään tätä mahdollisuutta Kosovon operaation kannalta käsitelleen tutkimuksen[115] mukaan Kosovon ulkopuolella on tapahtunut yksi konfliktiin liittynyt terroriteko: äärivasemmistolaisen Marraskuun 17. päivä -ryhmän jäsenet murhasivat Ateenassa Ison-Britannian sotilasattasean. Ryhmä perusteli murhaa sillä, että attasea oli osallistunut Kreikan hallituksen tuen hankkimiseen Kosovon operaatiolle. Perustelu oli monella tapaa huojentava: terroristien kohteena oli ainoastaan Iso-Britannia, jolla oli keskeinen rooli varsinaisissa taisteluissa, eikä mikään KFOR-operaatioon taistelujen jälkeen joukkoja lähettänyt valtio.

Norjassa heräsi vakava huoli, kun julkisuuteen tuli ääninau-

ha, jolla väitettiin olevan bin Ladenin läheisimmän neuvonantajan Ayman al-Zawahirin puhetta. Nauhalla on uhkauksia tavanomaisten Ison-Britannian, Yhdysvaltain ja Australian lisäksi myös Norjaa kohtaan. Syyksi on arveltu sitä, että Norja on mukana Afganistanin operaatiossa. Ei ole lainkaan varmaa, että tämä oli todellinen syy, eikä Norjaa tai norjalaiskohteita vastaan tähän mennessä onneksi ole hyökätty.

Taloudelliset intressit

Suomi on osa maailmantaloutta ja siten kaikkien muiden kansainvälisiin kauppajärjestelmiin integroituneiden valtioiden tavoin sidoksissa maailmantalouteen vaikuttaviin tapahtumiin. Monet asiantuntijat väittävät, että toinen laajamittainen hyökkäys Amerikassa riittäisi syöksemään USA:n tällä hetkellä haavoittuvan talouden takaisin taantumaan. Seuraukset olisivat maailmanlaajuiset ja tuntuisivat myös Suomen taloudessa. Laajamittainen isku Euroopassa saisi myös aikaan vastaavat tulokset. Tällaiset riskit ovat monin tavoin Suomen omien toimenpiteiden ulottumattomissa, mutta jolleivät mitään muuta, ne ainakin antavat jälleen uuden syyn osallistua kansainväliseen terrorisminvastaiseen taisteluun, olkoonpa Suomen rooli siinä millainen tahansa.

Muut epäsuorat riskit

Terrorismin ja järjestäytyneen rikollisuuden välillä on yritetty nähdä yhteyksiä, mutta väitteet eivät ole vakuuttavia. Yleinen turvattomuus, joka mahdollistaa terrorismin, epäilemättä edistää myös järjestäytynyttä rikollisuutta, mistä paras esimerkki Euroopassa on Balkan ja erityisesti Bosnia, jossa sekä järjestäytynyt rikollisuus että *jihadi*-ryhmät ovat saaneet sodan jälkeen

vahvan jalansijan. Maissa, joissa järjestäytynyt rikollisuus on laajalle levinnyttä, rikollisorganisaatioiden toiminta saattaa lisäksi ”muistuttaa” terrorismia. Attentaattien tarkoituksena voi olla vaikuttaa maan hallituksen toimintaan tai estää valtion tai muiden kansalaisyhteiskunnan tahojen puuttuminen rikollisten toimintaan*, mutta järjestäytyneen rikollisuuden tavoitteena on viime kädessä pysytellä asemassa, jossa voi tehdä rahaa. Rikollisia motivoi raha, eivät ideologiset, poliittiset tai uskonnolliset syyt, ja tässä mielessä he eivät määritelmämme mukaan ole terroristeja. Tällä ei kuitenkaan haluta väheksyä järjestäytyneen rikollisuuden muodostamaa uhkaa. Venäjän järjestäytynyt rikollisuus on selvästikin Suomelle vakava huolenaihe, mutta väkivaltaisuudestaan huolimatta se ei ole terrorismia eikä siksi kuulu tämän raportin aihepiiriin.

* Esimerkki Suomen lähialueilta voisi olla johtavan venäläisen liberaalipoliitikon Galina Starovoitovan murha Pietarissa vuonna 1998. Myöhemmin murhaajan luodit ovat tavoittaneet Serbian pääministerin Zoran Djindjicin. Molempien surmatöiden takana uskotaan olevan järjestäytyneen rikollisuuden.

Pelätään, että Venäjän järjestäytynyt rikollisuus on sekaantunut sellaisen radioaktiivisen materiaalin salakuljetukseen Venäjältä, jota terroristit saattaisivat yrittää käyttää radioaktiivisen ”likaisen pommin” tai jopa ydinräjähteen rakentamiseen. Tällaiset hankkeet vaikuttavat ilmiselvästi Suomeen. Andresen[116] väittää, että tällaisia tapauksia ei ole dokumentoitu[117], kun taas Helsingin Sanomat kirjoitti vuonna 2002 Supon epäilevän, että joukkotuhoaseiden valmistukseen käytettävää materiaalia olisi salakuljetettu Suomen kautta[118]. Ruotsalainen joukkotuhoase-ekspertti kertoi meille vuonna 1994 sattuneesta tapauksesta, jolloin tonni Virosta Yhdysvaltoihin matkalla ollutta berylliumia (jota käytetään ydinreaktoreissa ja -aseissa) katosi Tukholman sataman ja Arlandan lentoaseman välillä. Koska käytettävissämme oli ainoastaan ei-salassapidettäviä tietolähteitä, meidän on vaikea arvioida, kuinka suuri tämä riski on, mutta asia koskee niin poliisia, rajavartiolaitosta kuin tiedustelutoimintaakin sekä todennäköisesti myös puolustusvoimia, jolla on parhaat mahdollisuudet käsitellä joukkotuhoaseisiin liittyviä kysymyksiä.

Kotimaisten toimenpiteiden lisäksi riskiä voidaan torjua osallistumalla G8-ryhmän maailmanlaajuiseen kumppanuusohjel-

maan (Global Partnership). Ohjelma on monivuotinen projekti, jonka tarkoituksena on varmistaa Venäjän joukkotuhoaseisiin liittyvän tekniikan ja materiaalin turvallisuus paikan päällä. Ohjelman päärahoittaja on tähän mennessä ollut Yhdysvaltain hallitus, mutta nyt apua toivotaan myös EU:lta ja muilta mailta. Jos Suomi katsoo joukkotuhoaseisiin liittyvän materiaalin salakuljetuksen olevan vakava uhka maan turvallisuudelle, kumppanuusohjelma saattaisi olla varteenotettava kansainvälinen yhteistyöareena.

Lopuksi on todettava, että terroristiryhmät tunnetusti rahoittavat toimintaansa kaikkialla maailmassa rikosten avulla. Todisteita on esimerkiksi siitä, että pienet terroristiryhmät hankkivat varoja luottokorttipetoksilla. Ranskalaisten terrorismiasiantuntijoiden mukaan ääri-islamilaiset terroristiryhmät ovat Ranskassa uhkailun avulla käyttäneet maahanmuuttajayhteisönsä jäsenten omistamia pieniä elintarvikeliikkeitä sekä tulonlähteinä että muilla rikoksilla hankittujen rahojen pesupaikkana. Kaiken kaikkiaan on kuitenkin sanottava, että vaikka tällainen rikollisuus voi olla tärkeänä apuna terroristiryhmien tai niiden kannattajien jäljittämisessä, sitä ei kuitenkaan yleisesti pidetä varsinaisena järjestäytyneenä rikollisuutena.

Kansainväliset organisaatiot ja terrorisminvastainen toiminta

Tässä luvussa tarkastelemme Suomen kannalta tärkeimpien kansainvälisten organisaatioiden osallistumista ”terrorisminvastaiseen sotaan”. Tällaisia organisaatioita ovat Yhdistyneet kansakunnat, kansainvälisten sääntöjen ja lakien pääasiallinen takuumies; Euroopan unioni, joka vaikuttaa olennaisesti siihen, miten Suomi reagoi ajankohtaisiin kansainvälisiin tapahtumiin niin sisä- kuin ulkopolitiikassakin; ja Nato, Euroopan ensisijainen turvallisuusorganisaatio, jonka kanssa Suomi tekee läheistä yhteistyötä rauhankumppanuustoiminnan kautta. Nämä ovat kaikki valtavia, monimutkaisia, byrokraattisia organisaatioita, eikä meillä valitettavasti ollut aikaa tai asiantuntemusta suorittaa kattavaa, puolueetonta arviointia niiden terrorisminvastaisista toimista – jotka ansaitsisivatkin lisätutkimusta. Esitämme seuraavassa vain lyhyen yleiskatsauksen näiden instituutioiden terrorisminvastaiseen toimintaan sekä joitakin haastattelemiemme asiantuntijoiden ja virkamiesten relevantteja kommentteja ja mielipiteitä.

Yhdistyneet kansakunnat

YK on onnistunut neljänkymmenen viime vuoden aikana laatimaan kaksitoista erilaista terrorisminvastaista yleissopimusta, mutta niissä kaikissa keskitytään tiettyyn teemaan, kuten lentokonekaappauksiin tai panttivankien ottamiseen, eikä terrorismiin *per se*. Tämä johtuu siitä, että kolmen vuosikymmenen ponnisteluista huolimatta YK ei ole pystynyt muotoilemaan sellaista terrorismin määritelmää, jonka kaikki sen jäsenet hyväksyisivät. Vaikeudet johtuvat pyrkimyksestä tehdä ero kansallisten vapau-

tusliikkeiden ja terroristiryhmien välillä, mitä ovat vaatineet varsinkin arabivaltiot, jotka tukevat palestiinalaisia heidän vastustaessaan Israelia sekä Pakistan, joka tukee Kashmirin separatistien pyrkimystä irtautua Intiasta.[119]

Tällaiset asiat vaikuttivat taustalla YK:n ryhtyessä toimiin syyskuun 11. päivän terrori-iskujen jälkeen. Syyskuun 28. päivänä 2001 hyväksytty päätöslauselma 1373 loi terrorismin torjunnalle kansainvälisen oikeudellisen peruskehyksen[120]. YK:n onnistui jälleen välttää määrittelemästä terrorismia kovin tarkkaan; tosin pääsihteeri Kofi Annan on sanonut, että vaikka hän ymmärtääkin ”juridisen tarkkuuden” merkityksen, tärkeämpää on kuitenkin ”moraalinen selkeys”[121].

Päätöslauselman 1373 mukaan kaikkien allekirjoittajavaltioiden on raportoitava päätöslauselman täytäntöönpanosta 90 päivän kuluessa turvallisuusneuvoston vastikään perustamalle terrorisminvastaiselle komitealle. Jäsenmaiden raportit erosivat toisistaan huomattavasti sekä kooltaan että lukumäärältään. Komitean tarkoituksena ei ole esittää sanktioita niitä valtioita vastaan, jotka eivät pane päätöslauselmaa täytäntöön, vaan pikemminkin edistää parhaiden käytäntöjen levittämistä. Suomi toimitti komitealle 21.12.2001 ensimmäisen raporttinsa (asiakirja S/2001/1251), jossa annetaan yleiskuva Suomen toimista päätöslauselman 1373 noudattamiseksi. Komitea pyysi vielä lisäselvityksiä, jotka Suomen hallitus toimitti 11.7.2002 (S/2002/879) ja 25.2.2003 (S/2003/279).[122]

Kansainvälisen terrorisminvastaisen toiminnan koordinoinnista vastaava Italian entinen suurlähettiläs toteaa, että vaikka vielä on turhan aikaista sanoa, tuottaako terrorisminvastaisen komitean työ tuloksia vai ei, kaiken kaikkiaan päätöslauselma 1373 oli erittäin tärkeä sikäli, että sen avulla saatiin nopeasti luotua oikeudellinen viitekehys, johon muut kansalliset ja kansainväliset organisaatiot saattoivat perustaa terrorisminvastaisen toimintansa[123]. Haastattelemiemme analyytikoiden ja asiantuntijoiden mielipiteet menivät ristiin: Erään amerikkalaisen ana-

lyytikon mukaan YK:n toiminta oli ollut voimatonta. Hän perusti näkemyksensä siihen, että YK ei ollut saanut vieläkään aikaan toimivaa terrorismin määritelmää. Toisen asiantuntijan mukaan YK ei tule koskaan toimimaan kunnolla terrorismin torjuntaa koskevien tietojen tai tiedusteluaineiston vaihdon keskuksena, koska sille on ominaista perustavanlaatuinen vastenmielisyys tiedustelutoimintaa kohtaan. Toisaalta eräs brittitutkija huomautti, että päätöslauselmassa mainittujen raporttien toimittamisprosentti oli huomattavan suuri verrattuna muihin vastaaviin YK:n aloitteisiin. Eivätkä ainoastaan kolmannen maailman köyhät maat löytäneet puutteita terrorismin torjuntavalmiudestaan – eräs yhdysvaltalainen asiantuntija kertoi, että päätöslauselman 1373 perusteita tutkiessaan Argentiina huomasi tarvitsevansa apua terrorismin rahoituksen vastaisissa toimissa. Tässä mielessä päätöslauselmaa pidettiin hyvin hyödyllisenä sikäli, että kaikkien maiden oli tarkistettava oma lainsäädäntönsä ja sisäiset turvallisuusrakenteensa terrorismin uhan valossa.

YK:n toiminta on myös luonut pohjan muulle kansainvälisille yhteistyölle – esimerkiksi EU auttaa tällä hetkellä muita valtioita täyttämään päätöslauselman edellyttämät velvoitteensa (ks. jäljempänä).

Nämä rakenteet saatiin onneksi aikaan syyskuun 11. päivän tapahtumia seuranneen yhteistyöhengen vielä vallitessa. Ei ole varmaa, vaikuttaako Irakin sodan aiheuttama kansainvälinen jännitys YK:n terrorisminvastaiseen toimintaan. Toivon mukaan näin ei käy, koska YK:n toimet ovat selvästi antaneet suunnan useiden maiden pyrkimyksille terrorismin pysäyttämiseksi ja auttaneet niitä terrorismin torjunnassa.

Euroopan unioni[124]

Kuten jo mainitsimme, YK:n päätöslauselma 1373 oli keskeinen oikeudellinen peruste EU:n reaktiolle syyskuun 11. päivän ta-

pahtumiin. EU reagoi hyökkäyksiin nopeasti osoittaakseen solidaarisuutta yhdysvaltalaisille ja USA:n hallitukselle sekä varmistaakseen, että Eurooppa olisi niin turvassa hyökkäyksiltä kuin se ylipäänsä oli mahdollista. Epäilemättä syyskuun 11. antoi valtavan sysäyksen eurooppalaiselle yhteistyölle, ja jäsenvaltioiden väliset ongelmat työnnettiin nopeasti syrjään yksimielisten aloitteiden ja ohjelmien luomiseksi. Erään haastattelemamme Euroopan komission virkamiehen mukaan tämä alkuajan innostus on alkanut hiipua, ja edessä on näkökulmasta riippuen joko ”stagnaation tai stabilisaation” aika. Eräs Eurooppa-neuvoston sihteeristön vanhempi virkamies kertoi, että tunnelmat ovat ristiriitaiset: toisaalta unioni on virallisesti tunnustanut ääri-islamilaisen terrorismin uhan, mutta koska Eurooppaan ei ole isketty, monet ajattelevat, että terrorismi ei ole vakava uhka EU:lle. Kun ottaa huomioon ääri-islamilaisten terroristien ilmeiset suunnitelmat iskeä Euroopassa, jotka Euroopan poliisiviranomaiset ja tiedustelupalvelut ovat onnistuneet tekemään tyhjiksi, tämä vaikuttaa varsin omituiselta – Eurooppa on onnistunut estämään hyökkäyksen, ja sen vuoksi omahyväisesti kyseenalaistamaan hyökkäyksen mahdollisuuden ylipäänsä.

EU:n toiminta voidaan jakaa ulkoiseen ja sisäiseen toimintaan, mikä näkyy kahdessa tärkeässä työryhmässä: II:n pilarin (ulko- ja turvallisuuspolitiikka) alainen COTER, joka keskittyy ulkoapäin uhkaavaan terrorismiin ja III:n pilarin (oikeus- ja sisäasiat) alainen ”terrorismityöryhmä”, joka käsittelee poliisi- ja tiedusteluasioita.

Sisäasiat:

Useat haastattelemamme riippumattomat asiantuntijat huomauttivat, että eurooppalainen pidätysmääräys (joka oli itse asiassa mukana jo vuoden 1999 Tampereen Eurooppa-neuvoston päätelmissä, mutta joka otettiin käyttöön vasta syyskuun 11. päivän tapahtumien aiheuttaman poliittisen sysäyksen myötä) ja yhteinen terrorismin määritelmä ovat EU:n saavuttamia hy-

vin merkittäviä edistysaskeleita. Yhteisen terrorismin määritelmän myötä EU:sta onkin tullut ensimmäinen kansainvälinen elin, joka on pystynyt ilmiön määrittelemään. Erään asiantuntijan mielestä määritelmä on liian laaja, ja mieleen tulee, oliko sen laatimisen takana muita tarkoitusperiä. EU:n linja kuitenkin on, että laadinnassa oltiin erittäin varovaisia siksi, ettei määritelmä kattaisi sellaista poliittista toimintaa, joka voi johtaa lain rikkomiseen, mutta jota ei yleisesti pidetä terrorismina – esimerkiksi suora toiminta, poliittiset mielenosoitusmarssit ja niin edelleen.

Mitä tulee tiedustelutietojen jakamiseen ja jäsenmaiden poliisiviranomaisten ja turvallisuuspalvelujen väliseen yhteistyöhön, on selvää, että EU:n tarjoama ”lisäarvo” oli pienehköä. Tämä ei sinällään haittaa, koska EU istuu jo ennestään olemassa olleen, jäsenmaiden välisten ja myös muita EU:n ulkopuolisia eurooppalaisia valtioita käsittävän, kahdenkeskisten tiedusteluyhteyksien muodostaman verkoston huipulla. Aikaisemmin EU (tai silloinen EEC) on vaikuttanut näiden yhteyksien helpottamiseen vuonna 1975 alkaneessa TREVI-prosessissa. Yhteydet ovat erityisen vahvoja sellaisten maiden välillä, jotka ovat vuosien mittaan kohdanneet terrorismia: eräs Lontoossa työskentelevä terrorismiasiantuntija huomautti, että Ranskalla, Saksalla, Isolla-Britannialla, Italialla, Espanjalla ja hiukan vähemmässä määrin myös Alankomailla on kaikilla erinomaiset kahdenkeskiset terrorismin torjuntaa koskevat yhteydet mahdollisista terrorisminvastaista toimintaa koskevista näkemyseroista huolimatta, niin kuin Ison-Britannian ja Ranskan esimerkki selvästi osoittaa*.

Yksi haastattelemamme terrorismiasiantuntija huomautti, että tämä usein unohdetaan Yhdysvalloissa, vaikka useat yhdysvaltalaiset terrorismintorjunta-asiantuntijat ja valtion virkamiehet ovatkin todenneet, että Yhdysvalloilla olisi paljon opittavaa useiden Euroopan maiden kokemuksista. Erään neuvoston sihteeristössä toimivan haastattelemamme henkilön mukaan terrorismin torjunta perustuu hyvin pitkälti ”hyvä veli -verkostoihin”, mutta siinä ei ole mitään vikaa. Alan ammattilaiset tunte-

* Ranska on kritisoinut Isoa-Britanniaa toistuvasti siitä, että se on antanut ääri-islamilaisten militanttien rekrytoida jäseniä ja toimia avoimesti maassa. Ison-Britannian filosofiana on näyttänyt olleen, että pelkästään ihmisiä tarkkailemalla saadaan hyödyllisempiä tietoja kuin harjoittamalla Ranskan suosimaa politiikkaa, jonka mukaan jokainen rekrytoinnista epäilty henkilö pidätetään. Ison-Britannian kanta on koventunut syyskuun 11. päivän jälkeen, ja joidenkin asiantuntijoiden mukaan perinteinen politiikka oli pikemminkin seurausta resurssien keskittämisestä pohjoisirlantilaisen terrorismin torjuntaan ja ääri-islamilaisen terrorismiuhan aliarvioinnista.

vat toisensa, joten puitteet ovat jo olemassa, eikä EU:n tarvitse luoda niitä. EU:sta on paljon hyötyä esimerkiksi parhaiden käytäntöjen levittämisessä alalla, mutta joitakin sen toimista pidetään vähemmän hedelmällisinä. Yksi haastatteluissa mainittu esimerkki oli puheenjohtajamaan kahdesti vuodessa tekemä, jäsenmaille toimitettuihin kyselyihin perustuva uhka-arvio. Arviot ovat saatujen tietojen mukaan keskittyneet toistaiseksi pääasiassa sisäiseen terrorismiin, ja niissä on sanottu olevan vain vähän sellaista aineistoa, jota ”ei voisi lukea sanomalehdistä”. Nimenomaan ääri-islamilaista terrorismia käsittelemään perustettiin työryhmä, mutta kuten eräs haastateltavamme totesi, se näyttää sittemmin ”nukahtaneen”. Yhtenä ongelmana mainittiin, ettei komissio johda toimintaa mitenkään; osasyyksi esitettiin komission vähäistä asiantuntemusta. Haastattelemamme neuvoston työntekijä totesi, että komissiossa on vain yksi henkilö, jolla on todella laajaa asiantuntemusta terrorismista. Toinen suuri ongelma on, että monet EU:n instituutioissa toimivat ihmiset, komissaarit mukaan luettuina, pitävät monissa asioissa matalaa profiilia, kunnes Irakin tilanteen kehitys on selvillä[125].

Europolin merkitys on kasvanut syyskuun 11. päivän tapausten johdosta; välittömästi hyökkäysten jälkeen siihen komennettiin asiantuntijoita kaikista jäsenmaista, ja perustettiin terrorisminvastainen ad hoc -yksikkö, joka on sittemmin liitetty pysyväksi osaksi Europolia. Suhteita USA:n poliisiviranomaisiin on myös vahvistettu solmimalla tietojen jakamista koskeva sopimus sekä vaihtamalla yhteyshenkilöitä Europolin ja FBI:n kesken. Eräs virkamies Yhdysvaltain ulkoministeriön terrorisminvastaiselta osastolta kertoi, ettei terrorismin torjuntaa koskevia tiedustelutietoja voi millään jakaa koko EU:n kanssa, joten toivoa sopii, että tämä uusi yhteys Europolin ja FBI:n välillä voi osaltaan ratkaista tämän ongelman. Varsinkin Europolin analysointikyky on erittäin hyvä, ja se voi havaita kehityskulkuja, joita yksittäiset valtiot eivät pysty havaitsemaan. Haastattelemamme neuvoston sihteeristön virkamies sanoi, että tiedustelupalvelujen tapaan

Europol on eräänlainen verkosto, jossa monet alan ammattilaiset tuntevat toisensa jo Europolia edeltävältä ajalta. Tältä vahvalta perustalta on hyvä ponnistaa, ja mikäli Europol saa oikeanlaista poliittista tukea, siitä voi tulla erittäin hyödyllinen toimija terrorismin torjunnassa. Tätä käsitystä tuki oma-aloitteisesti eräs haastattelemamme ruotsalainen poliisi, jonka mukaan Europolin mahdollistamat kahdenväliset poliittiset yhteydet ovat tärkeitä, vaikka toiminnallinen ”lisäarvo” onkin toistaiseksi ollut merkitykseltään vähäistä.

Eurojust on EU:n kolmannen pilarin alaisuuteen kuuluva uudehko organisaatio. Ehkäpä juuri organisaation lyhyen historian vuoksi yksikään haastattelemistamme henkilöistä ei nimenomaisesti maininnut sitä. Yhtä kaikki, tämä viidentoista syyttäjäviranomaisen muodostama organisaatio, joka on vastuussa rajat ylittävän vakavan rikollisuuden (myös terrorismin) torjunnan koordinoinnista ja yhteistyöstä, on jo merkittävällä tavalla myötävaikuttanut terrorismin torjuntaan. Sillä oli ensiarvoisen tärkeä rooli niiden tutkimusten koordinoinnissa, joiden ansiosta USA:n Pariisin suurlähetystöä, Strasbourgin joulutoria ja Belgian Kleine Brogelissa sijaitsevaa USA:n lentotukikohtaa vastaan suunnitellut terrori-iskut saatiin estettyä.

Toinen tärkeä sisäasioita koskeva alue, jonka toimintaan EU osallistuu, on siviiliväestön suojeleminen varsinkin kemiallisin, biologisin, säteily- tai ydinasein (CBRN) tehtäviltä terrori-iskuilta. Tähän liittyy muun muassa seuraavien toimien jatkuva organisointi: asiantuntijoiden toimittaminen, jotta voidaan koordinoida toimia hätätilanteissa, terrorismin torjuntaa koskevan jäsenmaiden asiantuntemuksen ja resurssien arviointi, unioninlaajuinen viestintäjärjestelmä hätätilanteiden varalle, valvontakeskuksen perustaminen ja tarvittavan koulutuksen ja harjoitusten järjestäminen.

Ulkosuhteet:
EU:n ulkosuhteissa terrorismin torjunnalla on nykyisin keskeinen rooli. Seuraavassa esitetyt asiat perustuvat komission ulkosuhteiden pääosastossa työskentelevän vanhemman virkamiehen haastatteluun. Ensinnäkin hänen mukaansa EU:n jäsenyyttä G8-ryhmässä usein aliarvioidaan. G8-ryhmässä on erityinen terrorismia käsittelevä työryhmä, niin kutsuttu Rooman ryhmä, jossa EU:n ulkosuhteiden pääosasto on edustettuna. Mutta on olemassa myös toinen, organisoitua rikollisuutta käsittelevä työryhmä nimeltä Lyonin ryhmä, jonka kokouksiin osallistuu komission oikeus- ja sisäasioiden edustaja. Komissio on huomannut, että nämä ryhmät täydentävät toisiaan erinomaisesti, ja monet terrorismin torjuntatoimet pannaan itse asiassa toimeen kolmannen, oikeus- ja sisäasioita koskevan pilarin nojalla. G8-ryhmän kautta tehdään suoraa terrorismin torjuntaan tähtäävää yhteistyötä, ja ryhmällä on tärkeä rooli Venäjän kanssa yhteistyössä tehtävässä uhkien vähentämistoiminnassa. G8-ryhmän maailmanlaajuisen kumppanuusohjelman kautta pyritään suojaamaan kaikki Venäjän joukkotuhoaseet sekä pysäyttämään tiedemiesten ja insinöörien ”aivovuodon” kautta tapahtuvan terrorismia hyödyttävän tiedon leviäminen. Tällä on selkeästi ollut huomattava vaikutus kaikkein vakavimman terrorismin torjumisessa.

Nykyään EU sisällyttää terrorismin torjuntaa koskevia lausekkeita kaikkiin kolmansien maissa kanssa tehtäviin sopimuksiin. Sopimukset perustuvat YK:n päätöslauselmaan 1373, ja niiden tavoitteena on auttaa kyseisiä kolmannen maailman valtioita saavuttamaan YK:n asettamat standardit. Pilottihanke on jo käynnistetty Pakistanin, Filippiinien ja Indonesian kanssa. Jäsenvaltiot antavat hankkeen käyttöön asiantuntijoita (pilottiprojektissa käytetyt asiantuntijat ovat poliisi, tutkintatuomari ja tuomari), jotka matkustavat kyseisiin maihin, tutustuvat niiden terrorisminvastaisiin rakenteisiin ja sitten laativat raportin ja kertovat näkemyksensä siitä, miten rakenteita voisi parantaa.

EU voi sitten auttaa sellaisissa ongelmissa, joita kyseinen maa ei voi yksin ratkaista. Tätä ei kuitenkaan tehdä yksittäisenä hankkeena, vaan osana useita vuosia kestävää kumppanuusohjelmaa, jonka EU aloittaa kyseisen valtion kanssa. Tässä asioita katsotaan siis kokonaisvaltaisemmin kuin valtion antaessa apua toiselle valtiolle. Esimerkiksi pantaessa täytäntöön terrorisminvastaisia toimia otetaan huomioon myös ihmisoikeuskysymykset. Tähän mennessä pilottiprojekti on otettu vastaan hyvin ja se on onnistunut erinomaisesti.

Johtopäätökset:
EU reagoi poikkeuksellisen nopeasti ja päättäväisesti syyskuun 11. päivän terrori-iskuun. Poliittinen tarmo on sittemmin selkeästi vähentynyt, mutta terrorismin torjunta näyttää kuitenkin päässeen pysyvästi EU:n asialistalle niin sisä- kuin ulkoasioissakin. Juuri nyt ajankohtaisella Euroopan perustuslakiprosessilla on ratkaiseva merkitys Euroopan tulevaisuudelle. Useat haastattelemamme henkilöt, muiden muassa EU:n virkamiehet ja Ruotsin ja Ison-Britannian hallituksen virkamiehet, kiinnittivät huomiota esitetyn *solidaarisuuslausekkeen*[126] merkitykseen. Jos jossakin EU-maassa tapahtuisi nyt vakava terroristi-isku, olisi itsestään selvää, että muut jäsenvaltiot antaisivat apua kumppanilleen jollakin tavalla, mutta avun määrä saattaisi olla suurempi tai sen antaminen järjestelmällisempää, jos Euroopan perustuslaissa olisi solidaarisuuslauseke. Liittoutumattomat jäsenvaltiot ovat selvästi huolestuneita siitä, ettei lausekkeesta vain tule Naton perustamissopimuksen 5. artiklaa käytännössä vastaava. Ruotsin hallituksen virkamiehet korostivat tätä seikkaa, ja sama asia oletettavasti huolestuttaa myös Suomea.

Sekä kahdenvälinen että EU:n instituutioiden kautta tapahtuva eurooppalainen yhteistyö terrorismin torjumiseksi näyttää olevan laajaa ja melko hedelmällistä. EU:ssa ei ole sattunut ääri-islamilaisten tekemää terrori-iskua pariin vuoteen. Tämä ei johtune siitä, etteikö olisi olemassa ääri-islamilaisia ryhmitty-

miä, jotka iskisivät Eurooppaan, vaan siitä, että toistaiseksi Euroopan maiden poliisiviranomaiset ovat onnistuneet tekemään tyhjäksi niiden suunnitelmat. On tietysti olemassa vaara, että tämä saa ihmiset kuvittelemaan, ettei uhkaa olekaan; on huolestuttavaa, että useat Euroopan terrorismin torjuntaa seuraavista haastateltavistamme totesivat, että tarvittaisiin isku Eurooppaan, jotta yleisesti tajuttaisiin, miten vakavasta Eurooppaa koskevasta uhasta on kysymys.

Nato/rauhankumppanuus[127]

Eräs johtava ranskalainen terrorismin torjunnan asiantuntija kertoi, että terrorismin torjunta on ja tulee olemaan 80–90-prosenttisesti poliisin ja tiedustelupalveluiden hoitamaa toimintaa. Vain pieni osa siitä on sotilaallista toimintaa, ja siksi Naton rooli on todennäköisesti marginaalinen. Heti syyskuun 11. päivän iskujen jälkimainingeissa näin ei kuitenkaan näyttänyt olevan. Nato otti historiallisesti merkittävän askeleen turvautumalla liittoutuman perustamissopimuksen yhteistä puolustusta koskevaan 5. artiklaan eli toteamalla, että isku USA:han oli isku kaikkia liittoutuneita vastaan. Tästä oli eräitä käytännön seuraamuksia: Naton AWACS-tutkakoneita sijoitettiin Yhdysvaltoihin, jotta saatiin vapautettua Yhdysvaltain koneita Afganistaniin tehtävää iskua varten. Samanlaisiin toimenpiteisiin ryhdyttiin itäisellä Välimerellä sijaitsevien merivoimien joukkojen kohdalla. Silti monet ovat sitä mieltä, että Yhdysvallat sivuutti kokonaan 5. artiklaa koskevan julistuksen poliittisen merkityksen[128]. Yksi haastattelemamme yhdysvaltalainen asiantuntija ja entinen hallintovirkamies sanoi, että antamalla Natolle edes pieni, lähinnä symbolinen rooli Afganistanissa liittoutumaa olisi voitu vahvistaa, mutta Yhdysvaltojen valitsema politiikka itse asiassa heikensi sitä.

Kaikesta huolimatta Natolla on mandaatti puuttua terroris-

min torjuntaa koskeviin asioihin. Washingtonin huippukokouksessa huhtikuussa 1999 sovittiin uudesta strategisesta konseptista, ja 24. artiklan ensimmäisessä osassa viitataan terrorismiin. NATO Review -lehden päätoimittajan Chris Bennettin mukaan Naton päätös, että ei-valtiollisen toimijan tekemä terrori-isku yhtä jäsenmaata kohtaan voi aktivoida 5. artiklan mukaisen yhteisen puolustuksen merkitsee itse asiassa sitä, että puolustusliitto on ottanut itselleen pitkäaikaisen roolin terrorisminvastaisessa taistelussa[129].

Naton pääsihteeri George Robertson on määritellyt kolme roolia, jotka sotavoimilla, ja siten myös Natolla, voi hänen mielestään olla terrorisminvastaisessa taistelussa: Ensiksikin terrori-iskuilta suojautumiseen tähtäävä puolustustoiminta. Toiseksi, iskujen ehkäisyyn ja estämiseen tähtäävä hyökkäysvalmius. Ja kolmanneksi seurausten hallinta eli terrori-iskujen seurausten rajoittamiseen tähtäävä toiminta[130].

Kehitteillä olevista hyökkäysvalmiutta koskevista seikoista tärkeimpiä ovat Naton valmiusjoukot (Nato Response Force, NRF) ja voimavarasitoumus (Prague Capabilities Commitment, PCC). PCC:n tavoitteena on kehittää eurooppalaisten joukkojen toimintavalmiutta ja ylläpitoa sekä niiden mahdollisuuksia ryhtyä voimankäyttöön myös muualla maailmassa. Afganistanin konfliktin valossa tästä kaikesta voisi selvästi olla hyötyä terrorismin torjunnassa. Raskaat lentokuljetukset, täsmäaseet ja ilmatankkaus ovat kaikki PCC:n tavoitelistassa. Valmiusjoukkojen on tarkoitus olla Naton yhteisiä joukkoja, jotka voidaan saattaa nopeasti toimintavalmiuteen, joita on helppo ylläpitää ja jotka ovat hyvin iskukykyisiä – ja joita voidaan käyttää kaikkialla maailmassa. Niiden on määrä aloittaa toimintansa lokakuuhun 2004 mennessä ja olla täysin valmiit vuoteen 2006 mennessä. Haastattelemiemme Ison-Britannian ulkoministeriön virkamiesten mukaan keskeistä on, saadaanko valmiusjoukkojen ja EU:n nopean toiminnan joukkojen (Rapid Reaction Force, RRF) tarpeet tasapainoon – mutta jos saadaan, kyseiset joukot saattavat

täydentää toisiaan erinomaisesti: valmiusjoukot olisivat luonteeltaan offensiivisempia, mutta ne olisivat kooltaan huomattavasti nopean toiminnan joukkoja pienemmät. Hallitusten ulkopuoliset asiantuntijat olivat huomattavasti skeptisempiä. Yhden mukaan valmiusjoukot saattaisivat kyllä osaltaan ylläpitää USA:n kiinnostusta Natoa kohtaan, mutta niistä ei olisi juurikaan apua terrorismin torjunnassa lähitulevaisuudessa – Afganistanin jälkeen al-Qaidan läsnäolo ei ole mitenkään konkreettista, joten sotavoimien rooli terrorismin torjunnassa on vieläkin pienempi kuin kaksi vuotta sitten.

Naton tämänhetkinen puolustustoiminta ja seuraustenhallintatoiminta menevät monilta osin ristiin. Toiminta keskittyy kemiallisin, biologisin, säteily- tai ydinasein tehtäviin iskuihin, niiden paljastamiseen ja niiltä suojautumiseen. Naton joukkotuhoasekeskus on ollut aktiivinen, mutta tulokset ovat olleet useammastakin syystä rajalliset. Ensinnäkin Naton siviilihenkilökunnan budjetti on pienehkö (erään EU:n komission virkamiehen mukaan jo pelkästään EU:n ulkosuhteisiin osoittama budjetti on 20 kertaa suurempi). Toisaalta vaikeuksia aiheutuu siitä, että on tehtävä yhteistyötä sekä liittoutuman jäsenmaiden sisäministeriöiden että niiden perinteisempien puolustusministeriöiden kanssa. Yhdellä Naton aloitteella yritettiin kartoittaa jäsenten valmiudet toimia kemiallisin, biologisin, säteily- tai ydinasein tehtävien iskujen kohdatessa, mutta se osoittautui huomattavasti oletettua vaikeammaksi. Ison-Britannian ulkoministeriön virkamiesten mukaan keskeinen ongelma on, voidaanko kansallista toimintakykyä antaa liittouman käyttöön. Joka tapauksessa tästä opitut asiat ovat olleet arvokkaita EU:n käynnissä olevalle toiminnalle, jossa käsitellään samanlaisia asioita.

Joihinkin näkyvämpiin toimiin on ryhdytty: Naton merivoimat esimerkiksi ryhtyivät saattamaan jäsenmaiden kauppalaivaston aluksia Gibraltarin salmen läpi, sen jälkeen kun terroriiskujen uhka kauppalaivaston aluksia kohtaan oli käynyt ilmi. Naton tiedustelupalvelun toiminnan ansioksi on laskettu myös

tapaus, jossa kreikkalaiset erikoisjoukot valtasivat Sudaniin matkalla olleen ukrainalaisen aluksen, joka oli täynnä räjähteitä.

Rauhankumppanuuden puitteissa on ollut jonkin verran toimintaa, josta on mainittava erityisesti kumppanimaiden terrorisminvastaisen toimintaohjelman (Partnership Action Plan against Terrorism, PAP-T) laatiminen. Kaiken kaikkiaan meille jäi kuitenkin se käsitys, että rauhankumppanuuden ja euroatlanttisen kumppanuusneuvoston EAPC:n toiminta on hyvin rajallista, koska Naton kumppanimaat ovat luonteeltaan hyvin erilaisia: mukana on monenlaisia valtioita Ruotsin ja Suomen kaltaisista kehittyneistä demokratioista aina Keski-Aasian tasavaltojen kaltaisiin autoritäärisiin ja köyhiin valtioihin. Suomi on järjestänyt muille kumppaneille rajavalvontaa koskevan seminaarin, mutta meitä varoitettiin yliarvioimasta tällaisten tilaisuuksien tuloksia – suurin saavutus on usein siinä, että saadaan kaikki osanottajat samaan huoneeseen oikeana päivänä. Ylipäänsä meille kerrottiin, että Suomen yhteistyö Naton kanssa terrorismiasioissa on ongelmallista, koska liittoutuma on hyvin tiivis ja ei ole yhtä ainoaa työryhmää tai komiteaa, joka voisi toimia tällaisen yhteistyön keskuksena. Toisekseen sisäministeriö keskittää yhteistyöpyrkimyksensä Europoliin ja EU:n instituutioihin, mikä tarkoittaa sitä, että sillä ei ole paljoakaan kiinnostusta tai resursseja keskittyä Naton yhteistyöpyrkimyksiin.

Johtopäätökset

Lokakuussa 2002 tapahtunut Myyrmannin ostoskeskuksen pommi-isku osoitti selvästi, kuinka helppoa terroristien olisi iskeä Suomeen. Vaikka tässä tapauksessa teolle ei pystytäkään osoittamaan mitään järjellistä poliittista motiivia, tapaus osoitti yhteiskuntamme haavoittuvuuden yhdenkin sellaisen henkilön toimille, jolla on kohtuullinen koulutus, joka pääsee helposti käsiksi Internetin valtavaan tietomäärään ja jolla on pommitarvikkeiden hankkimiseen tarvittavat, hyvin vaatimattomat taloudelliset resurssit. Ei tarvittu maailmanlaajuista salaliittoa, ei koulutusta terroristileirillä, ei monimutkaisia kansainvälisiä rahoituskuvioita eikä terroristien tai laitteiden salakuljettamista rajojen yli. Nykyaikana on halutessaan helppo ryhtyä terroristiksi.

Tästä huolimatta olemme sitä mieltä, että Suomi on epätodennäköinen terrori-iskun kohde. Vaikkakaan asialleen sitoutuneen ääri-islamilaisen terroristin maailmankuva ei tunne puolueettomuuden käsitettä, kuten olemme yllä todenneet, on selvää, että Suomen sekä poliittisesti että maantieteellisesti syrjäinen asema puoltaa voimakkaasti sitä, että kansainväliset terroristit *eivät* valitsisi Suomea iskun kohteeksi. Muualta löytyy runsaasti muita helpommin saavutettavia kohteita, joihin on myös helpompi iskeä. Niinpä tuntuisi erittäin epätodennäköiseltä, että kukaan viitsisi iskeä Suomessa ilman nimenomaista syytä. Iskun kustannukset olisivat liian suuret ja sen symboliarvo liian pieni.

Näin ollen on vain kaksi vaihtoehtoa, miten Suomi voisi silti joutua iskun kohteeksi. Ensinnäkin Suomea edustavia kohteita vastaan voidaan hyökätä ulkomailla. Kolme todennäköisintä kohdetta ovat suurlähetystöt, rauhanturvajoukot ja matkailijat – al-Qaida on osoittanut voivansa iskeä mihin tahansa näistä. Koska ääri-islamilaisten terroristien pääkohteina olleet valtiot, Yhdysvallat etunenässä, parantavat jatkuvasti lähetystöjensä ja

ulkomaille sijoitettujen joukkojensa turvallisuutta, erityisenä vaarana on, että iskut suunnataankin muihin ”länsimaisiin” kohteisiin. Iskujen kohteena ovat olleet saksalaiset rauhanturvaajat Kabulissa, eri puolilta maailmaa tulleet turistit Balilla, espanjalainen ja mahdollisesti belgialainen kohde Casablancassa sekä Riadissa asuvat länsimaiset siviilihenkilöt. Kaikki nämä esimerkit osoittavat, että ääri-islamilaisten terroristien viha ei rajoitu USA:han tai sen lähimpiin liittolaisiin.

Toisaalta Suomea vastaan voisi iskeä joku täällä jo asuva ääri-islamilainen militantti. Kuten raportissa toteamme, tämä vaikuttaa tällä hetkellä erittäin epätodennäköiseltä. Suomen muslimiyhteisössä näyttää olevan hyvin vähän radikaalia militanttia toimintaa. On toivottavaa, että tilanne jatkuu samanlaisena, mutta tästä ei ole varmuutta.

Muista Euroopan maista saatujen kokemusten valossa näyttää siltä, että varsinkin joitakin nuorempia muslimeja viehättää heidän uskontonsa globaalimpi versio. Kun islaminuskosta on riisuttu paikalliset perinteet ja muslimimaailman eri alueille ominaiset tavat, jäljelle jää usko, joka on omiaan johtamaan ääri-islamilaiseen maailmankatsomukseen. Lisäksi erilaisiin etnisiin vähemmistöihin kuuluvat muslimit eri puolilla Eurooppaa kärsivät yhä ennakkoluuloista, rasismista ja epätasa-arvosta. Tämä luo ilmapiiriä, jossa ääri-islamilaisten sotaisa retoriikka kuulostaa entistäkin houkuttelevalta, koska se on tarjoavinaan ratkaisun näihin sinänsä todellisiin ongelmiin. Globaalistuneessa maailmassa on lisäksi saatavissa enemmän suorankäden tietoa muslimien tilanteesta eri puolilla maailmaa: niinkin erilaisten alueiden kuin Palestiinan, Kashmirin ja Tšetšenian muslimiyhteisöissä käytävä hyvin kouriintuntuva poliittinen ja sotilaallinen kamppailu nähdäänkin helposti yhtenä iskuna ”muslimikansakuntaa” vastaan – mikä vahvistaa ääri-islamilaista maailmankuvaa. Ja juuri se sama teknologia, jonka avulla meille välitetään nämä uutiset, helpottaa myös samanmielisten ihmisten kohtaamista riippumatta siitä, missä päin maailmaa he asuvat. Ei tarvi-

ta Suomessa asuvia ääri-islamilaisia oppineita, jotka lietsovat vihaa, kun heidän saarnansa voi ladata Internetistä.

Eräs haastattelemamme ruotsalainen virkamies totesi ääri-islamilaisesta terrorismista, että hänen uskoakseen suurin riski Ruotsin kannalta ei ole organisoitu kansainvälinen salaliitto, vaan ”yksinäinen hullu”; olemmehan nähneet äärioikeistolaisuudesta tai -vasemmistolaisuudesta vaikutteita saaneiden ”yksinäisten hullujen” ryhtyvän väkivaltaan. Mutta tällaisen mahdollisen terroristin kutsuminen hulluksi on itse asiassa vastuunpakoilua; aivan kuin meidän toimintamme ei vaikuttaisi hänen toimintaansa. Mitä paremmin maahanmuuttajat integroituvat yhteiskuntaan, sitä epätodennäköisempiä tällaiset iskut ovat.

Emme tulleet mihinkään selkeän suoraviivaiseen lopputulokseen arviossamme kansainvälisten organisaatioiden reaktioista syyskuun 11. päivän terrori-iskuihin. YK:n, EU:n ja Naton toiminnassa näkyy selvästi pommi-iskujen jälkimainingeissa vallinnut valtava poliittinen paine ”tehdä jotain”, ja aivan selvästi jotkut niiden toimista ovatkin olleet hyödyllisiä ja tehokkaita. On kuitenkin selvää, että näissä organisaatioissa ymmärrettiin vain osittain, millaisesta ilmiöstä oli kyse, mikä rajoitti toimintamahdollisuuksia. Syyskuun 11. päivä osoitti kaikille maailman asevoimille, että terrorismi voi nyt olla suurimpia uhkia valtion turvallisuudelle, mutta että asevoimien mahdollisuudet torjua sitä ovat parhaimmillaankin äärimmäisen pienet. Sotavoiman käyttö terrori-iskujen estämisessä on ongelmallista, mikä näkyy siinä, että Naton tuntuu olevan vaikea löytää omaa rooliaan terrorisminvastaisessa taistelussa.

Kuten johdannossa totesimme, näissä asioissa on tärkeää säilyttää suhteellisuudentaju. Jos Yhdysvalloissa tehtäisiin toinen syyskuun 11. päivän terrori-iskua laajuudeltaan vastaava isku, sen vaikutukset maailmantalouteen olisivat aivan varmasti katastrofaaliset. Pitkällä aikavälillä sen vaikutukset Suomeen olisivat kauaskantoisemmat kuin pienemmän Suomessa tehdyn terrori-iskun vaikutukset – riippumatta siitä, kuinka traaginen täl-

lainen isku olisi. Myyrmannin pommi-isku oli tragedia ja järkyttävä kokemus kaikille, joita se koski, mutta se *ei* uhannut maan vakautta millään tavalla; itse asiassa suurin osa kansalaisista jatkoi elämäänsä aivan entiseen tapaan. Ison-Britannian IRA:n ja Espanjan Etan toiminnasta saamat kokemukset sekä monien muiden Euroopan maiden terrorismista saamat kokemukset osoittavat, että demokratiat eivät ole hauraita, vaan ne kestävät voimakkaita iskuja ja toipuvat niistä. Ne voivat taistella terrorismia vastaan, ja vaikka ne eivät voisikaan kokonaan eliminoida sitä, ne voivat marginalisoida sen ja varmistaa, ettei se pysäytä maan normaalia demokraattista elämää. Loppujen lopuksi juuri näin voimme parhaiten suojautua terrorismia vastaan.

Viitteet

[1] US Department of Transport, Bureau of Transportation Statistics (2002) *National Transportation Statistics 2002* http://www.bts.gov/publications/nts/index.html

[2] Ks. esimerkiksi: "Terrorism's Slippery Definition Eludes UN Diplomats" *CS Monitor* 4.2.2002

[3]Whitaker, Brian "The definition of terrorism" *The Guardian* 7.5.2001

[4] *HS International Edition* 21.3.2001

[5] Kurth Cronin, A (2002) "Behind the Curve: Globalization and International Terrorism" *International Security* Vol. 27, No. 3 Winter 2002/03 (s. 32)

[6] Burke, Jason (2003) *Al-Qaeda: Casting a Shadow of Terror* London, I. B. Tauris (s. 24)

[7] Jussila, Hentilä, Nevakivi (1999) *From Grand Duchy to a Modern State* London, Hurst and Company (s. 113)

[8] Azzam, Maha (February 2003) *Al-Qaeda: the misunderstood Wahhabi connection and the ideology of violence* London, RIIA Middle East Programme (Briefing Paper No.1)

[9] Ks. Kiiskinen, Jyrki (1997) "When the revolution comes" *Books From Finland* No. 4 1997. Artikkeli on arvostelu Tapani Suomisen teoksesta *Ehkä teloitamme jonkun: Opiskelijaradikalismi ja vallankumousfiktio 1960- ja 1970-lukujen Suomessa, Norjassa ja Länsi-Saksassa.*

[10] Kiander, J (2001) *Laman opetukset. Suomen 1990-luvun kriisin syyt ja seuraukset.* Valtion taloudellinen tutkimuskeskus, Helsinki.

[11] Ks. esimerkiksi ruotsalaisen kansanedustajan Mauricio Rojasin kommentit artikkelissa "A survey of the Nordic Region" s. 12 *The Economist* 14.6.2003.

[12] Ks. http://www.vaikuttava.net/article.php?sid=3045, http://www.vaikuttava.net/article.php?sid=1495. Jälkimmäisen artikkelin kirjoittaja toteaa mielenkiintoisesti, että "haluamme toimia väkivallattomasti, mutta jos poliisi tuhoaa mahdollisuuden järjestettyyn toimintaan ja käyttää yhtä väkivaltaisia otteita kuin Göteborgissa ja Genovassa, kukaan ei voi taata, että kaikki mielenosoittajat pysyvät väkivallattomina."

[13] http://personal.inet.fi/musiikki/hya/manty/kkkvj2001.html tai http://www.indymedia.no/print.php?id=3933

[14] Ks. *HS International Edition* 7.12.2001

[15] Supon 2002 vuosikertomuksen englanninkielisestä tiivistelmästä käy ilmi, että myös Supo seuraa "ulkoparlamentaarista eläinoikeusliikettä".

[16] Merkittävä amerikkalainen antropologi Clifford Geertz on kirjoittanut erinomaisen kaksiosaisen artikkelin ("Which Way to Mecca?" I osa 3.6.2003 ja II osa 3.7.2003) lehdessä *The New York Review of Books.* Hän tarkastelee lukuisia syyskuun 11. päivän jälkeen julkaistuja kirjoja islamilaisuudesta ja ääri-islamilaisuudesta. Hänen mukaansa hyvin harva kirja on kirjoitettu ilman jotain tarkoitusperää ja kirjojen taso vaihtelee huomattavasti. Siitä huolimatta hän toteaa, että Gilles Kepelin merkittävä tutkielma "Jihad: The trail of political Islam" on yksi kattavimpia ja tieteellisesti ansiokkaimpia

julkaisuja ja että professori Kepelin analyysi vaikutti merkittävästi Geertzin käsitykseen ilmiöstä.

[17] Benjamin 2002:50

[18] *Salaf* innoittivat salafismia, joka on 1800-luvun lopulla syntynyt islamilainen uudistusliike. *Salaf* tarkoittaa hurskaiden esi-isien tietä, mutta nykyään jotkut fundamentalistimuslimit, kuten wahhabit, käyttävät sitä erottaakseen itsensä heidän käsityksensä mukaan huonoista muslimeista, jotka eivät seuraa uskoa oikein. (Ks. Kepel 2002:219–220)

[19] Benjamin 2002:45

[20]Profeetan tekojen ja sanojen kokoelma, synonyyminen termin S*unna* kanssa.

[21] Ks. hakusana "Caliphate", Columbia Encyclopedia, Sixth Edition, Copyright (c) 2003 osoitteessa http://www.encyclopedia.com. Hämmentävää kyllä, vähemmistöön kuuluvat shiiamuslimit eivät tunnusta neljää *rashidun*-kalifia. Heidän mukaansa sunni-perinteen neljäs kalifi Ali oli alkuperäinen aito kalifi. Tästä alkoi islamilaisuuden kahtiajakautuminen. Sana "shiia" tarkoittaa "Alin ryhmää". Ks. myös Hiro (2002) luku 1.

[22] "Antakaa siis keisarille mikä keisarille kuuluu ja Jumalalle mikä Jumalalle kuuluu." (Luuk. 20:25).

[23] Ne ovat rukous, pyhiinvaellus, almut, paasto ja uskontunnustus/-todistus.

[24] Benjamin 2002:47–48, Ruthven 2002:135

[25] Wahhabin kuolema ajoitetaan eri lähteissä ristiriitaisesti vuosille 1787–1792.

[26] Hiro 2002:39–41; Benjamin 2002:52–54; Ruthven 2002:136–137; Columbia Encyclopedia, Sixth Edition, 2003

[27] Kepel 2002:61

[28] Kepel 2002:62

[29] Bergen 2002:54; Hiro 2002:143

[30] Hiro 2002:140–142

[31] Azzam 2003:2

[32] Azzam 2003:2

[33] Kepel 2002:25

[34] Kepel 2002:25

[35] Kepel 2002:27–30; Benjamin 2002:57–59, Hiro 2002:63

[36] Hiro 2002:65, 67–68; Kepel 2002:27

[37] ks. Ruthven 2002:76–83

[38] Hiro 2002:66–67

[39] Siegel 2003; myös Ruthven 2002:77–78

[40] Bergen 2002:50; Ruthven 2001

[41] Hiro 2002:206

[42] Bergen 2002: 3. luku; Hiro 2002: 6. luku

[43] Benjamin 2002: 99–100

[44] Abdullah Azzamin teos *Join the Caravan: Al-Jihaad Fesibillah – The forgotten Obligation* on julkaistu Internetissä osoitteessa http://www.religioscope.com/info/doc/jihad/azzam_caravan_1_foreword.htm. On epäselvää, kuka teoksen on kääntänyt ja milloin, mutta kääntäjä mainitsee Azzamin marttyyriyden ja Neuvostoliiton hajoamisen, joten käännös on tehty aikaisintaan vuonna 1992.

[45] Hiro 2002:221

[46] Kepel 2002:315

[47] Bergen 2002:81–82

[48] Hiro 2002:78–79; Benjamin 2002:78

[49] Benjamin 2002:112

[50] Bergen 2002: luku 4, Benjamin 2002:112–3,120–1

[51] Tunnettu Sadatin salamurhan vuonna 1981 oikeuttaneen *fatwan* antajana.

[52] Benjamin 2002:239

[53] Benjamin 2002:20–24

[54] Koko lausuma on julkaistu englanniksi osoitteessa http://www.fas.org/irp/world/para/docs/980223-fatwa.htm.

[55] Benjamin 2002:256–257

[56] Bergen 2002:128

[57] Benjamin 2002:33, 311–313 Bergen 2002;143

[58] Bergen 2002: luku 9

[59] Benjamin 2002:347

[60] http://www.cnn.com/2002/WORLD/europe/10/14/bali.tourists/

[61] Delpech 2002:15; Rogers 2003

[62] Kaksi eri yhdysvaltalaista terrorismiasiantuntijaa kertoi meille, että tiedotusvälineet eivät ymmärtäneet al-Qaidan kansainvälisten toimintojen johtajaksi kutsutun (*Newsweek* 23.6.2003, s. 28) Khalid Shaikh Mohammedin maaliskuussa suoritetun pidätyksen merkitystä al-Qaidan keskeisten toimintojen tuhoamisessa.

[63] Kepel 2002

[64] Ks. YK:n kehitysohjelma/Arab Fund for Economic and Social Development *Arab Human Development Report 2002: Creating Opportunities for Future Generations* New York, UNDP.

[65] Kansainvälisinä esimerkkeinä voidaan mainita panssariajoneuvojen käyttö Heathrow'n lentokentällä Isossa-Britanniassa helmikuussa 2003 tai kansalliskaartin käyttö USA:ssa lentoasemien ja muiden mahdollisten kohteiden, kuten tärkeiden siltojen vartiointiin.

[66] Suomi käyttää nykyisin kehitysapuun 0,35 % BKT:sta; muiden Pohjoismaiden vastaava luku on 0,7 % tai suurempi (www.stat.fi).

[67] USA:n Nairobin ja Dar-es-Salaamin suurlähetystöjen samanaikaiset pommiiskut vuonna 1998 osoittavat selvästi, että al-Qaida näkee suurlähetystöjä vastaan tehtävät iskut keinona iskeä USA:ta vastaan odottamattomalta taholta.

[68] Suojelupoliisi (Supo) *Annual Report 2002: englanninkielinen lyhennelmä* http://www.poliisi.fi/poliisi/supo/home.nsf /pages /446DF80B096E4FB5C2256BE900418357

[69] Ks. esimerkiksi ”Carnage in Casablanca” http://www.cbsnews.com/stories/2003/05/18/attack/main554414.shtml ja ”Bomb Carnage Shocks Morocco” http://news.bbc.co.uk/2/hi/africa/3037157.stm

[70] Ks. Graff-Paris, J ”Is Europe Next?” *Time* 10. 11.2002 (Euroopan painos)

[71] Kurth Cronin 2003:41

[72] Julistus kokonaisuudessaan luettavissa osoitteessa http://www.fas.org/irp/world/para/docs/980223-fatwa.htm

[73] BBC Monitoring ”Bin Laden rails against Crusaders and UN”. Käännös Bin Ladenin arabiankielisestä puheesta, jonka tv-asema Al-Jazeera lähetti 3.11.2001. http://news.bbc.co.uk/2/hi/world/monitoring/media_reports/1636782.stm

[74] ibid.

[75] Roy, Olivier (2003) ”EuroIslam: The Jihad Within?” *The National Interest* Spring 2003.

[76] Geertz, Clifford (2003) ”Which Way to Mecca? Part II” *The New York Review of Books* 3.7.2003 (s. 37, alaviite 3) kommentoi Olivier Royn teosta *L'Islam Mondialsé* (Le Seuil 2002).

[77] Roy (2003) op. cit. (s. 64)

[78] ibid. Yhteys ”länsimaiseen” tieteelliseen tai tekniseen koulutukseen on huomattu muuallakin kuin Euroopassa. Malise Ruthven toteaa, että ne harvat korkealaatuiset tutkimukset, jotka selvittävät islamilaisten fundamentalistien taustoja, tukevat täysin tätä väitettä. Jopa Nasra Hassanin tekemässä laajassa palestiinalaisia itsemurhaiskujen tekijöitä koskevassa tutkimuksessa todetaan, ettei kukaan tekijöistä ollut vailla koulutusta. Ks. Ruthven, M (2002) *A Fury for God: The Islamist Attack on America* London, Granta (s.111–115) (hän tarkastelee Tunisiassa, Egyptissä ja Pakistanissa tehtyjä tutkimuksia), ja Hassan, Hasra (2003) ”An Arsenal of Believers” *The New Yorker* 31.3.2003

[79] Esimerkiksi Jihadunspun.com-sivuston ”Shop”-osastolta voi helposti tilata sellaisia videoita kuin ”Russian Hell” osat I, II ja III, joissa näytetään, kun mujaheddintaistelijat surmaavat ”loisteliaasti” venäläisiä Tšetšeniassa. Jihadunspun-sivustoon liittyy myös mielenkiintoinen sivujuonne: Häpeämättömästi väkivaltaan yllyttävän *jihadi*-henkisen Azzad.com-sivuston kirjoittajat väittävät, että Jihadunspun on todellisuudessa erään länsimaisen turvallisuuspalvelun välikappale. Väitettä perustellaan pitkällisin argumentein. Jos näin todella on, Jihadunspunin videoiden tilaamiseen kannattaa ehkä suhtautua varauksellisesti!

[80] ”’Westernized kid’ grows into 9/11 Suspect” *USA Today* 25.6.2002

[81] ’Rachid’ (2003) ”Inside the mind of a terrorist” *The Observer* 9.3.2003 (www.observer.co.uk/Print/0,3858,4621334,00.html)

[82] Ruthven (2002) op. cit. (s.19–21)

[83] Ks. esim. Norjan puolustusministeriön TERRA-ryhmän tekemä tutkimus algerialaisista GIA-järjestön 1990-luvun puolivälissä rekrytoimista ranskalaismuslimeista. Lia, B. Kjøk, Å. (2001) *Islamist Insurgencies, Diasporic Support Networks, and Their Host States: The Case of the Algerian GIA in Europe 1993-2000* Oslo, FFI/Rapport-2001/

03789 (s. 29–31), ks. myös Kepel (2002) op. cit. s. 310

[84] Stevenson, J (2003) "How Europe and America Defend Themselves" *Foreign Affairs* Vol. 82, No. 3 March/April 2003 (s. 82)

[85] Tanskan television dokumentti Hizb ut-Tahrir -järjestöstä (FST lähetti ohjelman Suomessa toukokuussa 2003)

[86] Roy (2003) op. cit. (s. 70)

[87] Nahdi, Faud "Young, British and ready to fight" *The Guardian* 1.4.2003

[88] Nahdi, Faud "Tel Aviv first, then Manchester?" *The Guardian* 2.5.2003

[89] Ks. Ison-Britannian muslimineuvoston lehdistösihteerin Inayat Bagawalan kommentit "West Asia terror – made in Britain" *Hindustan Times* (New Delhi) 24.5.2003

[90] Roy (2003) op. cit. (s. 70)

[91] "Net Around German Islamic Fundamentalists Gets Tighter" 17.1.2003 *Deutsche Welle World* www.dw-world.de

[92] ICG *The IMU and the Hizb-ut-Tahrir: Implications of the Afghanistan Campaign* 30.1.2002 Central Asia Briefing Osh/Brussels

[93] Whine, M (2003) *Al-Muhajiroun: The portal for Britain's suicide terrorists* www.ict.org.il/articles/articledet.cfm?articleid=484

[94] ibid.

[95] ICG (2002) op. cit.

[96] "Islamists arrested in Russia" *The Guardian* 11.6.2003

[97] "Net Around German Islamic Fundamentalists Gets Tighter" 17.1.2003 *Deutsche Welle World* www.dw-world.de

[98] *Copenhagen Post* -lehden artikkelit ja Tanskan Washingtonin suurlähetystön kotisivujen uutisosasto.

[99] Tanskan television Hizb ut-Tahriria käsittelevä dokumentti.

[100] Roy (2003) op. cit. (s. 67) ja "World: Analyst Speaks about 'Globalisation' of Islam" 28.5.2003 *Radio Free Europe/Radio Liberty* (www.rferl.org)

[101] Ks. Whine (2003) op. cit.; Roy (2003) op. cit.; Martin Jones, D (2003) "Out of Bali: Cybercaliphate Rising" *The National Interest* Spring 2003.

[102] Whine (2003) op. cit.

[103] "After the biggest manhunt in history, no one has been convicted and only two face charges" 6.9.2002 *The Times*

[104] "Couple acquitted on terrorism charges" *Frankfurter Allgemeine Zeitung* 9.5.2003 (http://www.faz.com/)

[105] BBC "Arrests 'ruined' Pakistani's lives" http://news.bbc.co.uk/2/hi/south_asia/2947255.stm

[106] Poikkeuksena on pieni islaminuskoinen tataariyhteisö, joka saapui Suomeen jo Venäjän vallan aikana.

[107] *Helsingin Sanomat* 21.5.2002 (monet ryhmistä voivat tietenkin olla muitakin kuin ääri-islamilaisia ryhmiä)

[108] Gunaratna, Rohan (2003) ”Al-Qaeda’s operational ties with allied groups” *Jane’s Intelligence Review* February 2003

[109] Delpech 2002:54–55

[110] Tämä nimenomainen tapaus on yhä kiistanalainen – vaikka Euroopan eri kaupungeissa pidätettiin suuri joukko ihmisiä, räjähteitä ei löytynyt ja tuliaseitakin vain vähän (ks. Lia, B. Kjøk, Å 2001:42).

[111] ”It won’t be Swede success for Jakarta” 11.6.2003 *The Straits Times* (http://straitstimes.asia1.com.sg)

[112] Kepel (2002) op. cit. (s. 303)

[113] Shapiro, J & Suzan, B (2003) ”The French Experience of Counter-terrorism” *Survival* Vol. 45, Spring 2003 (s. 69)

[114] Ks. http://news.bbc.co.uk/2/hi/south_asia/2980902.stm

[115] Hansen, Annika (2000) ”Muscular Peacekeeping and Terrorism – the Example of Kosovo” teoksessa Lia & Andresen (2000) *Terrorism Political Violence and Organised Crime – Security policy Challenges of Non-State Actors* Oslo FFI Rapport-2000/06444 (s. 10–11)

[116] Andresen (2000)

[117] Andresen (2000) ”The Threat from Russian Organised Crime” teoksessa Lia and Andresen (2000) op. cit. (s. 21)

[118] *Helsingin Sanomat* 7.11.2002

[119] Ks. Jordan M ”Terrorism’s slippery definition eludes UN diplomats” *The Christian Science Monitor* (4.2.2002) http://www.csmonitor.com/2002/0204/p07s02-wogi.html

[120] Päätöslauselma on luettavissa kokonaisuudessaan osoitteessa http://www.un.org/Docs/sc/committees/1373/

[121] Ks. Jordan (2002) op. cit.

[122] Suomen ja muiden YK:n jäsenten terrorisminvastaiselle komitealle toimittamat raportit löytyvät osoitteesta http://www.un.org/Docs/sc/committees/1373/1373reportsEng.htm

[123] Armellini, Antonio (2003) ”International Terrorism: Global Challenges and Italian Responses” *The International Spectator* 1/2003 Vol. XXXVIII s. 106

[124] Kattavia asiantuntijaselvityksiä EU:n terrorisminvastaisista toimista löytyy teoksista Dubois, D (2002) ”The Attack of 11 September: EU-US Cooperation Against Terrorism in the Field of Justice and Home Affairs” *European Foreign Affairs Review* No. 7 2002; Gregory, F (2003) ”The EU’s role in the war on terror” *Jane’s Intelligence Review* January 2003 s.14–17; Duke, S (2003) ”CESDP and the EU Response to 11 September: Identifying the Weakest Link” *European Foreign Affairs Review* No. 7 2002; Den Boer, M Monar, J (2002) ”Keynote Article: 11 September and the Challenges of Global Terrorism to the EU as a Security Actor” *Journal of Common Market Studies* Vol. 40, 2002.

[125] Haastattelu tehtiin 27.3.2003, vain päivää Irakin taisteluiden alkamisen jälkeen.

[126] Ks. ”Final Report of Working Group VIII – Defence” Brussels 16.12.2002, Convention Secretariat CONV 461/02

[127] Perusteellisempia selvityksiä Naton toimista 11. syyskuun iskujen jälkeen ja sen mahdollisesta roolista terrorismin torjunnassa löytyy *NATO Review*'n viime numeroista sekä teoksesta Johnson, R & Zenko, M (2002) "All Dressed Up and No Place to Go: Why NATO Should be on the Front Lines in the War on Terror" *Parameters: US Army War College Quarterly* Winter 2002–03

[128] Bob Woodwardin kuvauksessa Yhdysvaltojen hallinnosta heti 11. syyskuun iskujen jälkeen esitetään, että vaikutti siltä, että 5. artiklan käyttö meni perille ainoastaan ylimmillä tasoilla, ja sitten kun sota oli jo kääntynyt Yhdysvalloille suosiolliseksi, oltiin yhä haluttomia antamaan Natolle minkäänlaista roolia sodassa. Ks. Woodward, Bob (2002) *Bush at War* New York, Simon and Schuster. s. 176, 306.

[129] Bennett, C. (2003) "Combating Terrorism" *NATO Review* Spring 2003 http://www.nato.int/docu/review/ 2003/issue1/english/art2.html

[130] Robertson, G "The Role of the Military in Combating Terrorism" Moskovassa 9.12.2002 pidetty puhe. *International Affairs* Vol.49, no.2/2003 (s. 36)

Lähteet:

Armellini, Antonio (2003) ”International Terrorism: Global Challenges and Italian Responses” *The International Spectator* 1/ 2003 Vol. XXXVIII

Azzam, Abdullah *Join the Caravan: Al-Jihaad Fesibillah – The forgotten Obligation* saatavissa osoitteesta http://www.religioscope.com/info/doc/jihad/azzam

Azzam, Maha (February 2003) *Al-Qaeda: the misunderstood Wahhabi connection and the ideology of violence* London, RIIA Middle East Programme (Briefing Paper No.1)

Benjamin, D. Simon, S. (2002) *The Age of Sacred Terror* New York, Random House

Bennett, C. (2003) ”Combating Terrorism” *NATO Review* Spring 2003 http://www.nato.int/docu/review/ 2003/issue1/english/ art2.html

Bergen, Peter (2002) *Holy War Inc. Inside the Secret World of Osama bin Laden* London, Phoenix

The Bible, King James version

Delpech, Thésèse (2002) *International Terrorism and Europe* Chaillot Papers No. 56; Paris, European Union Institute for Security Studies

Den Boer, M Monar, J (2002) ”Keynote Article: 11 September and the Challenges of Global Terrorism to the EU as a Security Actor” *Journal of Common Market Studies* Vol. 40, 2002

Dubois, D (2002) ”The Attack of 11 September: EU-US Cooperation Against Terrorism in the Field of Justice and Home Affairs” *European Foreign Affairs Review* No. 7 2002

Duke, S (2003) ”CESDP and the EU Response to 11 September: Identifying the Weakest Link” *European Foreign Affairs Review* No. 7 2002

Final Report of Working Group VIII – Defence Brussels 16.12.2002, Convention Secretariat CONV 461/02

Graff-Paris, J ”Is Europe Next?” *Time* 10.11.2002 (European edition)

Geertz, Clifford (2003) ”Which Way to Mecca? Part II” *The New York Review of Books* 3.7.2003

Gregory, F (2003) ”The EU’s role in the war on terror” *Jane’s Intelligence Review* January 2003 s. 14–17

Gunaratna, Rohan (2003) ”Al-Qaeda’s operational ties with allied groups” *Jane’s Intelligence Review* February 2003

Hansen, Annika (2000) ”Muscular Peacekeeping and Terrorism – the Example of Kosovo” teoksessa Lia ja Andresen (2000) *Terrorism Political Violence and Organised Crime – Security policy Challenges of Non-State Actors* Oslo FFI Rapport-2000/06444

Hassan, Hasra (2003) ”An Arsenal of Believers” *The New Yorker* 31.3.2003

Hiro, Dilip (2002) *War Without End: The Rise of Islamist Terrorism and Global Response* London, Routledge

ICG *The IMU and the Hizb-ut-Tahrir: Implications of the Afghanistan Campaign* 30.1.2002 Central Asia Briefing Osh/ Brussels

Johnson, R & Zenko, M (2002) ”All Dressed Up and No Place to Go: Why NATO Should be on the Front Lines in the War on Terror” *Parameters: US Army War College Quarterly* Winter 2002–03

Kepel, Gilles (2002) *Jihad: The Trail of Political Islam* London, I.B. Tauris

Kiander, Jaakko (2001) *Laman opetukset. Suomen 1990-luvun kriisin syyt ja seuraukset* Valtion taloudellinen tutkimuskeskus, Helsinki

Kiiskinen, Jyrki (1997) ”When the revolution comes” *Books From Finland* No. 4 1997

Kurth Cronin, A (2002) ”Behind the Curve: Globalization and International Terrorism” *International Security* Vol. 27, No. 3 Winter 2002/03

Lia, B. Kjøk, Å. (2001) *Islamist Insurgencies, Diasporic Support Networks, and Their Host States: The Case of the Algerian GIA in Europe 1993–2000* Oslo, FFI/Rapport-2001/03789

Martin Jones, D (2003) ”Out of Bali: Cybercaliphate Rising” *The National Interest* Spring 2003.

Nahdi, Faud ”Young, British and ready to fight” *The Guardian* 1.4.2003

Nahdi, Faud ”Tel Aviv first, then Manchester?” *The Guardian*

2.5.2003

Robertson, G ”The Role of the Military in Combating Terrorism” (Moskovassa 9.12.2002 pidetty puhe). *International Affairs* Vol. 49, no. 2/2003 Moscow

Rogers, Paul (2003) ”Al-Qaida: evolution, not comeback” *Open Democracy.net* 22.6.2003 (www.opendemocracy.net)

Roy, Olivier (2003) ”EuroIslam: The Jihad Within?” *The National Interest* Spring 2003.

Ruthven, M (2001) ”This man may become our nemesis” *The Guardian* 10.10.2001

Ruthven, M (2002) *A Fury for God: The Islamist Attack on America* London, Granta

Siegel, Robert (6.5.2003) *Sayyid Qutb's America* Radio-ohjelma ”All Things Considered”, National Public Radio (Washington). Katso myös http://discover.npr.org/features/feature.jhtml?wfId=1253796

Stevenson, J (2003) ”How Europe and America Defend Themselves” *Foreign Affairs* Vol. 82, No. 3 March/April 2003

Supo – Suojelupoliisi *Annual Report 2002: englanninkielinen lyhennelmä* www.poliisi.fi/poliisi/supo/home.nsf /pages /446DF80B096E4FB5C2256BE900418357

UN Development Programme/Arab Fund for Economic and Social Development *Arab Human Development Report 2002: Creating Opportunities for Future Generations* New York, UNDP

Upton A. (1973) *The Communist Parties of Scandinavia and Finland* London, Weidenfield and Nicolson

Whine, M (2003) *Al-Muhajiroun: The portal for Britain's suicide terrorists* www.ict.org.il/articles/articledet.cfm?articleid=484

Woodward, Bob (2002) *Bush at War* New York, Simon and Schuster

Muut lähteet:

Columbia Encyclopaedia, Sixth Edition, Copyright (c) 2003 osoitteessa http://www.encyclopedia.com

Tanskan televisio, dokumentti "Hizb ut-Tahrir" (FST esittänyt Suomessa toukokuussa 2003)

FAS – Federation of Atomic Scientists http://www.fas.org

www.indymedia.no

www.Jihadunspun.com

National Public Radio (Washington)

NATO Review (http://www.nato.int/docu/review/)

http://www.un.org/

US Department of Transport, Bureau of Transportation Statistics

http://www.vaikuttava.net/

Sanomalehdet ja muut tiedotusvälineet:

Al-Jazeera TV (Qatar) käännös: BBC Monitoring
CNN
Copenhagen Post (Kööpenhamina)
BBC News (Lontoo)
CBS News (www.CBSNews.com)
CS Monitor (www.CSMonitor.com)
Deutsche Welle World
The Economist (Lontoo)
Frankfurter Allgemeine Zeitung (Frankfurt)
The Guardian (Lontoo)
Helsingin Sanomat (Helsinki)
Hindustan Times (New Delhi)
Newsweek (New York)
The Observer (Lontoo)
Radio Free Europe/Radio Liberty (www.rferl.org)
The Times (Lontoo)
USA Today

HALUATKO TIETÄÄ LISÄÄ?

Vuoden 2001 syyskuun 11. päivän jälkeen on julkaistu valtava määrä kirjoja, ja asiaan ensi kertaa tutustuvan on vaikeaa erottaa hyvät teokset huonoista. Ennen syyskuun 11. 2001 al-Qaidaa ja bin Ladenia oli tutkinut vain muutama toimittaja, ja heidän teoksensa ovatkin tutustumisen arvoisia. Sekä Peter Bergenin kirja ***Holy War Inc. Inside the Secret World of Osama bin Laden*** (2002, Phoenix) että Jane Corbinin teos ***The Base: Al-Qaeda and the Changing Face of Global Terror*** (2003, Pocket Books) on alun perin kirjoitettu ennen 11.9. 2001, mutta niistä on sittemmin julkaistu uudet, huomattavasti täydennetyt ja ajantasaistetut laitokset, jotka ovat helppolukuisia yleisesityksiä al-Qaidasta. Toimittaja Jason Burke tarkastelee kirjassaan ***Al-Qaeda: Casting a Shadow of Terror*** (2003, I. B. Tauris) al-Qaidan nousua hieman teoreettisemmalta kannalta. Kiinnostavaa on myös se, että Burke perehtyy järjestön toimintaan Etelä-Aasiassa; yleisemminhän keskitytään Lähi-idän tapahtumiin.

Professori Gilles Kepelin ***Jihad: The Trail of Political Islam*** (2002, I.B. Tauris) on ehkä kaikkein kattavin yksiosainen ääri-islamilaisuutta koskeva teos, jossa käsitellään sekä väkivaltaista että väkivallatonta ääri-islamilaisuutta. Kepelin tutkimuksen kohteena on poliittinen islam niinkin erilaisissa yhteiskunnissa kuin Malesiassa ja Turkissa, ja kirjoittaja pyrkii ymmärtämään ääri-islamilaisuuden vetovoimaa ja vaikutusvaltaa tarkkailemalla sitä sosiologisesta näkökulmasta.

Internetistä löytyy valtavasti tietoa, josta osa on hyödyllistä, suuri osa hyödytöntä ja huomattava määrä tavalla tai toisella puolueellista. Yhdysvaltain ulkomaansuhteiden neuvostolla (Council on Foreign Relations) on hyvä sivusto www.terrorismanswers.com, jolta löytyy paljon painavaa taustatietoa terrorismista ympäri maailmaa. Ulkomaansuhteiden neuvosto ei myöskään epäröi tarttua epämiellyttäviin kysymyksiin, joita Yhdysvallat joutuu nyt pohtimaan. Israelilainen International Policy Institute for Counter-Terrorism (ICT) ylläpitää myös hyvää sivustoa, jolla on runsaasti tietoa varsinkin Israelin turvallisuutta uhkaavista ryhmittymistä, mutta myös muuta terrorismiin liittyvää asiaa, kuten tietoa terrori-iskuista ja terroristiryhmistä (http://www.ict.org.il/).

On olemassa paljon erilaisia englanninkielisiä ääri-islamilaisuuteen ja jihadiin liittyviä sivustoja, joihin asiasta kiinnostuneiden kannattaa tutustua (ks. esim. www.1924.org, joka on Hizb ut-Tahrir-organisaatioon kytköksissä oleva brittiläinen sivusto). Internetissä voi myös tutustua ääri-islamilaisten militanttien klassikoiksi luettaviin kirjoituksiin, kuten Abdullah Azzamin kirjaan ***Join the Caravan*** (www.religioscope.com/info/doc/jihad/azzam_caravan_1_foreword.htm).

Aikaisemmin sarjassa ilmestyneet:

Christer Pursiainen & Sinikukka Saari: *Et tu Brute! Suomen Nato-optio ja Venäjä.* UPI-raportti 1/2002.

Christer Pursiainen & Sinikukka Saari: *Et tu Brute! Finland's NATO Option and Russia.* FIIA Report 1/2002.

Hiski Haukkala: *Kohti ulottuvuuksien unionia. Itälaajentumisen vaikutukset pohjoiselle ulottuvuudelle.* UPI-raportti 2/2002.

Hiski Haukkala: *Towards a Union of Dimensions. The effects of eastern enlargement on the Northern Dimension.* FIIA Report 2/2002.

Hanna Ojanen: *EU:n puolustuspolitiikka ja suhteet Natoon: tervetullutta kilpailua.* UPI-raportti 3/2003.

Arkady Moshes: *Ukraine in tomorrow's Europe.* FIIA Report 4/2003.

Arkady Moshes (ed.): *Rethinking the Respective Strategies of Russia and the European Union.* Special FIIA - Carnegie Moscow Center Report 2003.

Soile Kauranen & Henri Vogt: *Piilopoliittisuudesta poliittisuuteen. Afrikan, Karibian ja Tyynenmeren valtioiden ja Euroopan unionin yhteistyön kehitys.* UPI-raportti 5/2003.

Hanna Ojanen (ed.): *Neutrality and non-alignment in Europe today.* FIIA Report 6/2003.

Kansainvälinen terrorismi ja Suomi

Toby Archer

Al-Qaidan iskut Yhdysvaltoja vastaan syyskuun 11. päivänä 2001 osoittivat koko maailmalle, kuinka tuhoisaksi ilmiöksi terrorismi on kehittynyt – selvimmin uhrien suuren määrän, mutta myös taloudellisen sekasorron sekä järkkyneen turvallisuuden tunteen ja tulevaisuuden toivon muodossa. "Terrorismista" onkin tullut kaikkialla maailmassa jokapäiväinen sana, mutta sen takana oleva käsite on edelleen epämääräinen ja puutteellisesti ymmärretty. Tässä puolustusministeriön tilaamassa UPI-raportissa pyritään tekemään terrorismia ymmärrettäväksi ja tutkimaan ilmiön vaikutuksia Suomen kannalta.

Raportissa esitetään, että vaikka asiaansa väkivalloin edistämään pyrkiviä tahoja innoittavat ideologiat saattavat olla kansainvälisiä, seurauksena oleva väkivalta on usein luonteeltaan paikallista. Keskeisenä aiheena on yleisesti – joskin vähemmän onnistuneesti – "islamilaiseksi terrorismiksi" nimitetty ilmiö, jota käsitellään mm. seuraavien kysymysten valossa: terminologiset ongelmat, kyseisen ääriaatteen historia, ilmiön vaikutus Euroopassa ja seuraukset Suomen kannalta.

Yleisesti on oletettu, ettei terrorismi uhkaa Suomea, mutta olettaman tueksi on esitetty hyvin niukasti perusteita. Tämä UPI-raportti pyrkii osaltaan korjaamaan tilannetta. Tulokset ovat pääosin myönteisiä: riski Suomen joutumisesta terrori-iskujen kohteeksi on pieni. Raportti kuitenkin osoittaa, että tietyt ajattelumallit – kuten oletus, että Suomen liittoutumattomuus ja YK:lle osoittama tuki suojaisivat maata al-Qaidan kaltaisilta terroristiryhmiltä – ovat pelkkiä myyttejä. Integraatiokehitys erityisesti Euroopassa ja yleisesti koko globalisoituvassa maailmassa tuo käsiteltävän aihepiirin lähemmäs Suomea kuin koskaan aiemmin.

ISBN 951-769-154-8
ISSN 1458-994X

Ulkopoliittinen instituutti
Utrikespolitiska institutet
The Finnish Institute of International Affairs
http://www.upi-fiia.fi